

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

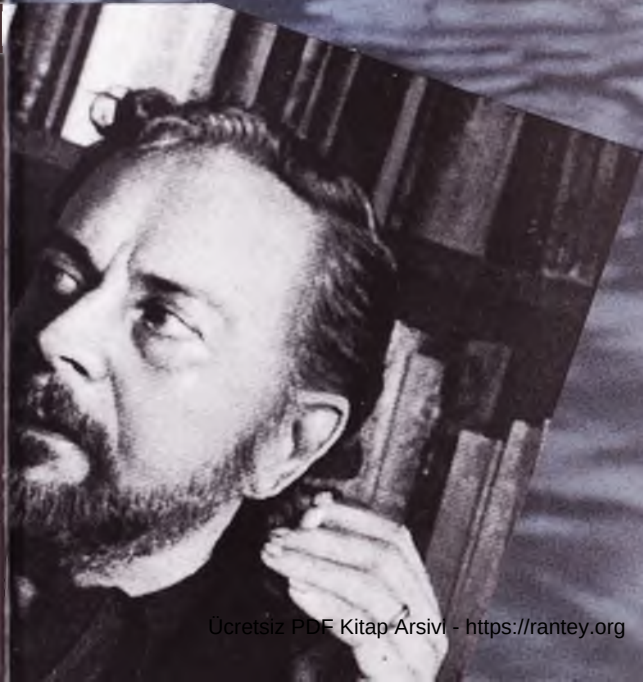
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Ritso

C E V A T Ç A P A N

20. Yüzyıl Yunan şiirinin büyük ustalarından **Yannis Ritsos**, 1909'da Peloponnesos Monemvasia'da doğdu. Onyedili yaşında Atina'ya gitti. İlk şiirlerini bu dönemde yayımlamaya başladı. Epitaphios (1936) adlı kitabı Atina'daki Zeus tapınağında törenle yakıldı. Siyasal görüşleri yüzünden Metaksas ve Papadopoulos dönemlerinde Ege adalarında sürgün olarak yaşadı. Ayışığı Sonatı (1956) adlı kitabıyla Ulusal Şiir Ödülünü, 1976'da Etna-Taormina Şiir Ödülünü ve pek çok uluslararası ödülü kazandı.

Ritsos eğretilmelerle örütü şiirlerinde, Yunanistan coğrafyasını arka plana alarak, yurtseverlik duygularını işledi. İnsanın günlük yaşamdaki durumuna yaklaşımı, nesnelere duyduğu sonsuz ilgi, ayrıntıları bütün yalınlığıyla yansıttığı kısa şiirlerinde iyice belirginleşir.

RİTSOS

Kavram Yayınları
60
Kavram Yeryüzü Şairleri 5
Birinci Basım: Şubat 1995

Dizi Editörü: Erdal Alover
Tasarım: Sadık Karamustafa
Yayın hakları Kavram'dadır.

Yayınevinin yazılı izni olmadan, şiir ve yazılardan
hiçbir biçimde alıntı yapılamaz, seçkilerde kullanılamaz.
ISBN 975 366 056 1

Dizgi: Kavram, Baskı ve cilt: Numune
Kavram, Başkurt Sk. 41/2, Cihangir 80090, İstanbul
tel: (0 212) 244 02 85, fax: 245 25 22
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

YANNİS RİTSOS

Bütün Şiirlerinden Seçmeler

CEVAT ÇAPAN

**KAY
RAM**

İÇİNDEKİLER

Ritsos'un Görülmemiş Çiçek Açması

Cevat Çapan 11

Yannis Ritsos'un Şiiri *Peter Bien* 19

*KIZKARDEŞİMİN TÜRKÜSÜ*nden

(1937)

Kızkardeşimin Türküsü 49

YUNANLILARIN ÖYKÜSÜ (1945-47)

I 53

II 56

III 59

IV 61

V 63

VI 67

VII 70

AYRAÇLAR'dan (1946-47)

Yalınlığın Anlamı 75

Yaz 76

Belki Bir Gün 77

Son Anlaşma 78

Kendine Yeterlik 79

Birden 80

Anlamak 81

Minyatür 82

Kadınlar 83

Üçleme 84

Aynı Yıldız 86

Sonuç 87

Bekliyoruz 88

Teşekkür 89

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

AYRAÇLAR'dan (1950-61)

Süredurum	93
Tutumluluk	94
Yalnızca	95
Aynı Diken	96
Sessizliğin Sesi	97
Kerteriz	97
Özgürlük	98
Bir Çelenk	99
Güz Görünümü	100
Üçlük	100

KAVAFİS İÇİN ON İKİ ŞİİR (1963)

Ozanın Odası	103
Lambası	104
Şafakta Lambası	105
Lambanın Söndürülmesi	106
Gözlüğü	107
Gizlendiği Yerler	108
Biçim Üstüne	109
Anlaşmazlıklar	110
Akşam Karanlığı	111
Son Saat	112
Ölümden Sonra	113
Değer Biçme	114

TANIKLIKLAR'dan (1963)

Örümcek	117
Aynı Serinlik	118
Külrengi ve Beyaz	119
İşiyle Baş Başa	120
Yediler	121
Akşam	122
Çıplak	123
Benzerlikler	124

TANAGRA KADINLARI'ndan (1967)
Kurtuluş Yolu **127**

AYNADAKİ DUVAR'dan
(1967-68,1971)
Sürekli Bekleyiş **131**
Hiç Nedeni Yokken **132**
Ufuk **133**
Gecenin Köşeleri **134**
Güz Ayrıntıları **135**

YİNELEMELER'den (1968-69)
Yenilgiden Sonra **139**
Umarsız Penelope **140**
Bir Saban, Tek Başına **141**

PARMAKLIKLAR'dan (1968-69)
Yeni Uykusuzluk **145**
Son İstek **146**
Phares'te Geçen Hayatımız **147**
Yeniden Doğuş **148**
Görülmemiş Bir Çiçek Açma **149**

KAPICININ MASASI'ndan (1971)
Eski Mahallede Öğleden Sonra **153**
Şafağa Doğru **154**

YAN SOKAK'dan (1971-72)
Yağmurda **157**
Dönüş **158**
Kapının Önünde **159**

İSMENE (1972) **161**

KAĞIT ŞİİRLER'den (1973-74)

"İkinci Dizi"den **209**

"Üçüncü Dizi"den **210**

UZAKLAR'dan (1975)

Yavaşça **213**

Çünkü **214**

Nerdeyse Eksiksiz **215**

Ek:

Bir Ad Müzik ve Evrene

Dönüşünce **219**

KISA YAŞAMÖYKÜSÜ 223

ŞİİR ADLARI DİZİNİ 227

İLK DİZE DİZİNİ 231

RİTSOS'UN GÖRÜLMEMİŞ ÇİÇEK AÇMASI

Ay ışığında, açık bırakılmış bir pencereden de girebilirsiniz Ritsos'un şiirine, toplama kampı olarak kullanılan adalardaki telörgülerin boşluklarından da. İlk bakışta sessiz, ıssız bir boşlukta bulursunuz kendinizi. Çünkü şair “yalın şeylerin arkasına” gizliyordur kendisini, onu bulabilmemiz için:

beni bulamazsan, eşyayı bulacaksın,
elimin dokunduğu şeylere dokunacaksın,
parmak izlerimiz karışacak birbirine.

Ağustos mehtabı ışıyor mutfakta
kalaylanmış bir tencere gibi (sana bu söylediklerim
yüzünden öyle görünüyor),
boş evi ve evin diz çökmüş sessizliğini aydınlatıyor
sessizlik hep öyle diz çökmüş gibi kalıyor

Her sözcük bir geçittir
bir buluşmaya, çoğu zaman vazgeçilen,
işte o zaman doğrudur o sözcük: buluşmakta direttiği
zaman.

Biz de diretiriz buluşmakta – Ritsos'la, Ritsos'un yarattığı gerçeklikle buluşmakta. Çünkü onun bir geçit olarak tanımladığı sözcükleri önce görsel çarpıcılıkları, sonra da ezgisel etkileriyle bizim de tanık olduğumuz yaşantı kopuklukları arasında sağlam köprüler kurarlar. Bu buluşma bu yüzden bizden zorla uzaklaştırılan yakınlarımızla bir araya gelmemiz demektir. Ama bundan da önemlisi, o zamana kadar belki de varlığından habersiz

olduğumuz, yaşantı zenginlikleri, doğa görünüşleri ve sayısız ayrıntıyla tanışır, onlarla nerdeyse özdeşlik kurarız.

Görünüşün aldatıcı yalınlığından onun gerisindeki karmaşık gerçekliğe uzanan serüven dolu bir yolculuktur bu.

Ritsos'un şiir dünyasına *Tanıklıklar*, *Alıştırmalar*, *Ayraçlar* ve *Duvardaki Ayna* gibi kısa şiirlerinin bir araya getirildiği kitaplar aracılığıyla girmek belki de sözünü ettiğim buluşmayı daha da kolaylaştırır. Çünkü bu şiirlerde hemen iletişim kurabileceğimiz yumuşak bir sesle konuşur Ritsos. Bazen birinci, bazen ikinci, bazen de üçüncü tekil şahıs ağzından konuşması onun bu ses özelliğini değiştirmez. Burada önemli olan anlatılan her şeyin insan boyutlarıyla verilmesidir.

Ritsos'u *Epitaphios*, *Yunanlıların Öyküsü* ve özellikle bes-telenmek üzere yazdığı şarkı sözlerinden tanıyan ve seven binlerce hayranından da söz edilebilir. Lirik ve epik öğeler taşıyan bu şiirlerde ses ögesi bir anlamda öne geçmiş gibidir. Hele Theodorakis'in müziği eşliğinde konserlerde, kahvelerde ve meyhanelerde dinlendiği zaman Ritsos'un öbür Yunan şairlerinden daha büyük kalabalıklara ulaşması da onun şiirsel niteliğinden bir şey eksiltmez. Onun bu özelliği en ince duyarlıkları ve en karmaşık eğretilmeleri bile yazgı birliği ettiği halkıyla paylaşma cömertliğinin bir kanıtıdır.

Ritsos şiire başladığı ilk gençlik yıllarından bu yana Anadolu'dan gelen göçlerin yarattığı sorunlar, Metaksas dönemi diktası, İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Nazi işgali, İç Savaş ve 1967'de başlayan Albaylar Cuntası'nın acılı yıllarını bütün yoğunluğuyla yaşamış, kendi ailesinin çileli yaşantılarını da sineye çekip hayata ve yaşatan her şeye dört elle sarılmış bir şair olarak karşımıza çıkar:

Şiire, aşka ve ölüme inanıyorum, diyor,
işte bu yüzden ölümsüzlüğe de inanıyorum.
Bir dize yazıyorum, dünyayı yazıyorum; ben varım;
dünya var
Bir ırmak akıyor serçe parmağımın ucundan,
ilk gerçek oluyor bu anlık, bu benim son dileğim.

Yukarda Ritsos'un şiir dünyasına ilk girişimizde kendimizi sessiz, ıssız bir boşlukta bulacağımızı söylemiştim. Neredeyse hiçbir kımiltı olmayan bir boşluktur bu ilk bakışta. Ama bu hareketsiz dünyada devinir Ritsos'un yüreği. Çok geçmeden doğayla insan, insanla tarih, tarihle şimdiki zaman arasında gidip gelmeye başlayan bir duygu ve düşünce kaynağıyla, yeteneğiyle karşılaşırız. Sessizliğin sesini duyuyordur Ritsos:

Gece. Hiç ses yok. Yalnız kükremesi boşluğun
ve saydam belirsiz ayın ışığı
hâlâ bir biçim almadan duran ve o kadını inciten.

Bu incinmeye karşı olduğu için de o yumuşak sesli şair "görülmemiş bir çiçek açma"yla;

Haykırmak istiyordu – daha fazla dayanamayacaktı.
Sesini duyabilecek kimse yoktu orada;
Kimse duymak istemiyordu. Kendisi de korkuyordu
sesinden,
içinde boğuyordu sesini. Patlamak üzereydi susuşu.
Birden,
havaya uçuş gövdesinin parçaları. Özenle, sessizce
toplayacaktı bu parçaları,
hepsini bir bir yerlerine yerleştirecekti delikleri
kapamak için.
Ve rastgele bir gelincik, bir sarı zambak bulursa,
onları da toplayacak
kendisinin bir parçasıymış gibi gövdesine
yapıştıracaktı
böyleydi, delik deşik, görülmemiş bir şekilde çiçek
açıyordu işte.

Bu görülmemiş çiçek açma Ritsos'un tükenmez "yeniden doğuş" gücünün de çarpıcı bir simgesi sayılır.

Ritsos'un şiirinin anlatım zenginliği değişik kişilerin ağzından, değişik maskelerin ardına saklanarak konuşmasından kaynaklanıyor olabilir. Bu yöntem onun zaman zaman ustalarından

biri olan Kavafis gibi tarihin değişik dönemlerinde yaşamış, yaşayan söylencelerle geçmişten günümüze ulaşmış kişilerle özdeşleşmesini de kolaylaştırır. İsmene'nin, Orestes'in, Helen'in, Penelope'nin tarih öncesi bir dönemde yaşadıklarıyla, onların günümüzdeki benzerlerinin yaşadıkları arasında anlamlı bağlar kuran Ritsos, gene Kavafis gibi, ünlü kahramanları ele aldığı zamanlarda bile daha çok onların başarısızlıkları, umarsızlıklarıyla ilgilenir. En büyük kaygısı yaşamayı sürdürmek, insan onurunu ezmeye, insan emeğini sömürmeye kalkanlara karşı direnmektir. Bu direniş *Yunanlıların Öyküsü*nde olduğu gibi bir bağımsızlık savaşının destanı olarak da dile gelebilir, *Epitaphios*'ta olduğu gibi grevci oğlunu yitirmiş bir ananın acısı olarak da.

Bu ağaçlar katlanamaz daha basık bir göğe.
Bu taşlar katlanamaz yabancı çizmelere
Yalnız güneşe boyun eğer bu yüzler,
Yalnız Doğruluğa boyun eğer bu yürekler

Yavrum, yoldaşlarınla buluşmaya gidiyorum,
öfkemi öfkelerine katmaya;
Silahını ben aldım, sen uyu yavrucuğum,
sen rahat uyu.

Ritsos şiire başladığı yıllardan beri kendini toplumcu savaşıma adanmış bir sanatçıdır. Onun bu devrimci yanı en kişisel yaşıntılarını dile getirdiği şiirlerinde de, toplumsal ve siyasal sorunları ele aldığı şiirlerinde olduğu kadar belirleyici bir nitelik olarak karşımıza çıkar. Ne var ki, Ritsos uzun süre baskı altında yaşayan bir toplumun insanı olduğu için, sözgelimi, başka bir devrimci şair olan Mayakovski'nin ses tonuyla konuşmaz. Nitekim, John Berger de Mayakovski'nin diliyle ilgili bir yazısında iki şairi karşılaştırırken bu noktaya değiniyor:

“Çağdaş Yunan şairi Yannis Ritsos da Mayakovski gibi temelde siyasal bir şairdir. Ancak, her ikisinin de ortak siyasal bağımlılıklarına karşın, Ritsos, Mayakovski'nin tam karşıtı bir şairdir. Ritsos'un şiiri sözcükleri yazmak ya da belli bir işleme göre

düzenlemekten doğmaz. Onun şiiri sanki şiirle hiç ilgisi olmayan önemli bir kararın sonucu gibi görünür. Ritsos'un şiiri oldukça karmaşık bir üretim sürecinin son biçimini almış 'bir ürünü olmaktan çok, bir yan ürün gibidir. Sanki bu şiirler içerdikleri sözcük birikiminden önce var oldukları izlenimini bırakırlar insanın üzerinde: bir tutumun, önceden verilmiş bir kararın tortusu gibidirler. Ritsos'un siyasal dayanışmasının kanıtı şiiri değildir; tersine, onun siyasal tutumu yüzünden belli birtakım olaylar bize şiirsel yüzünü gösterir.

Çamaşır ipinden çamaşırları topluyor
kadınlar

Ev sahibi avlunun kapısında duruyor
Birinin elinde bir bavul,
Siyah bir şapka var öbürünün başında.
Kira vermiyor ölümler

Telefonunu kesmişler Eleni'nin.

Börekçi sanki inadına bağırıyor:
"Börek, taze börek." Genç
kemancı pencerede-
"sıcak börek, vusyuvarlak,"
diyor.

Kemancı kaldırıma fırlatıyor kemanını
Fırıncının omuzundan bakıyor papağan
Ev sahibi anahtarlarını şingirdatıyor
Eve girip kapıyı kapıyor üç kadın

Burada Ritsos'la Mayakovski arasında bir yeğleme söz konusu değil. İkisi de değişik koşullarda yazan, birbirinden ayrı iki şair. Ritsos'un seçimi, (şiirsel dehasını düşünecek olursak) şiirini bir yan ürün olarak kutlamayı ve olumlamayı kendisi için bir ödev sayıyordu. Biri açıkça halka seslenen, öbürü ise bir çeşit yeraltı şiiridir.*

Bir yeraltı şairi için de, nerede gizlenirse gizlensin, konuşabil-

* "Mayakovsky: His Language and His Death" *The White Bird*, London, Chatto and bundus, 1955.

mek, bir anlatım yolu bulabilmektir en önemli şey. Ritsos bu durumu Kavafis için yazdığı on iki şiirden birinde şöyle açıklıyor:

“Anlatım” – diyor – “bir şey söyleyeceğin değil,
sadece konuşacağın anlamına gelir, senin için
konuşmaksa,
bir şey açıklamak demektir – öyleyse nasıl
konuşacaksın?”

Sonra pencereden dışarı bakmak için
perdenin arkasına büsbütün gizlendiği zaman,
iyice saydamlaşırdı sessizliği.

Ama ona yönelen bakışlarımızdan tedirgin
olunca,

sanki eğlenircesine, sanki zamanımıza yabancı,
uzun, beyaz bir gömlek giymişcesine,
yüzünü perdenin aralığından çıkarıp dönerdi
aramıza,

belki de böylece kuşumuzu, düşmanlığımızı,
mutsuzluğumuzu başka bir yere yöneltmek,
ya da gelecekte kendisine duyacağımız
hayranlığa

bir bahane bulmak düşüncesiyle
böyle yapardı, (ya da yapmayı yeğlerdi) –
ve hiç yanılmamıştı bu düşüncesinde.

"Kuşkuyu, düşmanlığı, mutsuzluğu başka bir yere yöneltmek"
Ritsos'un da başlıca işi olmuştur. Yattığı sanatoryumlardaki
hasta arkadaşlarıyla, grevdeki işçilerle, dağlarda savaşılan par-
tizanlarla, Lemnos, Makronissos, Ayios İstratis ve Sisam ada-
larında toplama kamplarındaki tutuklu arkadaşlarıyla ve dün-
yanın dört bir köşesindeki özgürlükçü sanatçılarla, bilim
adamlarıyla ve ezilen halklarla her zaman tam bir dayanışma
içinde olmuştur. Bu yüzden, o insanlara yazılmış birer sevgi
mektubudur bütün şiirleri:

Sevgili Joliot, Ayios İstrati'den yazıyorum sana.
Uç bir kış kadar varız burada,

basit insanlar, çalışkan işçiler, yazar-çizerler,
eski püskü birer battaniye sırtımızda,
torbalarımızda birer baş soğan, üç beş zeytin
ve kuru bir dilim ışık,
güneşin altındaki ağaçlar kadar basit insanlar,
rek suçumuz da, senin gibi,
aşık olmak özgürlüğe ve barışa.

İşin ilginç yanı, bu mektupları okurken Ritsos'un sesini de duyar gibi olursunuz. Bağırıp çağırmayan, elini kolunu sallamayan bir insanın, sanki yıllardır tanıdığınız, ama zaman zaman uzak kaldığınız bir yakınınızın sesidir bu. Kimsenin gözüne ilişmeden kendi yolunda giden balıkçıyı görür o. Balıkçının saatinin içinde, tozlu camın altında küçük bir balığın bağırdığını duyar. Hangi zindandan, gecenin hangi köşesinden, hangi ölümden olursa olsun, dünyanın gülümseyişini koruyan Nâzım'ın o mas-mavi gülümseyişini görür. Yüreği barış ve özgürlük özlemiyle doludur Bu yüzden de Nâzım'la, Mayakovski'yle, Neruda'yla, Attila Jozsef'le ve onları sevenlerle el eledir.

Ve ay onu hüznüyle vanağından öptüğü zaman,
deniz vosunu, saksı, hasır iskemle, taş merdiven
ivi akşamlar dilerler ona,
dağlar, şehirler göküzü ona, ivi akşamlar
dilerler
ve işte o zaman silkerek cıgarasının külünü
balkonun korkuluğundan
ağlayabilir duyduğu bu güvenlik içinde
Ağlayabilir ağaçların, yıldızların ve kardeşlerinin
verdiği bu güvenlik içinde

Cevat Çapan

YANNİS RİTSOS'UN ŞİİRİ

Ritsos'un sanatının tek tek bazı özelliklerini güçlük çekmeden algılayabilir, sonra bunları, şairin bütünlüğünü kavrama çabası içinde bir araya getirebiliriz. Örneğin, ilk okuyuşta bile, Ritsos'un çağdaş Yunan toplumunun günlük yaşamını ne kadar iyi canlandırdığını hemen fark ederiz. Önümüzde, özellikle fotojenik şeylerden çok, tamamıyla sıradan ve şiirsel olmayan insanların, yerlerin ve olayların fotoğraflarından oluşan bir albüm görürüz: Tenha bir kumsalda aceleyle suya dalış; yakındaki bir tavernadan gelen müziği dinleyen hasta bir adam; aşırı yükten dolayı stop eden kamyonunda yüklü duran kavunları koruyan ve kimi kızlar hayranlıkla gizli gizli onu izlerken, saçını tarayan sürücü; bir sahil kahvesinin tuzlu suyla lekelenmiş pencereleri ardında oturan yaşlı balıkçılar; çürüyen meyveler; güneş ışığı altında pırıl pırıl parlayan badana boyası; arka odada bir ceset yatarken, çalı fasulyesi ayıklayan bir kadın; ağzında bir sürü toplu iğne, akşam vakti pancurlarını kapatan kadın terzi. Ancak, Ritsos'un günümüz Yunanistan'ındaki yaşamın en küçük ayrıntılarına karşı gösterdiği yorulmak bilmez kavrama gücünü belirler belirlemez, onun Yunanistan'ın geçmişine gösterdiği eşit düzeydeki ilginin farkına varırız. Tüm yapıtında, ancak özellikle *Yinelemeler* adlı derlemede (genel nitelikli bu başlık anlamlıdır), tarihsel ya da mitsel konuları – Peloponnesos Savaşı, Theseus, Ariadne, Penelope – işleyen şiirler vardır; bunlar, ton ve amaç açısından, çağdaş yaşamla ilgili yalın görüntülerden oldukça farklı görünen ve gerçekliğe ikinci bir yaklaşımı oluşturan ş

irlerdir. Şiirleri incelemeyi sürdürürsek, çağdaş ve tarihsel olanın, belli şiirlerde ayrılmış olmakla birlikte, iç içe geçtiğini ve aslında bazı şiirlerde bilerek birbiriyle *kariştirildiğini* görürüz; bu da, Ritsos'un şiirinde, görünüşteki yalınlık ve açık-seçiklik ile gizemliliğin, karmaşıklığın, hatta kabusun bir arada varolduğu, belki de onun en tipik yaklaşımı olan üçüncü estetik bir yaklaşımın bulunduğunu gösterir. *Ölü Ev* bunun en çarpıcı örneklerinden birini oluşturmaktadır, çünkü dönemlerin Pirandello sanatına özgü bu iç içe geçişinde, anlatıcı, hem babası Miken'e geri döndüğünde gerçekleşen korkunç olayları dile getiren yaşlı bir Elektra, hem de bir zamanlar yaşadığı zarif evinin piyanosu ve gümüş takımlarıyla yirminci yüzyıldaki bir savaştan dönen askerleri ve onların bit dolu fanilalarını anımsayan çağdaş dönemin yaşlı bir münzevisidir. Daha kısa şiirlerde de, Troya'da Yunanlıların çadırı yanındaki bir radyo ya da başka açılardan günümüze özgü bir manzarada, onunla bağdaşmayan bir heykel, bize Ritsos'un Helenizmi bütünlüğü içinde kavramada ve bizi rahatsız eden etkiler yaratmak amacıyla farklı öğeleri kullanmadaki yetisini göstermektedir; gene de, başlangıçta düşündüğümüzden daha karmaşık olmakla birlikte şiirin, ortalama okur tarafından anlaşılabilir kadar yalın olduğu yolundaki inancımız geçerliliğini yitirmez.

Bütün bu özellikler bize eğretilmenin Ritsos'un yapıtında oynadığı asal rolü de anımsatmaktadır. *A Defence for Poetry* 'nin ünlü bir bölümünde Shelley, şiir dilinin doğası gereği "yaşamsal bir biçimde eğretilmeli" olduğunu öne sürer ve sonra eğretilme ögesini, Ritsos şiiri için de geçerli olabilecek bir biçimde tanımlar: "[Eğretilme], şeyler arasında daha önce kavranmamış ilişkileri belirgin kılar ve onları temsil eden sözcükler, zamanın geçmesiyle, bütüncül düşüncelerin resimleri olmak yerine düşünce parçalarının ya da sınıflarının birer göstergesi durumuna gelinceye dek onların algılanmasını sağlamayı sürdürür. Bu tanım, eğretilmenin Ritsos'un şiirinde işlev gördüğü farklı yolları görmemize yardımcı olur; bunlar, daha önce belirlenen üç yaklaşıma karşılık gelen ve benzer biçimde, karmaşıklık ve gizemlilik doğrultusunda ilerleyen yollardır. Günlük

yaşamın en ince ayrıntılarını canlandırdığı ölçüde Ritsos, bir çok etkisiyle bizi güçlü bir duyumsal bilinç içine sokmak yoluyla bu canlandırmaya yardımcı olan olağanüstü bir eğretileme yeteneği sunar. Genel olarak, dildeki ve gözlem gücümüzdeki yorunluk, gerçekte elimizden gelebilecek derecede iyi işitmemizi, görmemizi ve dokunmamızı engeller. Ancak, bir eğretileme ya da bir benzetme, daha önce algılanmamış, görünüşte bağdaşmaz öğeler arasında ikna edici bir biçimde bağlantı kurduğunda, örneğin bir çığlık:

tanmadık bir konunun boğazındaki
koca bir kılçık gibi, karanlık koridora çakılmış

kaldığında, o çığlığı işitir, o koridoru görür ve daha önce hiç hissetmediğimiz oranda sesin hapsoluşunu hissederiz. Bu, en açık şekliyle yaşamsal bir biçimde eğretilmeli dildir. Eğer buradan Ritsos'un tarihsel-mitsel tarzına geçer ve anahtar sözcük "yinelemeler"i anımsarsak, görünürde Peleponnesos Savaşı hakkındaki "Yenilgiden Sonra" gibi bir şiirin, sözü edilen bir öğe ile sözü edilmeyen bir öğe arasında kurulan bağ ile, gerçekte daha yakın zamanlardaki başka yenilgilerin eğretilmeli bir biçimde ele alınması olduğunu fark ederiz. Bu tür bir eğretilemenin estetik etkisi karmaşık olmaya başlar; çünkü burada, anlatılan tekil olayın altında yatan olay parçalarının ya da sınıflarının farkına varmaya yönlendirilmekteyiz. Eğretileme aracılığıyla şiir, tarih hakkında ya da en azından Yunan tarihi hakkında evrensel bir ifadeyi dile getirmektedir. Son olarak da, Ritsos geçmiş ile bugünü birleştirdiği ve birbirine karıştırdığı ölçüde, eğretileme öğesi daha incelikli bir nitelik kazanır. Bu üçüncü yaklaşımın kullanıldığı şiirler bizi rahatsız eder, çünkü onları anlamak zorunda olduğumuzu hisseder, buna karşın anlayışımızın, yalın duyumsal kavrayış ya da yalın tarihsel içgörünün ötesine gitmesi gerektiğini, günümüzdeki ya da geçmişe özgü dış dünyanın, ona eklenen bir başka şeyle bütünlendiğini biliriz. O zaman, umarız, duyduğumuz rahatsızlık, böyle şiirlerdeki eğretilmeli bağlantıların, dış ile iç arasında, fiziksel ile ruhsal arasında olduğunu; dış malzemenin,

şairin iç korkularına, umutlarına, yaralarına, düşlerine –ruhunu oluşturan öğelere– birer giriş işlevi gördüğünü görmemizi sağlayacaktır. Tabii bu noktada, Ritsos'un yapıtındaki yalınlığın ne derecede aldatıcı olduğunu fark ederiz.

Şairin bütünselliğini kavrama –bütünsel şair kişiliğini duyumsama– umuduyla bu tekil özellikleri bir araya getirdiğimizde, Ritsos'u bir yazar gibi değil, bir ressam gibi düşünmek bize çok yardımcı olabilir. Başka hiçbir şey için olmasa, sayfadaki basılı sözler kulaklarımıza oranla gözlerimize çok daha fazla şey söylediği için. (Sayfadaki basılı sözler diyorum, çünkü gerektiği gibi *sesli okunduğunda* şiirler gerçekte kulaklarımıza hitap eder; ancak bu işitsel etki, konudan ya da imgelerden değil, öncelikle ritimlerden ve ses uyumlarından gelmektedir.) Sesler çağrıştırıldığında bile, kullanılan benzetmeler görsel olma eğilimi gösterir, sözgelimi birinin boğazındaki kılçık gibi koridora çakılı çığlıkta olduğu gibi. Daha önemlisi, şiirlerin çoğu Helen yaşamından alınmış grafik sahnelerdir – bunlara daha önce “fotoğraflar” adını vermiştim, ancak bunlar fotoğraftan çok resme benzer, çünkü Ritsos'un dili onlara bir yapı ekler, çünkü Ritsos, kendi estetik gereksinimlerine uyacak şekilde çizgileri ve renkleri düzenleyebilecek yetidedir, amacı hiçbir zaman dış gerçekliği olduğu gibi yeniden üretmek değildir. Bu sahneler in-sanda Ritsos'tan bir ressam gibi değil, bir öykü anlatıcısı ya da oyun yazarı gibi söz etmek isteğini yaratacak derecede karmaşık olduğunda ve anlatısal bir olay örgüsü içerdiğinde bile, şiirler gene de özünde grafik niteliktedir ve tiyatro sanatlarından çok resim sanatlarıyla bağ kurar; çünkü karmaşıklık –anlatının örgüyü çözen ayrıntısı– tek bir anda yakalanmış ve sabitleştirilmiştir, tıpkı antik bir efrizde ya da vazoda olduğu gibi. Daha incelikli bir biçimde resimsel olan bazı yapıtlarda, temel nokta anlatının kendisinden kaynaklanmayabilir. Sözgelimi, “Deniz Üzerine” adlı şiir bize koyda balık kesmekte olan bir adam sunar. Ortalıkta fazlaca kan vardır ve iki kadın kırmızımsı kanın adamın güzel siyah gözleriyle ne güzel uyum sağladığını dile getirir. Sonra odak noktası, aynı terazide balık ile kömür tartan çocukların bulunduğu yukarıdaki bir sokağa

kayar. Eğer bu şiir bir fotoğraf olsaydı, çocukların orada bulunmasını gerçekçilik açısından haklı bulur ve Ritsos'un Yunan yaşamının ayrıntılarını gözlemedeki kesinliğine işaret ederdik. Eğer şiir bir öykü anlatıcısının anlatısı olsaydı, koydan sokağa geçişte mantıksal (hatta mantığa aykırı) bir öncelik-ardıllık ilişkisi, adamla kadınlar ve çocuklar arasında bazı nedensel bağlantılar arardık. Ancak belki de şiir, öncelikle bir resimdir. Böyle olunca, bizden zamansal bir sıra içinde koydan teraziye geçmemizi değil, ikisini birlikte görmemizi ister, El Greco'nun ya da bir Bizans ikonunun iki düzeyini aynı anda gördüğümüz gibi. Bunun ötesinde, şiirin birincil 'anlamı' olarak, bizden yalnızca şunu, kadınların onca üzerine basarak sözünü ettiği aşağıdaki kırmızı ve siyah ile, yukarıdaki kırmızı ve siyah arasında –aynı terazide tartılan kanlı balık ile isli kömür– daha önce algılanmamış ilişkiyi gösteren görsel eğretilmeyi algılamamızı ister. Kısacası, şiir bizi daha iyi görmeye çağırır. Yaşama bir ressamın gözüyle bakmış olan Ritsos, bize yaşamın küçük boyutlu bir eşdeğerini verir ve bizim de yaşama aynı biçimde bakmamızı ister

Kişi, Ritsos'un yapıtını, resimle kurulan bu analogi bağlamında ne kadar çok keşfederse, şairin yapıtını nasıl oluşturduğunu, onu güdüleyen şeylerin neler olduğunu ve benzersizliğinin nereden kaynaklandığını o kadar çok algılar. Sözgelimi, hem uzun hem kısa biçimleri kullandığı ve çoğunlukla ikisi üzerinde aynı anda çalıştığı için, Ritsos pek benzeri bulunmayan bir şair olarak değerlendirilir. Ancak kısa şiirler ya uzun şiirlerden süzölmüş birer örnek ya da hazırlık taslaklarıdır: "Büyük bir tuval" üzerinde daha sonra kullanılacak olan bir deneyler, fikirler ve gözlemler arşivi. (Kişi, bir başka göze – yönelimli sanatçının, James Joyce'un epifanilerini düşünüyor – saplantılı bir biçimde kaydedilen ve daha sonra sistematik bir biçimde daha kapsamlı yapıtlara dahil edilen "konuşmanın ya da jestlerin kabalığında veya aklın kendisinin anımsanmaya değer bir aşamasındaki" ani ruhsal tezahürler.) Belki de niteliği gereği taslakların ortaya çıkarılmaması gerekir; gerçekten de eleştirmenler, Ritsos'u çok fazla şiir yayımlamakla suçlamak eğilimindedir özellikle onu

öteki aşırı uçta yer alan bir başka yazarla, yayımlanmasına izin verdiği şiirleri ince bir cilde sığan Kavafis'le karşılaştırdıklarında. Ancak tüm büyüklüğüne karşın Kavafis'te, Ritsos'daki dış gerçekliğin her ayrıntısını gözleme ve kaydetme itkisi yoktu; onun imgelemi resimsel olmaktan çok dramatik ve tarihseldi ve bu nedenle Ritsos'un tersine onun taslakları, sürekli olarak yaşamın renklerini ve biçimlerini yakalayan bir gözün doymak bilmezliğinin tanıklıkları olarak korunamazdı. Resimle kurulan analogi Ritsos'un olağanüstü üretkenliğini, aynı zamanda da neden bu kadar çok şiir yayımladığını anlamamıza yardımcı oluyor (günde bir, bazen birden çok şiir). çünkü bu şiirlerden her biri birer başyapıt olmasa bile, onları aradan çıkarmamız için. sözgelimi Rembrandt'a ait, çirkin bir kocakarının, küçük, aceleyle yapılmış taslağını ya da bir heykeltıraşın mermerde işlemeye geçmeden önce bir elin şeklini doğru yakalayabilmek için karakalem ve kağıtla tekrar tekrar yaptığı çizimleri yok etmemiz için gerektiğinden daha fazla neden yoktur. Eğer resim analogisini uygularsak, Ritsos'un değerinin, antolojilere girecek ya da girmiş olan özellikle başarılı kısa ya da uzun şiirlerde değil, daha az önemdeki şiirlerini de içeren yapıtın bütününde yattığını fark etmeye başlarız. çünkü bu bütünsellik onun olağanüstü estetik güdüsünü en doğru gösteren şeydir. Sanatçının yaşamı gözleme, onu kaydetme ve her şeyi güzelliğe dönüştürme itkisi.

Bununla birlikte, resim analogisini çok dar bir biçimde uygulamak yanlış olabilir yoksa benzetme aydınlatıcı olmak yerine belirsizleştirici ve çarpıtıcı olabilir. Dış gerçekliğe odaklanmış göz ile grafik temsil üzerindeki vurgu, bize eksik bir Ritsos, bu kitapta sergilenenden çok daha sınırlı bir Ritsos vermektedir. Ritsos'un yalınlığının aldatıcı olduğunu ve belki de en karakteristik şiirlerinin, tam da görünüşteki açık-seçikliğin gizemlilikle bir arada varolduğu şiirler olduğunu daha önce belirtmiştim. Eğer Ritsos gerçekçi ise, aynı derecede gerçeküstüdür; gerçekten de, en gözde pratiklerinden biri bize, sonunda birden akla aykırı bir nitelik kazanan kusursuz bir biçimde gözlenmiş bir sahne

sunmaktadır. Sözelimi, balıkçıların bir kapıdan tıraş olmak için girip, öteki kapıdan ‘uzun saygın sakallarla’ dışarı çıktıkları sahildeki berber dükkanı. Ya da daha önce sözü edilen, tarihsel dönemlerin bilerek birbiriyle karıştırılması ya da gerçekçi öğenin bir düş-görüsü ya da kabusu öne çıkarmak için az çok silindiği şiirler (‘Kurtuluş Yolu’ ve ‘Çağrışım’ buna birer örnektir). Bununla birlikte, şiirlerin en gizemli olanında bile, görsel nitelik varlığını sürdürür: her zaman bir sahne, grafik bir somutluk vardır ve bu bizi resim benzetmesini terk etmek yerine genişletmeye götürür. Fark etmemiz gereken şey, Ritsos’un estetik güdüsünün –sürekli gözlemlene ve gözlem temelinde yaratma gereksinimi– onun görüşünü dışa doğru olduğu kadar içe doğru da yöneltmiş olduğudur. Ritsos tabii ki bunu yapan tek yazar değildir; Ritsos’un sanatçı kişiliğinin oluştuğu iki Dünya Savaşı arasındaki yıllarda gerek şiirdeki gerek düzyazıdaki baskın eğilimin bu içe dönüklük olduğu söylenebilir. Döneminin eğilimlerinden uzak biri olmadığı gibi Ritsos, onu o dönemin baskın akımı dışavurumculuğun içine yerleştiren özellikler sergiler: Peter Seltz’in ‘Görünen şeylerin ardındaki derin duygusal gerçekliği bulmak için kapsamlı bir araştırma, sanatçının kendi öznel tepkilerini gözleyerek bulduğu ve daha sonra izleyende benzeri bir tepki uyandırmak için uygun ve eşdeğer biçimsel bir araç oluşturduğu bir gerçeklik’ biçiminde tanımladığı dışavurumculuk. Ritsos yalnızca bir dışavurumcu değildir – uzun kariyerleri olan birçok yazar ya da ressam gibi, çeşitli üsluplar deneyerek ilerlemesini sürdürmüştür ve gerçek değeri olan her sanatçı gibi sonuçta yalnızca kendi terimleri içinde tanımlanmalıdır – ancak, Ritsos’u dışavurumculuk okulunun bir parçası olarak değerlendirmek, onun ne ölçüde öznel gerçekliği işlediğini, içe baktığını ve madde ile ruh arasındaki bağlantıları gösteren ve yalnızca özellikle duyarlı bir insanın iç dünyasının değil, Ritsos’un yaşam sevgisini paylaştan ve tıpkı onun gibi, yaşamı yadsıyan güçlerce yaralanmış tüm insanların göstergeleri haline gelen eğretiler kurduğunu hatırlamamıza yardımcı olacaktır. Kısacası, 1946’da, “Yalınlığın Anlamı” adlı şiirde yazdığı gibi:

Yalın şevlerin arkasına gizleniyorum beni bulasın diye;
beni bulamazsan, eşvayı bulacaksın,
elimin dokunduğu şevlere dokunacaksın,
parmak izlerimiz karışacak birbirine

Her sözcük bir geçittir
bir buluşmava, çoğu zaman vazgeçilen,
işte o zaman doğrudur o sözcük, buluşmakta direttiği zaman.

Yalınlık hakkındaki bu yalın ifade, Ritsos'un yapısı ardında uç gösteren karmaşıklığı bulmamıza yardım eder. Şiirleri bizi ya içeri doğru, betimlenen dış şeylerin belirsizleştirdiği bir ruha yöneltir ya da dışarı doğru, şairin dokunuşuyla geçerli kılınmış bir dış gerçekliğe yöneltir. Onun şiirleri ideal olanı gerçek, aynı zamanda da gerçek olanı ideal haline getirir. Taşıdıkları enerji yaşımsal bir biçimde öğretilmelidir, çünkü şiirleri her zaman karşıt güçler arasında buluşmalar düzenler – bu karşıtlar ister ben ile öteki, ister ruh ile madde, ister şair ile okur, ister özne ile nesne olsun. Bununla birlikte, bütün bu çokluk ve karmaşıklık bütüncül bir kişilik içinde birleştirilir, çünkü şair Ritsos, ister dışa ister içe doğru dönsün, ister yaklaşımında yansız, ister yoğun bir biçimde kişisel olsun, ister ahlaki konumlarında kesin, ister yaşamın giriftliği karşısında radikal bir biçimde belirsiz olsun, her zaman bir köprüdür. Kariyeri, buluşma üzerinde amansız bir ısrar olmuştur. Bu kitabın yöntemi, Ritsos'un şiirlerini kronolojik açıdan değil, estetik ve tematik açıdan temsil eden şiirler sunmak olduğuna ve burada sunulan şiirler Ritsos'un kariyerinin üçüncü ve son döneminde toplandığına göre, çok kısaca da olsa, şairin artalanını ve gelişimini araştırmaya girişmemiz uygun olacaktır. Bu araştırmanın bizi hem içeriye doğru Ritsos'un kişisel yaşamına, hem de dışarıya doğru ülkesi ve döneminin siyasal yaşamına götürmesi şaşırtıcı değildir.

Hangi yöne doğru bakarsak bakalım, öykü mutlu bir öykü değildir. Yunan yaşamının büyük felâketi, Anadolu'daki yenilgi, 1922 yılında, Ritsos on üç yaşındayken oldu. Monemvasia'da zengin bir toprak sahibi olan babası bu olayla yıkıldı ve Ritsos ergenlik dönemini bir hastalık ve ölüm atmosferinde, çöküş için-

deki aile konağında geçirdi (krş. *Ölü Ev*). Anadolu'da uğranılan yenilgiden bir yıl önce annesi ile erkek kardeşi tüberkülozdan ölmüştü; bu olaydan sonra, babası, bir süre sonra da kız-kardeşlerinden biri akli dengesini yitirdi. Ortaokul eğitimini tamamladıktan sonra Ritsos, 1929 yılında, Anadolu'dan gelen ve hepsi iş arayan yoksul mültecilerle dolup taşan Atina'ya taşındı. Kısa süreli olarak, bir hukuk firmasında daktilograflik, bir noterde memurluk yaptıktan ve hukuk diplomaları yazan bir hattat olarak çalıştıktan sonra, o da tüberküloza yakalandı ve Atina'daki Sotiria Sanatoryumu'nda üç yıl geçirmek, bunun ardından Girit adasında ek bir tedavi görmek zorunda kaldı. Başkent Atina'ya dönüp, başka bir iş bulamayınca, sonunda bir tiyatro topluluğunda –hicap duyduğu– dansçılık işini buldu. Ancak, bu aksilikler Ritsos'un moralini bozmadı. Bir başka Yunanlı şairin, Karyotakis'in kendinden ve dünyadan duyduğu umutsuzlukla intihar ettiği bir zamanda (1928), Ritsos kendisini ayakta tutacak yollar arıyordu. İki yol vardı: Şiir ve sosyalist devrim. 1930-1934 döneminden şiirleri bir araya getirdiği ilk ince şiir kitabı *Traktör* kendisini kabul etmesi için Şiir Anne'ye bir çağrıyla başlayıp, hiç şüphesiz kendisini ve şiirlerini kötüye kullanıp, alçaltacak, kokuşmuş, dekadan bir topluma karşı iç dökmelemler ile biter. Bu toplum sonunda, sıradan insanların kendi gerçek yüz çizgilerini görecekleri aynadır. Bu prolog ile epilog arasında, onu kuşatan "barbar sürüleri"nce aşağılanması üzerine acı verici, hatta neredeyse utanç verici kişisel şiirler yer almaktadır: Oğlu canından bezmiş bir biçimde Sotiria Sanatoryumu'ndan kendisine seslenirken, bir akıl hastanesine kapatılmış babası üzerine; birkaç drahmi için bir tef tıngırdatmak zorunda kalan sanat, güzellik ve fikir çömezi üzerine yazılmış şiirler. Kitap aynı zamanda Marks'a, Engels'e ve Rusya'ya söylenmiş ilahileri ve tüm insanların kardeş olacağı bir dünyaya çağrıları da içermektedir. Aynı ikili yönelim –bireysel ve siyasal– Ritsos'un 1935'de basılan bir sonraki kitabı *Pirramitler*'de de sürmektedir. Kızkardeşine adanmış tutkulu bir ağıtta, onun kötüye giden akli durumu aracılığıyla tüm aileyi yıkan hastalıktan söz eder; kendi mutsuz çocukluğuna yönelik bir başka ağıt ('Ah, hiç genç olduğumu hatırlamıyorum./ Telikli

yaşlı bir adam gibi evde kapanıp eski kitapları okurdum..'), işçi toplulukları arasında kendisini bir er gibi gördüğü, onlar adına 'liri ve bilgi'siyle savaştığı bir görüyle sona erer.

Bu erken dönem seçkileri, henüz kendi ayırt edici sesini bulmamış yetenekli ve zamanından önce gelişmiş bir gencin ustalığını yansıtır Karyotakis, Sikelianos ve Palamas'a yapılan ithaflar Ritsos'un çağdaş Yunan edebiyatını okuduğunu ve kendisine örnek olacak yazarları aradığını göstermektedir; şiir biçimleri –soneler, *abab* biçiminde uyaklı, kusursuz altı ya da on bir ayaklı dörtlükler– seçtiği prototiplerin hâlâ İtalyan ve Yunan şiir sanatının geleneksel biçimleri olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, bu erken dönem kitapları, yalnızca birer gençlik dönemi ürünü değil, Ritsos yapıtının gerçek birer parçasıdır çünkü bunlar Ritsos'un kalıcı tutumlarını belirlemekte ve yer yer yansız anlatı gibi daha sonra kullandığı tekniklerle ilgili ipuçları vermektedir. Bunun tersine, daha sonraları erken dönem şiirlerinin çoğundaki çıplak 'Ben'i örtmek için bir yansızlık maskesi takınacak olsa da, bu seçkide de görüleceği gibi, olgunluk dönemi şiiri yoğun bir biçimde bireysel ve otobiyografik özelliklerini korumuştur ve belli siyasal kurtarıcılara olan sorgusuz inancı daha sonraları "belki" sözcüğüne duyduğu saygı ile değişikliğe uğrayacak olsa da, kariyerinin kalan kısmı, özgürlük, adalet ve tüm insanların kardeşliği gibi nihai hedeflere enerji dolu bir bağlılık sergilemeyi sürdürmüştür. İlk iki kitapla belirginlik kazanan, bireysel / siyasal öğelerin çeşitlilik içindeki bütünlüğü, daha sonraki kariyerde de sürmüştür, tıpkı Ritsos'un şairin toplumda oynaması gereken rolle ilgili görüşünün sürdüğü gibi. Bu ilk dönem yapıtlarına, onun kendi yazgısını önceden gören yapıtlar olarak bakabiliriz, çünkü Ritsos gerçekten de kendisini kırk yıl önce Şiir Anne'ye adadığında dile getirdiği sorumluluğu yerine getirmiştir; topluma gelince, o da kendi 'sorumluluğunu' onu kötülemek, alçaltmak ve daha kötülerini yapmak yoluyla yerine getirmiştir.

Bu erken dönem yılları, hâlâ 1922 yenilgisinin yaralarını ve onun toplumsal-ekonomik sonuçlarını taşımakla birlikte, Yunan entelektüel çevrelerinde heyecan verici derecede verimli yıl-

lardı. Palamas ve onun kuşağını ayakta tutmuş olan milliyetçi ilham artık mümkün değildi; İstanbul'u işgal etme ve Yunanistan'ı doğu Akdeniz'de baskın güç olarak yeniden kurma "Megalo Idea"sı öylesine hayatiyetini yitirmişti ki, herkes yeni yönler, yeni ideolojiler bulmak gereksinimini fark etmişti. Bazıları uluslararası komünizme yöneldi, bazıları 1914-1918'de aynı hezimetini yaşamış ülkelerin boynu bükük hümanizmine yöneldi. Her iki yönelimin de Yunanistan'da şiirle ilgili sonuçları oldu, bu yönelimler onun kendisini yenilemesini sağladı. Proletaryayla ittifak içinde olanlar, "şiirsel"in alanını işçi sınıfı açısından anlamlı nesneleri ve ortamları kapsayacak biçimde genişletmek konusunda ısrar ettiler (Ritsos'un ilk kitabının başlığı olan *Traktör'e* dikkat edin); burjuva yönelimleri olanlar, benzeri biçimde, dikkatlerini Yunan şiirinden abartıyı, retoriği ve sormusuz lirizmi kaldırmaya yönelttiler, çünkü bunların hepsi 1922 sonrası Yunan gerçeğiyle bağdaşmıyordu. Ayrıca, gözlerini yurt dışına, özellikle Fransa'ya çevirdiler ve Avrupa'nın, eski keskinliklerin çöküşüne şiirsel yanıtı olan özerkliği, özneliği ve fragmantasyonu Yunanistan'a ithal ettiler. Bu yabancı eğilimlerin (ve aynı zamanda Karyotakis'in öncü istihzası ile Kavafis'in bezgin ironisinin) teşvik ettiği Yunanistan'daki "otuz kuşağı" Yunan şiirinde önemli bir değişikliği gerçekleştirdi. Büyük yıl 1935 yılıydı; 1935'de Seferis'in *Destansı Öykü'sü* basıldı, Elitis'in ilk yapıtları ortaya çıktı ve Embeirikos ile Yunan gerçeküstücülüğü ilk eserlerini verdi.

Kendi ayırt edici şiir sesini bulma savaşımını verirken Ritsos'u bu artalan çerçevesinde değerlendirmeliyiz. Ritsos bu sesi 1936'da *Epitaphios*'da buldu; *Epitaphios*, onun en ünlü yapıtı olmayı sürdüren ve şimdi onuncu baskıya ulaşmış olan uzun bir şiirdir. Bir yıl sonra *Kız Kardeşimin Türküsü* ile bu yeni sesi öyle güçlü bir biçimde pekiştirdi ki, Palamas Ritsos'a seslendiği bir dörtlükte, bu buruk ağıtı selamladı – şiirde, Ritsos kızkardeşinin kesin bir nitelik kazanan akıl hastalığından yakınmaktadır– ve dörtlüğü şöyle bitirdi: "Biz kenara çekiliyoruz. Şair, sen geçbilesin diye" Dolayısıyla, 1937 yılında Ritsos'un kariyeri nihai mercinin onayı ile öne çıkmış oldu. Birlikte ele alındığında, biri

konusunu siyasal olaylardan, diğeri ise özel yaşamdan alan *Epitaphios* ve *Kız Kardeşimin Türküsü* bundan sonraki çalışmaların çoğunu temsil eder niteliktedir. Sözgelimi, ikisi de ton ve içerik olarak ağıtsaldır, ancak ikisi de aynı zamanda umut sunar: Biri Devrim'i olumlar, öteki Şiir'i. İkisinde de, Ritsos Palamas gibi öncüllerin lirizmini sürdürecektir bir yol keşfetmeye, ancak bu lirizmi kendine acımaya sığınma yerine 1922 sonrası Yunanistan'ının sorunlarıyla sorumlu bir yüzleşmeye dönüştürmeye ve aynı zamanda da lirik dürtülerini Seferis ve Kavafis gibi liriklik karşıtı şairlerin örneklediği kesinlikle birleştirmeye başlar. Bunun ötesinde, *Kız Kardeşimin Türküsü*'nde Ritsos kendisini uyaktan ve vezin sınırlamasından kurtarmış, sonradan da normal aracı olarak kalan serbest vezne yönelmiştir. Bununla birlikte, iki şiirde de kendisini retorik ateşlilikten ya da Peter Levi'nin yerinde saptamasıyla "tutkusunu yaşamadaki boyutlarından daha geniş çizmenin çekiciliğinden" bütünüyle kurtaramamıştır. Bu ayıklamalar daha sonra gelecektir özellikle Ritsos *Ölü Ev*'de örneği verilen dramatik monologu keşfettiğinde ve daha kısa parçalarda hayallerini bir umursamazlık maskesi ardında, horgörme, hoşgörü ya da belki her ikisinin neden olduğu nötr bir ifade ardında bilerek bastırdığında.

Ancak daha sonraki yapıtlara bakmadan önce, *Epitaphios* üzerinde biraz daha durmalıyız. Daha önce Ritsos'un müzikalitesinden söz ettim: Onun yapıtını, okunduğunda, işitsel aynı zamanda da görsel kılan ritimlerle ses uyumlarından. Bu şiir, sözcüğün temel anlamında liriktir: "Söylenmek amacıyla yapılmıştır. Bir zamanlar Robert Frost gerçek şiirin kendi kendisini ezberlediğini söylemişti; analogi yoluyla, gerçek lirğin kendi kendisini söylediğini, bir melodinin özlemine çektiğini söyleyebiliriz – *Epitaphios* da kesinkes bunu yapmaktadır, içerdiği sözcükler bir müzik fortisi üzerinde dans etmek için adeta basılı sayfayı aşarlar. Önemle belirtilmesi gereken nokta, Ritsos'un lirizmini, daha erken dönemdeki ağıtsal tarzını ve aynı zamanda siyasal şevkini şimdi yabancı bir modelin değil, Yunan halk ezgisi *demotikó traghoúdi*'nin asıl kaynağına dayandırarak

başarmasıdır. On beş heceli dizeler ve uyaklı beyitler kullanılarak, bu olağanüstü biçimin yarattığı duyguyu, yani bu biçimin, bitkinlik ve güçlülere katlanmaktan kaynaklanan enerjisini, onun sürekli olarak işgal edilen, aldatılan, tecavüze uğrayan bir halkın ırksal ve mitsel geçmişine kadar esrarengiz uzanışını korumuştur. Lirikizm yaşayabilecek duruma gelmiştir, çünkü halk ezgisinin örüntüsü (pattern) ve ruhu ile denetlenen Ritsos'un ilhamı, artık yalnızca onun deneyimlerini yansıtmakla ya da şiiri özel. ırksal veya geleneksel başarı kuruntularıyla desteklemekle kalmayıp, onun yerine şiirin kökünü ulusal tragedyanın elle tutulur toprağına bağlı tutmuş, ancak gene de umdunu yitirmemiştir.

Epitaphios açık bir biçimde siyasal bir şiirdir ve bu niteliğiyle kendine özgü bir 'siyasal kariyeri' olmuştur. Başka hiçbir şey göstermese, bize, Ritsos'un gezmek durumunda kaldığı istikrarsız denizleri –kâh ölümcül, kâh su yüzüne çıkaran– göstermektedir. Mayıs 1936'da Selanik'te tütün sanayiinde çalışan işçiler (Selanik, işçi mahallesi, Yunanistan'da en az on yıllık bir süre için komünizmin odak noktalarından biri olan bir şehirdir.) haksız maaş denetimlerini protesto etmek için greve gittiler. Polis çağrıldı; polis silahsız grevcilere ateş açtı, on iki kişiyi öldürüp, yüzlerce işçiyi yaraladı. Ertesi gün gazetelerde, bir Selanik caddesinde yatan ölmüş oğlu için ağlayan, siyahlar gıymış bir annenin fotoğrafı vardı. Bu fotoğrafları uygulanan Ritsos hemen çalışmaya koyuldu. İki günlük yoğun yaratıcılığın ardından, duygusunu teknik beceri ile birleştirerek oluşturduğu ağıt, bu belirli tragedyaı, ona anlam vermek amacıyla, daha geniş bir perspektife yerleştirmekte ve sıradan insanların kendi gerçek yüz çizgilerini ayırt edebilecekleri bir ayna sunmaktadır. Tragedyaı İsa'nın çarmıha gerilişiyi denkleştirmesine karşın (*Epitaphios*, Ortodoks Yunan Kiliselerinde Paskalya yortusundan önceki Cuma günü söylenen mezar ağıtıdır), sonunda şiir çarmıha gerilişten yeniden doğuşa geçer, böylece üzüntüyü şairin adaletsizliğin yenilgiye uğratılabileceği ile ilgili kalıcı umudunun tatlılığı içine kapatır. Başta, oğlunu yitiren anne, oğlu için avutulamayacak bir biçimde acı çeker:

Mayıs'ta bir gün beni bıraktın, Mayıs'ta bir gün seni kaybettim.

Kadın oğlunun neden öldüğünü anlayamaz. onun siyasal inançlarını kavrayamaz, ancak yavaş yavaş değişir ve sonunda insanların sevgi içinde birleşecekleri bir gelecek görüşünün teşvikiyle, oğlunun savaşımını sürdüreceğine yemin eder:

Oğlum, voldaşlarına katılmaya, ötkemi
onlarınkine eklemeye gidiyorum;
Senin silahını aldım; uyu şimdi, uyu, oğlum

Bu şiirin kutladığı olay, birkaç ay sonra Metaksas diktatörlüğüne yol açacak olan huzursuzluğun bir parçasıydı ve Metaksas yönetimi. Zeus Tapınağı önünde halkın karşısında kitapları yakarak entellektüel yönelimini açıkça ortaya koyduğunda, tabii Ritsos'un kitabı da yananlar arasındaydı. Bu olayı izleyen yirmi yıl içinde –ki Metaksas hükümetinin yanı sıra, Yunanistan'ın Almanlar tarafından işgalini ve iki iç savaşı kapsamaktadır– yeniden yayımlanmamış olmasına karşın, doğal olarak müziksel olan bu şiir, Mikis Theodorakis Yunan halkının temel enstrümanı buzukiyi ve 'Yunan çetelerine özgü baladlarda, Epfiros ezgilerinde, Mani ağıtlarında, adaların ezgi ve danslarıyla Girit *rizitika*'sında bulunan ağıt geleneğini sürdüren' ritimler kullanılarak ellili yılların sonunda ağıt bestelediğinde çok geniş bir dinleyici kitlesine ulaştı. Buzuki o zamanlar kibar çevrelerde genelevlerin ve esrar yuvalarının enstrümanı olarak lanetlendiğinden, bu beste yoğun tartışmalara yol açtı, bunun sonucu ise müziğin, Yunan toplumunun bütün kesimlerine nüfuz etmesi oldu. Ritsos'un şiirle ilgili özlemi, yani şiirin yalnızca entelektüeller tarafından değil, tersane işçileri, balıkçılar ve taksi şoförleri tarafından bilinmesi şeklindeki özlemi gerçekleşmiş oldu. Ayrıca, şiir Yunan Solu'nun bir tür gayri resmi 'ulusal marş'ı durumuna geldi. Örneğin, 1963 yılında bir başka trajedi doğduğunda –gene Selanik'te, gene Mayıs ayında– ve yüzlerce öğrenci, milletvekili Lambrakis siyasi katiller tarafından saldırıya uğradıktan sonra ölüm döşeginde yatarken hastanenin önünde nöbet tuttuğunda, yas tutanların yitirdikleri şehidin onuruna Ritsos'un *Epitaphios*'unu söylemeleri kaçınılmaz görünmüştü.

Ağıt, milletvekilinin cenaze töreninden sonra da, “Lambrakis yaşıyor” sloganının tüm duvarlarda belirlemeye başladığı dönemde Atina sokaklarında söylendi. Daha yakın zamanlarda, aynı şiir, İngiltere’deki sahne okumalarında Generallere karşı bir protesto olarak sunulmuştur. *Epitaphios* yaşıyor.

1936’dan 1952’ye kadar, siyasal nedenler yüzünden Ritsos yapıtlarını özgürce yayımlayamıyordu. Üzerindeki kısıtlamaları en olumlu yönde kullanarak, başlangıçta, *Kız Kardeşimin Türküsü*’nde olduğu gibi, lirik yeteneğini yoğun bir biçimde öznel konularda kullandı, ancak daha sonra giderek artan bir biçimde dikkatini kendisinden başkalarına, aynı zamanda da doğaya yöneltti. Bu yönde erken ve kısmi bir adım olarak *Okyanusun İlerleyişi* (1939-40), Ritsos’un erken dönemine özgü, talihsizliğe karşı siper olarak şiir temasını sürdürür; ancak, direnme gücünün başkalarından soyutlanmış bir biçimde şairin bireysel iradesinden değil, güneşin ve denizin kalıcılığından güç alan iradeden, ‘Gece dalgalarının tükenmez ezgisi’nden, geceye ya da uykuya teslim olmayı reddeden ve şairi şöyle haykırmaya götüren bir ezgiden geldiğini teslim eder: “Ya giderlerse, ya herkes giderse. Gitsinler / Ben kalacağım / geniş gökleri / koca denizlerin arasından / burukluğa yakınmaya yer vermeksizin / ezgimi söylemek için. İnsan ile doğa arasındaki kahramanca işbirliği üzerine bu erken vurgu birkaç yıl sonra *Yunanlıların Öyküsü*’nde meyvesini verecektir; *Yunanlıların Öyküsü* doğanın, başta gelen direnişçilerden biri olarak belirdiği ve benden öteki’ne geçişin tanımlandığı, Ritsos’un Yunan Direnmesi’ne övgüsüdür.

Bu arada Ritsos, özellikle tipik olarak aynı anda yazdığı kısa ya da orta uzunlukta şiirlerde, lirizmini yalnızca *Okyanusun İlerleyişi* gibi uzun şiirlerde geliştirmekle kalmayıp, teknik olarak yeni şeyler denemeyi sürdürdü. Bunlardan yapılmış, 1935-1943 yıllarını kapsayan iki derleme, Whitman şiirine özgü manzum paragraflardan (‘Bir Yaz Öğlesi Rüyası’) iki dizelik bir haikuya (‘Nisan’) kadar uzanır. Lirik ve ağıtsal tarzlar güçlü kalmakla birlikte, bu şiirlerden bazıları konuşma diline özgü deyişlere, *stak kato* ritimlere, genel yalınlığa ve Ritsos’un savaş sonrası us

lubuna egemen olan, fazla sözcüklerden arındırılmış sadeliğe eğilim gösterir.

Siyasal durum iyice kötüleştiğinde, Ritsos siyasal konulara giderek daha açık bir biçimde öncelik vermeye başladı, bu da yazdıklarını hemen yayımlamasını olanaksız kıldı. 1941-42 kışında Yunanistan, bir önceki baharda Hitler'in ülkeyi işgalini izleyen ciddi bir kıtlığın pençesindeydi. Mussolini, Yunanlıların Arnavutluk'daki önemli harekâtının ardından ülkeden atılmıştı; artık geçici olarak tükenmiş olsa da, harekâtı mümkün kılan ruh, ülkenin yeniden doğuşunu gerçekleştirmek için gerilla savaşları ve yeraltı etkinlikleriyle şimdiden direnmeye hazırlanıyordu. Tüberküloz kendisini gerekli fiziksel güçten alıkoyduğu için, Ritsos dağlara çıkmadı, ancak kendisini açık bir biçimde EAM ile özdeşleştirerek –başlangıçta çeşitli direniş gruplarının oluşturduğu bir birlik olan EAM, daha sonraları aşırı solun egemenliğine girmiştir– kalemiyle savaşımaya başladı, el altından direnişçiler arasında dağıtılıp, onları manen yüreklendiren bir dizi şiir yazdı. Bunlara bir örnek, "İ.Ö. Son Yüzyıl"dır; burada Ritsos İsa'nın başlattığı çağ ile karşılaştırılabilecek yeni bir çağa bakar ve kendisini –şairi– eski ile yeni arasında bir bağlantı noktası, yolu gösteren bir öncü olarak görür. En azından doğanın bir önceki kasvetli kış mevsiminin ardından canlandığı 1942 yazında yazılan şiir, Arnavutluk Harekâtı'nı kutlar, işgal ve kıtlığın yol açtığı üzüntüyü dile getirir, EAM'ın oluşturulmuş olmasından duyulan sevinci yansıtır. "İ.Ö. Son Yüzyıl" kavşağa konmuş "Bu yol güneşe gider" yazılı bir tabela ile ve aynı zamanda, insanların güneş ışığı altında özgürce dolaşıp, içlerinden birisinin "böyle kargacık burgacık harflerle" bu tabelayı kimin yazdığını merak edeceği, bir başkasının da "Yannis Ritsos, İnsanlıktan Önceki Son Yüzyılın Şairi" diye anımsatacağı geleceğe yönelik umutla sona erer. 1942'nin karanlığına rağmen gelecekteki bir yeniden doğuşa bakan bir başka şiir 'Orgaz'ın Defni'dir. Burada Ritsos, kasvetli bir cenaze töreninin üzerinde pırıltılı gökyüzünün bulunduğu ve bir meleğin, Orgaz Kontu'nun ruhunu İsa'ya teslim ettiği El Greco'nun iki katlı bir resmi üzerine bir eğretileme kurar. Ritsos'un kendi tuvalinin alt kısmında, Arnavutluk'un savaştan

dönmüş çok sayıda malul askeri, kıtlıktan ölen masum Atinalılar, Almanlarca kurşuna dizilen direnişçiler; üst kısımda ('yarın' gelecek olan bahar zamanı) yeni bir yol inşa eden işçiler bulunmaktadır. Bellerine kadar çıplak, geniş göğüslü işçilerdir bunlar, El Greco'nun İsa'nın ayakları önünde diz çöken, çarpıcı bir biçimde çıplak Vaftizci Yahya'sının çağdaş karşılıklarıdır. Ancak El Greco'nun resminin mucizesi, yeryüzü ile gökyüzünün, ölüm ile ebedi yaşamın iç içe geçmesi iken (gökyüzünün kendisi, Orgaz'ı mezara yerleştiren Aziz Stephanus ile Augustinus'un kişiliklerinde parıltılı bir biçimde aşağı iner), Ritsos'un şiirinde –Ritsos'un 1942 Atina'sında– Yukarı ve Aşağı birbirinden ayrılmıştır. Boya katı üzerine boya katıyla çalışan bir ressam gibi, eğretilene üzerine eğretilene uygulayarak, Ritsos kışı bahar ile birleştirecek olan “merdiven”den söz eder. Ancak merdiven yoktur. Neden? Çünkü kurtuluşun borazanları gibi ses vermesi gereken ağızlarımız “sessizlikle doldurulmuş” tur. İki eğretilmeyi birleştirecek, yapılan ima bir kez daha şairin, özellikle insanların elinin kolunun bağlı olduğu zamanlarda, daha iyi bir dünya için bir merdiven ya da bir köprü olabileceği ve köprüsünü Ezgi malzemesiyle kurduğudur. Peter Levi'nin söylediklerinden yola çıkarak, şunu da ekleyebiliriz: Tıpkı El Greco'nun resmi gibi, belki yaşamda da ikili bir düzey vardır ve baskıcı bir rejim altındaki tutuklular ve aktif direnişçiler bir halkın onurunu kurtarıırken, Ritsos gibi şairler halkın ruhunu kurtarmaktadır, çünkü onlar, her ne kadar biçim kazanmamış ve oluşum halinde bulunsa da, bir ulusun idealizmini İnsanlık'ın yargısına taşırlar. Her halükârda, 'İ.Ö. Son Yüzyıl' gibi bu şiir de, insana özgü en kötü içgüdülerin geçici olarak yükselmekte olduğu bir dönemde, Ritsos'un İsa'ya ya da doğaüstü herhangi bir şeye değil, insanın en değerli içgüdülerine duyduğu inancı vurgulamak için Hristiyanlığa özgü göndermeleri kullanır. Şiir teknik açıdan da ilginçtir, çünkü gönderme karmaşıklığını – bireysel deneyimler, çağdaş olaylar, tarihi ya da efsanevi anılar, sanatta daha önceki dönemlere ait anlatımlar – dilin yalınlığı ile birleştirmektedir

Yunanistan'da herkes, Almanlar çekilir çekilmez yeniden do-

ğuşun geleceğini ummuştu. Oysa, yerli halkın yabancı yöneticilerden kopuşunun yerini Yunanlılar arasındaki daha kötü bir kopma aldı. Bağımsızlık'ın neredeyse hemen arasından gelen ilk iç savaşta, İngiliz tanklarının yardımıyla, solcuların egemen olduğu Direnme bastırılmıştır. EAM'nin umutlarının bu şekilde bozguna uğratılmasını, bunu izleyen kargaşalı yıllarda tüm radikal ve özgürlükçü ögelere karşı uygulanan baskıcı önlemler izledi; bunlar yalnızca, sağ ile sol arasındaki uçurumu artıran ve İkinci İç Savaş'a götüren yıllar olmuştur. Ara dönemde (1945-47), Ritsos Yunanistan'da olanlarla ilgili olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne, İngiltere'ye ve Sovyetler Birliği'ne başvuran öteki sanatçılara katılmıştır; daha da önemlisi, yenilgiye uğrayan direniş mücadelecilerine ve onların ötesinde Yunanistan'ın özgürlüğü için mücadele etmiş ve edecek olan herkese yönelik olaganüstü övgüsü üzerinde çalışmaya başlamıştır. Yerinde bir kararla *Yunanlıların Öyküsü* adı verilen bu övgü, Almanlara karşı savaşanları ve daha sonra birinci İç Savaş'ta ulusal kahramanlar olarak mücadele verenleri, Bağımsızlık Savaşı sırasında Mesolongi'de kuşatılan özgür insanlarla, ortaçağın efsanevi kahramanı Digenis Akritas ile ya da halk şarkılarında kutlanan destansı devlerle aynı düzeyde görmektedir:

ve köy alanında horona durduklarında,
tavanlar titrer, fincanlar şangırdardı raflarda

Onlar atalarının kafataslarıyla sunmuşlar
Ölüme ısmarladıkları rakıyı
Digenis'le karşılaştıkları harman yerlerinde
yemeğe oturduklarında,
bir zamanlar dizlerinde kırarak nasıl
bölüşmüşlerse kara somunlarını
onunla öyle bölüşmüşler acılarını
Yiğitlerin bir gece yemek verdikleri harman verlerinde
zeytin çekirdekleri kalmış,
ayın kurumuş kanı ve tabancalarının
dillere destan on beş hecesi

Daha erken dönemde halk ezgileri ölçüsüyle yazdığı kutsayıcı ağıtın, *Epitaphios*'un gerçek on beşlik hecelerinden kaçınmakla birlikte, bu daha sonra yazılmış şiirinde Ritsos, bir halkın ırksal geçmişine (Romioi'ler) uzanan *demotikó traghoúdi* ruhunu sürdürmektedir: Yabancı orduların dalga dalga işgallerine ve Romioi kökenli olmayan Helenlerin tacizlerine karşın, Yunan toprağının gerçek sahipleri olarak kalan (toprağın kendisi birincil direnmeci olarak kutsanmaktadır) ve hep yenilenen enerjileri, daha iyi bir geleceğe en sağlam köprüyü oluşturan Romioi'ler. Böylece şiir, ara sıra beliren düş kırıklığına ve tondaki kırgınlığa rağmen, aynı zamanda hem muhaliftir, hem de umut doludur. Şiir başkalarının, Direnme'nin Yunanistan'a nefret değil, sevgi getirdiğini fark edecekleri bir yarını çağrıştırarak sona erer ve son sözü 'kardeşler'dir. Bu yarın henüz görünür olmasa da, şair onun belireceğinden emin olan ağaçların, yıldızların ve insanların bu güvenini dile getirir ve kardeşlerinden uyanık olmalarını ister. Ruhun, 'Tanrı'nın yüreğine' teslim olacağından emin olan birinin bir cesetin başında beklerken taşıdığı güvenle onu beklemelerini ister.

Yunanlıların Öyküsü yazıldığı dönemde yayımlanamadı. İkinci İç Savaş'tan birkaç yıl sonra 1954'de çıktı ve 1966'da yeni baskısı yapıldı; bu baskı çıktığında, Theodorakis şiirin çeşitli bölümleri için besteler yaptı ve gerek Ritsos'un gerek Theodorakis'in yapıtları 21 Nisan 1967 yönetimince yasaklanmadan kısa bir süre önce, bir kez daha Ritsos'un şiirini çok geniş kitlelere taşımış oldu.

İkinci İç Savaş sırasında, Ritsos, Sağ için tutuklanmasını gerektirecek derecede tehlikeli hale gelmişti. 1948'de tutuklanarak hapse mahkum edilmek üzere Limni adasına ve daha sonra, gardiyanların komünistleri "iyi Helenler" haline getirmek için fiziksel ve psikolojik işkence uyguladıkları Makronisos'daki kötü şöhretli Ulusal Yeniden Eğitim Enstitüsü'ne gönderildi. Son olarak Agios Efstratios'a nakledildi. Sonunda sağlık durumunun kötü olması nedeniyle salıverildiyse de, 1951'de yeniden tutuklandı ve bir yıl daha hapisnede kaldı. Ancak, çeşitli tecrit kamplarında geçirilen bu dört yıl onu susturamadı. Mak

ronisos'da şiirlerini bir şişeye koyup, taşlı toprağa gömdü; Agırs Efstratios'da ('Ai Stratis') şiirlerini tutuklu dostlarına okuyabiliyordu, bu da bu dönemde kullandığı üslubun doğrudanlığını ortaya koymaktadır. Olasılıkla bu dönemin en ünlü şiiri, Kasım 1950'de yazılmış olan ve yazarın haberi olmaksızın Yunanistan dışına çıkarılan Joliot-Curie'ye Mektup'tur. Şiir şöyle başlar:

Sevgili Joliot, Avios Istrati'den vaziyorum sana.
Üç bin kişi kadar varız burada,
basit insanlar, çalışan işçiler, yazar-çizerler,
eski puskü birer battaniye sırtımızda,
torbalarımızda birer baş soğan, üç beş zeytin ve kuru bir dilim ışık,
güneşin altındaki ağaçlar kadar basit insanlar
tek suçumuz da senin gibi,
aşık olmak özgürlüğe, barışa

Her zaman olduğu gibi, Ritsos'un bu ulusal ve bireysel acı çekiş yıllarında birincil tanıklığı (onurlu yaşama bir köprü olarak) Ezgi'ye duyduğu, sürekliliğini koruyan inançtı, insan doğasında her zaman olmasa da, doğada gözledikleriyle güçlenen bir inanç. Agios Efstratios'da yazdığı bir başka şiirinde "Ah, evet" diye iç çekiyordu:

Ah, evet, dünya güzel - Ağaçlar altında bir adam
sevgisinin verdiği sevinçle ağladı - Ölümünden
daha güçlüydü o, o adam - İşte ezgi söylememizin nedem

Kimse susturamayacak ezgimizi - Söylemeyi
sürdüreceğiz
Dünya güzel, ısrar ediyoruz
güzel, güzel, güzel - biz sürdürüyoruz ezgimizi

Bu olumlama sözlerinin, sıkılı dışlarla yazıldığı, Ritsos'un daha sonraki şiirlerini karanlıklaştıran kinizm ve burukluğun izini taşıdığı - bu hava onların özündeki umuda hiçbir zaman üstün gelmese de - söylenebilir. Ancak şiirin rolüne olan inanç, tıpkı daha ıy bir geleceğe olan inanç gibi sürmektedir ve Yu-

nanlıların Oyküsü ile ‘Joliot-Curie’ye Mektup’u da içeren 1941-53 karanlık döneminden bir dizi şiirin, Yunanistan tarihindeki bir başka karanlık dönemin şairi Dionisios Solomos’dan bir epigrafla 1954’de Nöbet genel başlığı altında bir araya getirilmesinin nedeni de budur: “Ruhumun gözleri hep açık, hep nöbette. Bir kez daha, ima edilen, bir ceset başında nöbet tutmamızdır, yaşamdaki tüm yozlaşma ve adaletsizliği umutsuzlukla değil, umutla göğüsleyerek. Kuşkusuz, Ritsos *Traktör* ve *Piramitler*’deki ilk şiirlerinden başlayarak bunu yapmaktadır; ancak bu arada, kendi bireysel talihsizliklerini halkının talihsizlikleri ile kaynaştıran dış koşullar nedeniyle ve ağıtsal, lirik yeteneklerini, ortak konuları kapsayacak biçimde kullanmasını sağlayan iç kapasitesi nedeniyle olgunlaşmıştır.

Ritsos 1952 yılında serbest bırakıldığında, bireysel yaşamında mutluluğu ve sanatçılık yaşamında gelişmeyi getiren dönüm noktası niteliğindeki bir döneme başlamak üzere Yunanistan’a geri döndü. Dönüşünü “Boyun Eğmeyen Şehir” adlı uzun buruk-tatlı bir şiiriyle ve Ocak 1953’de yazılan “Barış” adlı kısa lirik şiiriyle büyük bir coşkuyla kutladı. Kostas Varnalis’e ithaf edilen bu kısa lirik şiir, konusunu yaşamın en basit ve en katışıksız zevklerini anıştırarak tanımlar:

Barış, akşamleyin vemeğin kokusudur,
Sokakta bir arabanın duruşunun korku olmadığı,
Kapının çalınışının bir dost anlamına geldiği andır

Barış, uyanan çocuğun ötündeki bir bardak sıcak süt ile
bir kitaptır

Şiir, sanki Ritsos’un ve Yunanistan’ın önceki yıllar boyunca inançlı bekleyişinin intikamını almak istercesine, *Nöbet* derlemesinin sonuna eklenmiştir. Aynı zamanda, Ritsos’un bireysel mutluluğunu incelemektedir, çünkü Ritsos 1954 yılında evlenmiş ve 1955 yılında yuvaya katılan kız çocuğunun sevincini yaşamış, onun doğuşunu *Sabah Yıldızı* adı verilen ‘ufak bir sevgi sözcükleri ansiklopedisi’nde söylemiştir, bu Ritsos’un kendi ailesinden birine yazdığı ve ağıt olmayan ilk şiirdir.

Ancak, bu mutlu olaylar Ritsos'un yaşamında o ana dek hüküm sürmüş olan büyük yitim duygusunu silmeye yeterli olmamıştır; Ritsos gibi sağlam kanıları olan biri için, Yunanistan'daki durum, ne kadar iyileşmiş olursa olsun, birden pastoral şiirlerin ortamına bürünmemiştir. Bu nedenle, sanatsal gelişiminin bu bir sonraki önemli döneminde gördüğümüz, temel olarak Ritsos'un, Yunanistan'ın günlük yaşamıyla, kendisinin ve ulusunun geçmişiyile, bellek ve düşünle, toplumsal ve ahlaksal devrime olan daha önceki ilgisinin devamıdır; ancak aynı zamanda, yaklaşımını, deneyimindeki örtük çelişkilere ve karmaşıklıklara daha düşünsel, daha deneysel, daha tepkili kılma yolunda bir girişimdir. Onun, öncelikli bir yöntem olarak dramatik monologa doğru ilerlediğini görürüz, çünkü bu biçim hem düşünceye hem de nesnelliğe açıktır; onun daha ağırlıklı olarak, yalnızca mite ya da çağdaş olaylarla bilerek kaynaştırılmış ya da karıştırılmış mite yöneldiğini görürüz; temalarını evrenselleştirme ve bireysellikten çıkarmanın bir yolu olarak, onun 'o' ya da 'sen' zamirlerini 'ben' zahirine yeğlediğini görürüz. Ritsos'un geç dönem yapıtlarındaki belki de en önemli özellik, görünüşteki yalnlık ve açık-seçikliği gizemlilikle, karmaşıklıkla ve kabusla bir arada var eden özelliştir. Şunu da eklemeliyiz: Normal olarak, kendi şiiriyle ilgili düzyazı kuram yazıları yazan bir yazar olmasına karşın, Ritsos son yıllarda amacıyla ilgili bazı önemli gözlemlerde bulunmuştur. Prag'da, 1962 yılında radyoda yayımlanan *Tanıklıklar* için hazırladığı yayımlanmamış girişte "yaşamda belirsiz, şaşırtıcı, kavranması olanaksız ve belli bir yönelimi olmayan" tüm şeylerle ilgili artan bilinci hakkında, şiirlerindeki trajik öğeyi bir "umursamazlık maskesi" ardında gizleme arzusu hakkında, 'belki' ile 'ya da' sözcüklerine olan sevgisi hakkında, belagat korkusu hakkında, yaşamın sunacağı her şeye karşı duyduğu, sürekliliğini koruyan minnet hakkında ve sanatın rolünün, olumsuzluğu olumluluğa dönüştürmek olduğu hakkında konuşmuştur. Bir başka girişte, bu kez Mayakovski'den yaptığı çevirilere yazdığı geniş yazısında (1964), az önce aktarılan konuları yeniden dile getirmiş ve onları kırılgan bir deneyimin perdesi önüne yerleştirmiştir: "Yüce ideal uğruna, özgürlük uğruna bize emanet edilen gücü kötüye kul-

lanmamanın ne kadar güç olduğunu gördük,” demiştir, “bi-reyselliğe karşı savaşıma adına kendini beğenmişliğe düş-memenin ne kadar güç olduğunu... İlk coşku ve hayranlık çığ-lıkları yerini kendi kendimizle yaptığımız daha sessiz bir konuşmaya bırakmıştır.” Birlikte ele alındığında bu iki faktör, çağdaş şairleri, kendilerini geri planda tutmaya ve kararsız kal-maya yönelten bir kendi kendine incelemeye götürmüştür. Üçüncü şahsa; coşkulu anlatım biçimlerinden dramatik an-latıya; geçmişe yönelik düşüncelere ya da geçmiş ile bugünü göz önünde bulundurmaksızın gelecekte söz etmeyi reddeden daha genişlemiş bir görü alanına ve anlaşılacak ya da an-laşılmamak korkusundan yalın, güven telkin eden bir sese yö-nelen dile dayanmaları bu yüzdendir. Belki de Ritsos’un şi-irlerinden biri, tüm bunları daha güçlü bir biçimde dile getirmektedir. (“Ya da Bağlacı” adlı bu şiir *İlyada*’dan bir bölüm üzerine yorum yapar. Sonra Ares/savaşdaki dokuz ya da on bin/asker kadar güçlü bir sesle bağırdı.. “Ah, şu ‘ya da’ diye haykırır şair

alayla kendisine ve başkalarına dönen,
kesinliğin mümkün olmadığını, varolmadığını
çok iyi bilen, iletilmesi, paylaşılması olanaksız bir bilgeliğin
anlamı belirsiz gülümsemesi (kesinliğin
debdebeli üslubu bu nedenle bağışlanamaz Tanrı ondan korusun
bizi)

1953’den Ritsos’un 1967 yılındaki yeniden tutuklanmasına kadar olan dönem, Ritsos’un yeni çalışmalarını içeren tam yirmi sekiz ayrı kitap yayımladığı son derece üretken bir dönemdir – buna, üç ciltlik *Şiirler 1930-1960*’ı ve dokuz ciltlik çevirileri de ek-lemek gerekir. 1956 yılında *Ayışığı Sonatı*’nın Ulusal Şiir Ödü-lü’nü kazanmasıyla, Ritsos’un sanatı resmi olarak da tanınmış oldu (halkın, Palamas ve Kleon Paraskhos gibi eleştirmenlerin daha önceki gayri resmi tanınmasını bütünleyen, gecikmiş bir ta-nıma). Ödül ona Yunanistan dışında da ün kazandırdı. Şiir Fransızcaya çevrildikten sonra, Louis Aragon Ritsos’u şu söz-lerle övdü:

...Ritsos günümüz şairleri arasında en büyük ve en kendine özgü olanlarından biridir. Kendi adıma, başka hiçbir şey bana bu ezginin, bu şiddetli deha şokunun verdiğini vermeyeli uzun süre oluyor. Bu şiir nereden geliyor? Bu ürperme duygusu? Oldukları biçimiyle hayaletlerin rolünü oynayan bu nesneler... Bu şiirde, artık Byron ya da Delacroix'ya ait olmayan; güzelliği, kırık mermer parçalarından değil, acı çeken bir insanlıktan, bir çağın çöküşünden kaynaklanan, Pirandello ile de Chirico'nun Sicilya'sının kızkardeşi bir Yunanistan'ın yankısı var [*Les Lettres Françaises*. 28 Şubat - 6 Mart 1957 s.1]

Sonuç olarak, Ritsos birden kendisini uluslararası üne kavuşmuş buldu. en azından sosyalist dünyada. 1956'da Sovyetler Birliği'ne gitti. daha sonra Macaristan'a, Bulgaristan'a, Romanya'ya ve Almanya'ya; 1966'da da Küba'ya. Bu arada, Yunanistan'da 'tanıklıklar'ını hem aktif olarak hem de şiir alanında sürdürdü. Bununla ilgili bir örnek yeterli olacaktır. Bertrand Russell'ın barış hareketi Yunanistan'a geldiğinde, Theodorakis ve milletvekili Lambrakis ile birlikte Ritsos bu hareketin önde gelen savunucularından oldu. Nisan 1963'de Yunan Barış Komitesi, Marathon'dan, Lord Russell'ın Aldermaston yürüyüşlerine benzer bir yürüyüş düzenledi. Ritsos yürüyüşe katıldı ve bunun sonucu olarak tutuklanan iki bin kişi arasında yer aldı. Lambrakis'in bir ay sonra Selanik'te başına gelenlerden daha önce söz etmiştik, ancak şunu da eklememiz gerekir ki, ölmekte olan milletvekili için üniversite hastanesi dışında nöbet tutulup, *Epitaphios* söylendiğinde, Theodorakis ile birlikte Ritsos da nöbet tutan gruba katılmıştı.

Daha önceleri EAM'a katılmış olmasının üstüne bu sürekli aktif eylemcilik eklendiğinde – ayrıca, Ritsos'un yapıtlarının ilericiler tarafından kendi idelallerinin temel ifadeleri olarak benimsendiği düşünüldüğünde – şairin 1967 askeri darbesinin ilk gecesinde tutuklananlar arasında yer alması ve yazılarının hemen yasaklanması şaşırtıcı değildir. Bir kez daha Ritsos kendisini bu kez bir buçuk yıllık bir süre için çeşitli tutukluluk kamplarında bulmuş ve daha sonra Sisam adasına sürgüne gönderilmiştir; Sisam'da dış dünyayla bağlantı kurması yasaklanmış ve Spo-

İtalo'daki İki Dünya Festivali ile İngiltere Sanatlar Kurulu tarafından yapılan davetleri kabul etmesi engellenmiştir. Daha sonra, kuşkusuz yurtdışından gelen tepkiler nedeniyle hükümet onu serbest bırakmış ve hatta ona pasaport bile vermiş – ancak Ritsos'un kabul edemeyeceği sınırlamalarla birlikte. Ayrıca, Ritsos ömrünün kalan yıllarını – Ritsos'un sağlık durumu istikrarsızdır – Yunanistan'da, ona biçim veren dil ile halkın yanında geçirmesi gerektiğini bilmektedir. Böylece, artık Atina'ya yakın kasvetli bir yerde, Koraka ('Karga') adlı bir sokakta yaşamakta, çevresindeki yaşamı gözlemlemektedir:

Yoksul banliyömüzde dış muavenehanelerinin sayısı arttı,
kimyaacıların, mezarcıların sayısı da...

Bir musluk

açık unutulmuş bütün gece Karga sokağında
çiçekçi dükkanının, berber dükkanının önünde

'Temel Şeyler' üzerinde yoğunlaşır

Ekmeğini vedin mi? İvi uyudun mu?

Konuşabildin mi, kolunu uzatabildin mi?

Pencereden dışarı bakmak geldi mi aklına?

1970 Atina'sı. 1952 yılında geri döndüğünde Ritsos'un onca coşkuyla selamladığı boyun eğmeyen şehir değildir. O zaman, hiç kuşkusuz, açlık vardı – çarşı meydanında çorbalarına kemik alabilmek için itişip kakışan yaşlı kadınlar sokak köşelerinde akordeon çalan kör savaş malulleri – ancak umut ve açlıktan doğan dürtü de vardı: Anneler barış ekmekleri yoğurmanız için hamur tekneleri sizi bekliyor. İnsanların bir sesi vardı o zamanlar, işitilebilir bir sesi, oysa şimdi artık aç olmadıkları bu zamanda, açlıkları amaçsızlıkla, idealleri olmayan insanların boş telaşı ile yer değiştirdi:

acele ediyorlar

gitmek için, uzaklaşmak için (nereden?),

varmak için (nereye?) –bilmiyorum– yüzler değil –

elektrikli süpürgeler, botlar, kutular –
acele ediyorlar

Şairin kendisine gelince:

Kravatını bağlamalısın. İşte böyle.
Sessiz ol. Bekle. İşte böyle. İşte böyle
Yavaşça, yavaşça, dar kapı boşluğunda, orada
merdivenlerin arkasında, duvara yaslanmış olarak.

Bu, uzun bir bireysel ve toplu yaşantının “Yannis Ritsos – İ.Ö. Son Yüzyılın Şairi”ni getirdiği noktadır. Tutukluluğu, sürgünü, yanlış anlaşılmayı, yalnız bırakılmayı, düş kırıklığını, bunun yanı sıra belki de en büyük sinama olan aşırı övgüyü yaşayıp hayatta kalmış biri olarak, artık bedence ve ruhça özgürdür. Yaşanan bu güçlükler göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde, son zamanlardaki şiirlerinde görülen burukluğu aşırı bulmak pek mümkün değildir, özellikle iyimser ve olumlayıcı bir enerjinin hâlâ varlığını sürdürdüğünü hissettiğimizde –ki sık sık etmekteyiz. Tabii, Ritsos’a minnet borçlu olduğumuz çok şey var. Doğrudur, hâlâ kış ile baharı birleştiren bir merdiven yoktur (Hiç olacak mı böyle bir merdiven? Böyle bir merdiven var mı?); doğrudur, ağızlar hâlâ suskunlukla doldurulmuştur. Ancak, tam da yinelenen düş kırıklığı yüzünden, tam da çarpmıha gerilme-yeniden doğuş-çarpmıha gerilme çarkının, Ritsos’un ve Yunanistan’ın yaşamında böylesine amansız bir biçimde dönmeyi sürdürmesi yüzünden Ritsos büyümek zorunda kalmıştır. Yirminci yüzyıldaki birçok yazar gibi, bölünmekte olan bir kültürle yüz yüze gelerek ve o bölünmeye kesinliğin ateşi ve dar açılılığı ile, kendi arzusunca varoluşa biçim verecek bir reçeteyle karşılık vererek yazmaya başlamıştır. Şiirsel açıdan bu, tutkulu bir katılımı, ancak aynı zamanda da tumturaklı deyişlere ve retorik serpilmeğe doğru bir eğilimi ve tutkusunu yaşamdaki boyutlarından daha büyük çizmenin çekiciliğine kapılmayı teşvik etmiştir. Ancak kariyeri geliştikçe, şimdi yaşananlarla geleceğe yönelik umutların, doğa, tarih ve insan psikolojisindeki zamana bağlı olmayan ritimlerin gözle gö-

r l r işlevleri olduğunu öğrenmiştir. Giderek artan bir biçimde, bir şiirdeki sözcüklerin “düşünce parçaları ya da sınıflarının göstergeleri” haline gelmesi gerektiğini, anlamlarını, gizledikleri şeylerden almaları gerektiğini, aynı zamanda da her günkü nesneleri ve olayları görmemizi sağlamak için eğretilmeli gücü kullandıklarını fark etmiştir. Şiirsel açıdan, bu onda varoluşu kaydetme ve geçerli kılma gereksinimini teşvik etmiştir –ona biçim verme gereksinimine karşıt olarak– böylece Ritsos en erken dönem şiirindeki kendine dönük ve kendini  ne süren tutumdan,  airlik kariyeri kendini ortaya koydukça artan nesnelliğe, duraksamalara ve sessizliğe geçmiştir

Bütün bu gelişim boyunca değişmeden kalan şey Ezgi'dir. Yakla ımındaki ve tekniğindeki değişikliklere rağmen, bütünlüğü içinde ele alındığında Ritsos'un şair kişiliği organik bir bütündür, çünkü –tutumu ister ahlaki kızgınlık ya da bağı layıcı kabullenme olsun, ister üslubu belagata ya da yalınlığa dönük olsun– Anne  iir'e olan başlangıçtaki bağlılığı hiç yok olmamıştır. Bu    anlama gelmektedir: (1) Sözcüklere, okur ile yazarın i  ya da dış dünyası arasındaki bir buluşma için (bu buluşma ne kadar ertelenmiş olursa olsun) bir çıkış olarak her sözcüğe olan sarsılmaz güven; (2) nihai olarak evrensel ve genel düşünce sınıflarını ele alsa da, şiirin bunu zihin aracılığıyla değil, duyular aracılığıyla yapması gerektiğini ve bu nedenle bireysel, somut deneyim nesnelerine bağlı kalması, tekil olan ile genel olan arasında ilişkiler kurduğu  l de yaşamsal bir biçimde eğretilmeli olan dil aracılığıyla işlevini yerine getirmesi gerektiğini ayırımsama; (3)  iire malzeme sağladığı ve o malzemeleri şiire dönüştüren insan bilincini olanaklı kıldığı için, çirkin ve kötü yönleri de dahil olmak üzere, bütünü içinde yaşama duyulan minnet. Kısacası, gelişimi boyunca Ritsos'da deği memi  olduğunu gördüğümüz şey, ilk ba taki estetik g d d r: Yaşamı görme ve görülenleri dile getirme yönündeki saplantı. Bu güdü onda öylesine güçlüdür ki, burukluğunu bile olumlamaya dönüştürmektedir. En  z nt l  olduğu bir sırada, “Henry James'in cümlesini anımsıyorum” diye yazmıştır Virginia Woolf g ncesinde, “Sürekli olarak gözle. Yak

laşmakta olan yaşlılığı gözle. Hırsı gözle. Kendi ümitsizliğini gözle... Bu zamanı en iyi biçimde kullandığım konusunda ısrar ediyorum...

Ritsos'un yapmayı sürdürdüğü şey budur.

PETER BIEN

(Çeviren: Kemal Atakay)

KIZKARDEŞİMİN TÜRKÜSÜ' NDEN 1937

KIZKARDEŞİMİN TÜRKÜSÜ

Göklere inanırdım eskiden,
ama sen, denizlerin
derinliğini gösterdin bana,
ölü kentleri,
unutulmuş ormanları,
boğulmuş gürültüleriyle.
Gök, şimdi yaralı bir martı,
süzüldü denize.
Sana kargaşalığın üzerindeki
köprüyü kurmaya çalışan bu el
kırıldı.
Bak bana:
ne kadar çıplak ve suçsuz
duruyorum önünde.
Üşüyorum, bacım.
Kim getirecek bize
ellerimizi ısıtacak güneşi?
Susuyorum. Dinliyorum.
Kimseler geçmiyor
gecemizin karanlık sokağından.
Yıldızlar kazaya uğramış
karanlık surların
ucunda sendelerken
koparılıp alınan bir kartalın
paslanmış gözlerinde.
Bağlı ellerin
kapıyor çıkış yolunu.

Yalnız senin sesin
adımlıyor gecenin dehlizini
çarparak taşlara
uzun kılıcını.
Vakit geç.
Ölüm geri çeviriyor beni.
Hayat istemiyor
Ben şimdi nereye gidebilirim ki?

YUNANLILARIN ÖYKÜSÜ, 1945-47

I

Bu ağaçlar katlanamaz daha basık bir g  ge
Bu ta lar katlanamaz yabancı  izmelere.
Yalnız güneşe boyun eğer bu yüzler,
Yalnız Do rulu a boyun eğer bu yürekler.

Sessizlik gibi katı bu toprak
korla an ta ları basar ba rına,
g ne te yetim kalmış zeytinliklerle
ba ları kucaklar

Di leri kenetli.
Su yok. Yalnız güneş.
G ne te yitip gidiyor yol,
ve demirden bir gölge köyün duvarları.

A a lar, dereler ve sesler
mermere dönüşüyor güneşin kirecinde.
Kök, mermerin üzerinde s r  yor
Tozlu fundalıklar, katırlar, kayalar Hepsi
soluk solu a.

Su yok. Hep susuzluk  ekmi ler yıllarca.
Hep  i neyip durmu lar bir lokma gökyüzünü
duydukları acıyı bo abilmek için.

Gözleri kan çanağına dönmüş uykusuzluktan.
Gün batarken dağların arasında bir servi gibi
derin bir çizgi belirmiş kaşları arasında.
Tüfeğin bir parçası olmuş elleri
Tüfek ellerinin bir uzantısı.
Elleri ruhlarının bir uzantısı.
Dudaklarında öfke
ve gözlerinin derinliklerinde
tuzdan bir aylada yansıyan yıldız gibi
dinmeyen acıları.

Onlar el sıkıştıklarında, bütün insanlık için
parlar güneş
Onlar gülümsediklerinde, küçük bir kırlangıç fırlar
gür sakallarından
Onlar uyuduklarında, on iki yıldız düşer boş ceplerinden.
Onlar öldüklerinde, onların bayrakları ve davullarıyla
vokuşu tırmanır hayat.

Bunca yıl hep aç kalmışlar, hep susuz kalmışlar,
hep öldürülmüşler amansızca, karadan ve denizden
kuşatılarak.
Ateş kavurmuş tarlalarını. Tuzlu suya
kanıksamış evleri.
Rüzgâr kapılarını devirmiş, köklerinden sökmüş
meydandaki leylâkları.
Paltolarının deliklerinden gelip geçmiş ölüm
Servi kozalağı gibi gittikçe acılaşmış dilleri.
Sahiplerinin gölgelerine sarınp vok olmuş köpekleri.
Şındı yağmurlar dövüyor kemiklerini

Kalelerinde, sessiz birer kaya gibiydiler, nöbette,
içlerine çekiyorlardı dumanı tüten at gübreleriyle geceyi,
ayın kırılan direklerini yutan azgın denizi gözlerken.
Artık ne ekmekleri vardı, ne cephaneleri.
Artık toplara yalnız yüreklerini sürebilirlerdi.

Bunca yıl kuşatılıp karadan ve denizden,
aç kalıp kırılmışlar, gene de dayanmışlar yılmadan.
Korudukları tepelerde bugün bile parlıyor gözleri.
(koca bir bayrak, göz alan bir ateş)
ve ufkun dört kapısına kanat çırparak
binlerce güvercin havalanıyor ellerinden her şafak.

II

Her gün bitiminde kayanın bağrından tüten kekikle
yalnız bir damla su vardır, çağların ötesinden sızıp
sessizliğin iligine işleyen;
ve geçen yılları çağırır
kocamış çınarın dallarına asılı bir çan.

Çölün külleri içinde uyuklar kıvılcımlar
ve çiftçinin üst dudağındaki altın tüyü kara kara düşünür
damlar,
mısır püskülü kadar sarı, akşamın özlemiyle kavrulmuş
bir tüyü.

Meryem Ana mersinler üzerine uzanmış,
yayılmış eteklerinde üzüm lekeleri.
Bir çocuk ağlar dağ yolunda ve kırlardan
ses verir kuzularını yitiren koyun.
Gölge vurur gözenin çevresine. Fıçı buz gibidir
Nalbantın kızı ıslak ayaklarıyla.

Masada kabuk ekmek ve zeytin
Tırmanan asmaya takılı duran akşam yıldızı.
Ve çok yükseklerde, bir şişe geçirilmiş gibi dönen,
sarmısak, biber ve yanık yağ kokan samanyolu.
Daha nice yıldız dokulu ibrişim gerek çam pürlerinin
"Bu da geçer, yahu!" sözlerini işleyebilmesi için
yazın kavrulmuş ağılına.
Daha nice germeli yüreğinin tellerini
yedi oğlu boğazlanmış bu ana mezarları başında,
daha kaç gün geçmeli ki, yeniden aydınlık ulaşsın
ruhunun sarp yamacına?
Bu kemik, toprağın altından çıkan bu kemik,
bir uçtan bir uca ölçer bu toprağı.

Ve gün battıktan gün de  ana dek bu klarnet ve keman
seslerinin yankıları
anlatır otlara ve  amlara onların özlemleriyle
acılarını.

Ve lir gibi türkü çağırır kayıkların halatları.
Ve Odysseus'un şarap kupasından acı denizi yudumlar
denizci.

Kim tutacak şimdi bu yolları, hangi kılıç
yaracak korkusuzlu u,
ve hangi anahtar zincire vuracak yüreğini,
ruh, iki kanadı ardına kadar açık, seyrederken
g   n yıldız serpilmiş bahçelerini?

Mayıs'ta, Cumartesi geceleri, gemici meyhanelerindeki gibi
civcivli bir saat bu.

Gece, kalaycının duvarına asılı bir tepsi gibi kocaman.
S ngercinin masasındaki somun gibi iri söylenen türkü.
Bak, nasıl yuvarlıyor çakılları  u Giritli ay –
Rap! Rap! Rap! Yirmi dizi ko  boynuzu çizmelerini çekmiş
Ve i te onlar Nauplion limanının merdivenlerinden inip
 ıkıyorlar
karanlığın kaba kıyılmış t t n yle doldurarak çubuklarını.
Ve Rumeli'nin yıldızlara bulanmış keki i gibi kalın
bıyıkları.
Ve  am kökleri gibi Ege'nin kayasına ve tuzuna iyice
geçmiş dişleri.

Onlar alevlerin ve demirin içinden ge mi ler
Onlar oturup taşlarla s yle mi ler.
Onlar atalarının kafataslarıyla sunmu lar
 l me ısmarladıkları rakıyı.
Digenis'le kar ıla tıkları harman yerlerinde
yemeğe oturduklarında,

bir zamanlar dizlerinde kırarak nasıl
bölüşmüşlerse kara somunlarını
onunla öyle bölüşmüşler acılarını.

Gel kadının, tuza bulanmış kirpiklerin,
villanın çilesiyle tunçlaşmış elin
ve yoksulların yakasını bırakmayan kederinle.
Sevgi, yolunu bekliyor fundalıkta.
Martı, mağarasına asıyor senin kararmış, azizleşmiş
suretini
ve saygıyla ayaklarını öpüyor küskün deniz kirpisi.

Kara üzüm tanesinin sırası yanıyor kıpkızıl,
yaprığını dökmeyen meşenin filizi kaynıyor
Ve toprakta suyu arıyor bir ölünün kökü bir çamı
coşturmak için.
Ve çatık kaşları arasında gizlediği bıçağını kavriyor
bir ana.

Gel, gök gürültüsünün altın yumurtaları üstünde
kuluçkaya yatan kadının.
Ne zaman gelecek o deniz mavisi gün, peçeni indirip
yeniden silâhlanacağın,
Mayısta yağın doluların alnına çarpacağı,
güneşin bir nar gibi alacalı urbanın kucığında
parçalanacağı.
ve o nar tanelerini birer birer on iki yetimine
dağıtacağın,
ve denizin Nisanda yağmış kar gibi, öç almaya susanmış
bir kılıç gibi, donuk donuk parlavacağı,
ve kaya yengelinin gizlendiği delikten çıkıp
kıskaçlarını kavuşturarak güneşleneceği

III

Burada gözümüzün yağını azaltmaz hiç gökyüzü.
Bu ülkede, sırtımızda taşıdığımız kayanın
yarı ağırlığını yüklenir güneş.
Damlar sessizce çatlar öğle sıcaklığının dizinde
ve gölgeleri önünde sıçrayıp gider insanlar
Skiaothos kayıklarıyla yarışan yunuslar gibi.
Sonra bir kartala dönüşür gölgeleri
kanatlarını batan güneşin rengine bulayan
ve onlar kızıl-kara salkımlar arasında uzanırlarken
güneşli yamaçta
yıldızları düşünmek için başlarına tüneyen.

Bu ülkede, üç bin yıllık bir ad yazılıdır her kapıda
Bir ermişin kızgın gözleri ve keçeleşmiş saçları
bir resim çizer her kayada.
Her erkek kırmızı bir denizkızı döğdürmüştür koluna
ve her genç kız, eteğinin altında bir avuç tuzlanmış
ışık taşır
(Ve çocukların yüreklerinden acılarının küçük haçları
sarkar
martıların ikindi üzeri kumsalda bıraktıkları ızlar
gibi).

Hatırlamak gerekmez. Biliveriz bunları
Yukarı Harman Yerine çıkıyor bütün yollar
Orada daha sert eser rüzgâr
Güneşin Minos'tan kalma duvar resimleri solunca
ve kıyıdaki tınazın alevi söndüğü zaman,
kaya oyuşmuş basamaklardan ta buraya kadar
tırmanır yaşlı kadınlar
ve oturup Koca Kayaya yün eğirirler gözleri
denize dönük.

Oturur yıldızları sayarlar, atalarından kalma
gümüş takımları sayarcasına,
sonra ağır ağır inerler
torunlarını Missolongi'den gelme barutla doyurmaya.

Gerçekten, ne kadar hüzünlü elleri, zincirler içinde,
bu Yazgılı Prens'in,
gene de, uçurumun ucunda sallanan bir kaya gibi,
acılı gözünün üzerindeki kaşı.
Denizin derinliklerinden geliyor yalvarmalara
aldırmayan bu dalga
ve göğün en yüksek tavanından gelen bu rüzgâr
sakızlı damarı çalılı ciğeriyle gürlüyor

Bırak bir kere essin rüzgâr anıların portakallarını
unutturmak için.
Bırak iki kere essin dinamit kapsülü gibi kıvılcım
çıkarmak için demir kayadan.
Bırak üç kere uğuldasın Liakura'nın sedir ormanlarını
çıldürtmek için
ve yumruğuyla paramparça etsin her türlü zulmü.
Gökte bir tef gibi duran ayı çalarak
boynundan sürüklesin geceyi, köy meydanında ayı
oynatır gibi
uykularından uyanan çocuklar ve Sulili analar
adanın balkonlarına koşuşurken.
Büyük Koyaktan bir haberci gelir her sabah.
Terleyen güneş parlar yüzünde.
Kolunun altında Yunanlıların Destanını tutar
sımsıkı
kilisede kasketini kavrayan işçi gibi.
"Vakit geldi, der, "Hazır ol.
Artık bizim yaşanacak her saat.

IV

Açlığı bilen insanların gururuyla
şafağa yöneldiler
Bir yıldız billûrlaştı kararlı bakışlarında.
Yaralı yazı taşıdılar omuzlarında.
Buradan geçti birlikler, bayrakları gövdelerine yapışmış,
kararları buruk bir ahlat gibi dişleri arasında.
Ayın kumları dolmuş çizmelerine,
gecenin kömürü tıkamış kulaklarıyla burunlarını.

Ağaçtan ağaca, taştan taş dünyadan geçtiler
Dikenden yastıklarda uykudan geçtiler
Kavrulmuş elleriyle hayat ırmağını getirmekteydiler.

Attıkları her adımda gökten pay kazanıyorlardı –
dağıtmak için,
Nöbet yerlerinde yanık ağaçlar gibi dimdiktiler
ve köy alanında horona durduklarında,
tavanlar titrer, fincanlar şangırdardı raflarda.

Nasıl bir türküydü o dorukları titreten!
Dizleri arasına alıp ayı bir tepsi gibi yemek yerlerdi.
Yüreklarının kerpeteniyle büklerlerdi acının belini
Kalın tırnaklarıyla bit kırar gibi.

Kim getirecek şimdi size yumuşak körpe yaprağı
düşlerinizi beslemek için gecede?
Kim bekleyecek zeytinlerin gölgesinde susmasın diye
ağustosböceği, ona eşlik ederek?
Öğle saatinin yanan kireci ufkun ağılımı dört yandan
lekeleyip
onların yığıt adlarını sildiğine göre?
Bu toprak ki kokular içindeydi şafakta,
bu toprak ki onlarındı, bizimdi.
Kanları – nasıl kokular içindeydi toprak!
Nasıl oldu da kapandı kapıları bağlarımızın?
Nasıl karardı damların, ağaçların üstündeki aydınlık?
Kimin dili varır demeye? Neden toprak altında yarısı?
yarısı prangaya vurulu?
Bak nasıl iyi günler diliyor güneş sayısız yapraklarla
ve uçuşan bayraklarla dolu gökyüzü,
gene de prangaya vurulu kimi, kimi toprakta.

Dinleyn! çanlar çaldı çalacak.
Bu toprak hem onların, hem bizim.
Toprağın altında çapraz elleri
kavramış çanların iplerini
"Bekliyorlar saati", uyumuyorlar
Diriliş çanlarını çalmayı bekliyorlar
Bu toprak hem onların, hem bizim.
Hiç kimse alamaz elimizden!

V

Oturup zeytinlerin altına ikindi saatlerinde
külrengi ışığı elediler nasırlı parmaklarından.
Yüklerini yıkıp düşündüler
nice ter döküldüğünü gecenin yolunu yürümek için,
ebegümeci saplarında nice acılık,
bayraklarını dalgalandıran yalınayak çocuğun gözlerinde
nice yiğitlik olduğunu.

Koyaktaki son kırlangıç da süzüldü
güzün kolunda kara bir şerit gibi havada kendini
tartarak.

Hiçbir şey kalmadı bunun dışında.
Sadece yakılan evlerin dumanları tütüyor

Taşların altındakiler, sırtlarında yırtık gömlekleri
ve yıkılan kapıya asılı duayla, az önce ayrıldılar
yanımızdan.

Kimse ağlamadı. Vaktimiz yoktu. Yalnız sessizlik
koyulaştı gitgide.

Tam yerli verindeydi kıyıdaki ışık, öldürülen kadının
hamaratlığı gibi.

Şimdi ne olacak onlara, yağmur boşanınca toprağa
ve çürüyen çınar yapraklarına?

Ne olacak onlara, bir köylünün çarşafında ezilmiş
talıtabitini andıran güneş kururken bulutlarda,
ya da kar, mumyadan bir leylek gibi,
yerleşince gecenin bacasına?

Ateşe tuz serpiyor yaşlı analar. Saçlarına toprak
serpiyorlar

Bir kara üzümün bile tadına bakamasın diye düşmanlar
söküp bozmuşlar Monovazya'nın bağlarını.

Sofra takımlarıyla aynı torbaya koyup kaldırmışlar
dedelerinin kemiklerini.

Ve yurtlarının dışındaki kalelerde kök salacak bir yer
arıyorlar gecede.

Zor olacak şimdi tatlı sözler bulmak,
daha az güçlü, daha az sert sözler.

Unutmaz tarlalardan, dağlardan, denizin diplerinden
arta kalan bu eller,
zor olacak bizim için onların ellerini unutmak,
zor olacak tetiklerde nasırlaşan o ellerin
bir papatyayı incitmeden diz çökmeleri
ya da soru sormaları kitap üzerinde yemin ederek yıldız
aydınlığında
gönül borcu ödemeleri.

Buna zamanla alışılacak. Ve bizim susmamız gerek
onlar ekmeğe ve haklarına kavuşuncaya dek.

Kumlara çakılı iki kürek, şafakta, kıyı döven fırtınada
Tekne nerede?

Toprağa saplanmış bir saban ve esen rüzgâr Toprak
kavrulmuş.

Çiftçi nerede?

Zeytin ağacı, asma ve ev küller içinde.

Bir köylünün çorabındaki paralar gibi yıldız
biriktiriyor gece.

Kuru define dalları ve bir parça kekik duvardaki
orta sürgüde – ateş nasılsa oraya erişememiş.

Ocakta isli bir tencere – ve hâlâ kaynıyor içindeki su,
kapısı sürgülü evde.

Yemeğe oturacak vakitleri olmamış.

Ormanın damarları eşiklerinin tüten yıkıntısı üzerinde.
Damarlarda dolaşan kan.
Dinleyin! Yabancı değil bu ayak sesi. Kim var orda?
Yamaçta yankılanan o bildik kabaralı adımlar
Köklerin belirmesi taşların arasından. Yaklaşan biri var
Parola. Geç. Bizden biri. İyi akşamlar!

Işık böyle bulacak ağacını,
ağaç böyle bulacak meyvesini.
Hâlâ su ve ışık var ölünün matarasında.
İyi akşamlar, kardeş. İyi akşamlar

Batan gün, o yaşlı nine, iplik ve baharat satıyor
kulübesinde
Ama alacak hali yok kimsenin. Dağlara çıkmış herkes.
Kolay olmayacak bir daha inmeleri.
Kolay olmayacak anlatmak tırmandıkları yükseklikleri.

Yiğitlerin bir gece yemek yedikleri harman yerlerinde
zeytin çekirdekleri kalmış,
ayın kurumuş kanı ve tabancalarının
dillere destan on beş hecesi.
Ertesi gün serçeler yemiş yerde kalan kara ekmeğin
kııntılarını.
Çocuklar oyuncak yapmış cigaralarını ve yıldızların
çahırlarını yaktıkları kibrit çöplerinden.

Ve ikindiüstü zeytinlerin altında oturup
denize baktıkları bu taş –
bu taş yarın kirece dönüşecek fırında.
Öbür gün evlerimizi ve manastırın merdivenlerini
badana edeceğiz o kireçle.

Ve çocukların ilk gülüşü gibi bir nar fişkıracak
gün ışığının göğsünden.
Ve sonunda yüreklerini okumak için o taşın üstüne
oturacağız
bütün insanlığın tarihini o vüreklerde okurcasına.

VI

Güneş denize vurduğu zaman günün karşı kıyısını
beyaza boyayıp,
yeniden çekilir kuşatmaların acısı, susuzluğun sancısı.
Yeniden kanar eski yara.
Ve kapı önüne serilmiş soğanlar gibi kavrulur yürek.
Zamanla daha çok toprağa benzer elleri
Zamanla daha çok göğce benzer gözleri.

Küpteki yağ tükenmiş. Tortusu kalmış yalnız. Bir de fare
ölüsü.
Ananın sabrı tükenmiş, testiyle sarnıçtaki su gibi.
Kekremsi bir tat kalmış çölün damağında barut
dumanından.

Nereden bulacaksın şimdi ermişlerin kandilinde yakacak
yağı?
Nerede ikindinin yaldızlı suretine
buhurdanla sunacağın nane?
Nerede yıldızdan çalgısını kapında çalacak
dilenci kadına akşam vereceğin bir lokma ekmek?

Adanın tepesindeki kalede birer hortlağa dönmüş
incir ağaçlarıyla çiriş otları.
Topçu ateşi ve mezarcılar sürmüş toprağı.
Ağzı açık bakıyor yağmalanmış hükümet konağı
gökyüzüyle yamalı.
Ölüleri gömecek ver kalmamış artık.
Acının durup saçını öreceği yer kalmamış.

Mermer bir denize çevirmiş fersiz gözlerini
yağmaya uğramış evler
Kurşunlar saplanmış her duvara
serviye bağlı ermişin kaburgalarındaki bıçaklar gibi.
Bütün gün güneşte yatıyor ölümler
Ancak gün kavuşunca sürünerek ilerliyor askerler
isli taşların üzerinde
ölümün üzerine çöken havayı koklayıp
ayın bir yana atılmış kunduralarını arayarak,
bir kösele parçası çiğneyip
biriken suyu çıkarmak için bir kayanın yüzünde
yumruklarını paralayarak.
Oysa kof, kayanın öbür yanı
ve bir kez daha duyuyorlar denizde patlayan
mermilerin gümbürtüsünü
ve bir kez daha duyuyorlar kapıların önünde
haykıran ölümleri

Hangi yola sapacaksın şimdi? Çağırıyor yoldaşın.
Gece yabancı gemilerin gölgeleriyle kuşatılmış.
Yollar yıkılan duvarlarla tıkanmış.
Bir yol var, o da dağlara çıkıyor
Bu yüzden gemilere sövüp dillerini ısıyorlar
daha kemiğe dönmemiş sancıyı duyabilmek için.

Siperlerde ölü komutanlar koruyor kaleleri
Etleri kaputları içinde çürüyor
Daha yorulmadın mı kardeş?
Çiçek açtı vüregine saplanan kurşun
Beş sümbül filizlendi kayanın koltukaltından
Her solukta bu masalı anlatıyor kokusu Hatırlamıyor
musun

Sana hayatı anlatıyor yaraya saplanan her bıçak.
Ve sana anlatmak için dünyanın güzelliğini
şifalı bir ot yeşeriyor tırnağının kirinde.

Tut elimden. Bu el senin. Deniz suyuyla beslenmiş.
Bu deniz senin. Acı özsuyu damlıyor incir dalından,
nerede olursan ol, gökyüzü seni görüyor, sen bir tel saç
koparıırken sessizliğin başından.

Akşam bir cıgara sarar gibi sarıyor ruhunu parmaklarıyla.
Sen de böyle tüttürmelisin ruhunu orada uzanıp yatarken
sol elin yıldızların ısıltısına batmış,
sağ elin yavukluna sarılır gibi tüfeğini kavramış.
Ve sakın unutma göğün de seni unutmadığını
onun buruşuk mektubunu cebinden çıkarıp
yaralı ellerinle ayışığının yapraklarını açarak
erkekliği ve zaferi okuduğun zaman.
Tırmanacaksın adanın tepesindeki ileri karakola
ve bir yıldızı dinamit gibi ateşleyerek surların
ve direklerin üstünden,
vurulmuş bir asker gibi eğilen dağbaşlarından
bir el silâh sıkacaksın havaya
kovup kaçırmak için hortlakları gölgelerin
karanlık örtüsüne.
Bir kurşun sıkacaksın göklerin merkezine, arayarak
gökmavisi hedefi
yarın senin çocuğunu emzirecek kadının gömleği içindeki
memeyi ararcasına,
yıllarca sonra, baba evinin kapısındaki
mandalı ararcasına.

VII

Ev, yol, atlasçiçeği, avluda güneşin kabuklarını
gagalayan tavuklar –
Bunları tanıyoruz.
Onlar da bizi tanıyor.
Burada yaban gülleri arasında sarı derisini
dökmüş yılan.

Karıncanın yuvasını, eşekarısının burçlu kalesini
bulacaksın burada.
Aynı zeytin ağacında, geçen yılki circir böceğinin
kabuğu ile
bu yılki circir böceğinin sesi.
Sonra katırtırnaklarına vuran gölgen, nice dir yaralı,
sadık bir köpek gibi seni izleyen.
Öğle üzeri, topraksı uykunun yambaşına oturup
acı defneleri koklayan,
geceleeri, ayakucuna kıvrılıp bir yıldızı gözetleyen
gölgen.
Yazın oyluklarında beliren bir armut sessizliği var,
keçiboyunlarının köklerinde bir durgun su uyusukluğu–
İlkyazın kucagında uyuyan yedi öksüz
ve gözlerinde can çekişen bir kartal.
Tâ yukarılarda, çam ormanından ötede,
geniş dut yapragında toza dönüşen serçe pisliği gibi,
güneşte kuruyor Ayi Yannis Kilisesi.

Çapraz değneklerle arşınladık tarlalarımızı
toprağın iligine ve yüreklerimize işleyen çok eski
bir yağmurla
ve yaralarla dolu güneşin derisi.

Gocuğuna sarınmış bu çobanın
kurumuş bir ırmak var her bir kılında.
Kavalının her deliğinde, fişkiran meşe ormanları
ve Hellespont'un sularına değen ilk küreğin
budaklarıyla pürüzlü değneği.
Hatırlaman gerekmez. Çınarın damarları
senin kanını paylaşıyor çirişotlarının, gebrelerin
damarlarıyla.

Dilsiz kuyunun bağı kara cam ve ak rüzgârdan
yuvarlak bir ses yankılıyor öğle üzeri,
eski şarap küpleri gibi yuvarlak, onlar kadar eski –
yarın maviye ve kızıla dönüşen o sesle sesleneceksin
dağlara.

Ve gökyüzü çivit rengiyle duruluyor kayaları ve
gözlerimizi.

Her gece, kırlarda, ay sırtüstü çevirip ölüleri
donmuş parmaklarını gezdiriyor yüzlerinde
ve çenesindeki yara izinden, çatık kaşından
bulmaya çalışıyor oğlunu.

Ceplerini arıyor Her zaman bir şeyler bulur o ceplerde.
Her zaman bir şey buluruz aradığımızda.
Kutsal Haçtan bir parçaya bağlanmış bir muska.
Ezik bir cıgara. Bir analıtar Bir mektup. Yedide durmuş
bir saat.

Yeniden kurarız saati. Ve ilerlemeye başlar zaman
Üst üste yığılmış kunduraları daha ad vermediğimiz
bir dağ gibi.

Üstlerinde ne varsa çürüyüp yok olduğu zaman,
göğün yaz yıldızları arasında kalan parçaları
ve defneler arasında kalan dereler
ve ilkyazda limon ağaçları arasındaki dağ yolları gibi,

kaputlarının düğmeleri arasında serilmiş yatarlarken
çırılçıplak,
belki de bulacağız künyelerini,
belki de, "Seviyorum!" diye bağıracağız o zaman.

Hem sonra, belki biraz fazla uzak, biraz fazla yakın
olabilir bunlar,
nasıl ki, karanlıkta selamlaşmak için birinin elini
tuttuğun zaman,
baba evine dönen sürgünün o acı sezgisini duyarsın.
Nasıl ki, en yakınları bile, tanıyamamışlardır onu
çünkü o havattan önce ve ölümden sonra gelen hayatla
karşılaştığı gibi,
vüç yüze gelmiştir ölümle.
Ama o tanır onları. Kırgın değildir kimseye. Yarın, der
Ve Tanrının gönlüne varan en kısa yolun
en uzun yol olduğuna kesindir inancı.

Ve ay onu hüüzünle yanağından öptüğü zaman,
deniz yosunu, saksı, hasır iskenle, taş merdiven
iyi akşamlar dilerler ona,
dağlar, şehirler ve gökyüzü ona iyi akşamlar
dilerler
ve işte o zaman silkerek cıgarasının külünü
balkonun korkuluğundan,
ağlayabilir duyduğu bu güvenlik içinde.
Ağlayabilir ağaçların, yıldızların ve kardeşlerinin
verdiği bu güvenlik içinde.

AYRAÇLAR'DAN, 1946-47

YALINLIĞIN ANLAMI

Yalın şeylerin arkasına gizleniyorum beni bulasın diye;
beni bulamazsan, eşyayı bulacaksın,
elimin dokunduğu şeylere dokunacaksın,
parmak izlerimiz karışacak birbirine.

Ağustos mehtabı ışıyor mutfakta
kalaylanmış bir tencere gibi (sana bu söylediklerim
yüzünden öyle görünüyor),
boş evi ve evin diz çökmüş sessizliğini aydınlatıyor
sessizlik hep öyle diz çökmüş gibi kalıyor

Her sözcük bir geçittir
bir buluşmaya, çoğu zaman vazgeçilen,
işte o zaman doğrudur o sözcük: buluşmakta direttiği
zaman.

YAZ

Dört pencere, göğün ve denizin
uyaklı dörtlüklerini asıyorlar odalara.
Yapayalnız bir gelincik
öğle vakti on ikiyi gösteren bir nöbetçi
yazın bileğinde. Ve böylece güneşin
parmaklarına takıldığını hissediyorsun
saçlarının, ışıhta ve rüzgârda seni özgür kılan.

BELKİ BİR GÜN

Sana bu pembe bulutları göstermek istiyorum gecede.
Ama görmüyorsun. Gece olmuş – insan neyi görebilir ki?

Artık senin gözlerinle görmekten öte bir seçeneğim yok,
diyor,
demek ki yalnız değilim, yalnız değilsin. Gerçekten de
bir şey yok sana gösterdiğim yerde.

Sadece gecede bir araya gelmiş yıldızlar, yorgun,
bir kır eğlencesinden kamyonla dönen insanlar gibi,
hayal kırıklığına uğramış, aç, hiçbiri türkü söylemeyen,
terli avuçlarında ezik yaban çiçekleri.

Ama ben direteceğim, diyor, görmekte ve sana
göstermekte,
çünkü sen görmezsen, sanki ben de görmemiş olacağım –
hiç değilse senin gözlerinle görmemekte direteceğim –
ve belki bir gün buluşacağız başka yönlerden gelip.

SON ANLAŞMA

Yağmur parmaklarından biriyle çarpınca pencerenin camına,
içeri doğru açıldı pencere. Odanın dibinde
bilinmeyen bir yüz, bir ses – senin sesin mi?
Sesin güvenmiyordu kulağına. Ertesi gün,
güneş indi tarlalardan aşağı, çiftçilerin oraklar,
tırmıklarla indikleri gibi. Yola çıktın
bağırarak, neden bağırdiğini bilmeden,
bir an bir parkın parmaklığı yanında dolaşan
bir kadının parlak pembe şemsiyesinin altındaki
bir gülümsemevi gizler gibi sesine
Birden orada anladın bunun senin gerçek sesin olduğunu
havayı dolduran bütün o kuşku duymayan seslerle uyum
içinde

KENDİNE YETERLİK

Sırtına aldı güneşi bu sabah
akordeonu omuzunda bir delikanlı gibi
Atina tepelerine tırmanan.

Geride kaldı geçirdiğimiz gece, zevkleri
ve o zevklerin korkusu. O bitmek umudu olmayan
hüzün de geride kaldı.

Çamlar, güneş, pencereler – işte oradalar
Ağaçların altında iki iskemle. Niçin iki?
Haa evet, biri oturmak, biri de bacaklarını uzatmak için.

BİRDEN

Sessiz gece. Sessiz. Ve sen vazgeçtin
beklemekten. Nerdeyse dingindi her yer
Birden, orada olmayan kişinin o canlı
dokunuşunu duydun yüzünde. Gelecek.
Sonra kendi kendine çarpan pancurların sesi.
İşte rüzgâr da çıktı. Ve biraz ötede,
kendi sesinde boğuluyordu deniz.

ANLAMAK

Pazar. Çevreye serpilmiş gülüşler gibi parlıyor
ceketlerin üzerinde düğmeler. Otobüs gitti.

Bazı sevinçli sesler – ne garip
dinleyip karşılık verebilmen. Çamların altında
mızıka çalmayı öğreniyor bir işçi. Bir kadın
günaydın dedi birisine – öyle yalın ve doğal
bir günaydın ki,
sen de öğrenmek isteyebilirdin mızıka çalmayı
çamların altında.

Ne bölme, ne çıkarma. Kendinden ötelere
bakabilmek – sıcaklık ve dinginlik. "Yalnız sen"
olmak değil, "sen de" olmak. Küçük bir toplama,
basit bir aritmetik işlemi, kolayca kavranabilen,
bir çocuğun bile üstesinden gelebileceği, parmaklarını
ışıkta oynatarak
ya da mızıka çalmak o kadın duysun diye.

MİNYATÜR

Kadın masanın önünde durdu. Üzgün elleri
bir çocuk masalındaki küçücük bir arabaya göre yapılmış
sarı tekerleklerle benzeyen ince limon dilimleri kesiyor
çay için. Karşısında oturan genç subay
iyice gömülmüş eski koltuğa. Kadına bakmıyor
Cıgarasını vakıyor Kibriti tutan eli titriyor,
yumuşak çenesini ve fincanın sapını aydınlatarak. Bir an
için
atmıyor saatin nabzı. Bir şevin ertelenmesi bu.
O an geçiyor Artık çok geç Çayımızı içelim.
Ölümün öyle bir arabayla gelmesi mümkün mü peki?
Geçip gitmesi? Ve yalnızca bu arabanın kalması
küçük sarı limon tekerlekleriyle
yıllardır lambaları sönmüş bir ara sokağa park edip
sonra küçük bir şarkı, biraz sis ve sonra hiçbir şey
kalmaması?

KADINLAR

Kadınlar çok uzakta. "İyi geceler" kokar çarşafı.
Masaya ekmek koyarlar yokluklarını hissetmeyelim
diye.

Sonra anlarız suçun bizde olduğunu. Sandalyeden kalkıp
"Bugün çok yoruldun, deriz ya da "Boş ver, lambayı ben
yakarım.

Kibriti çaktığımızda, o yavaşça döner ve tarifsiz
bir dikkatle mutfığa yönelir. Sırtı nice ölümlerle,
kamburlaşmış hüznünlü bir tepe-aileden ölümler,
onun ölümleri, senin kendi ölümün.

Adımlarının gıcirtısını duyarsın eski döşemede,
bulaşık telindeki tabakların ağlayışını duyarsın
sonra da treni, askerleri cepheye götüren.

ÜÇLEME

1. Hava kararınca dek

Eline almıştı kadının elini. Konuşmuyordu.
Uzaktan, belki de kendi içinde,
güçlü atışını duyuyordu denizin nabzının.
Deniz, çamlar, tepeler eliydi kadının.
Ona söylemese bunu, nasıl tutabilirdi o eli?

Hava kararınca dek kımıldamadılar Sadece
iki eli de kırık bir heykel vardı ağaçların altında.

2. Bir Kadın

O gece vanına varılmaz o kadın öpmüyor kimseyi
onu öpecek kimse çıkmaz korkusuyla tek başına.

Beş uçlu bir yıldızla gizliyor bir tutam beyaz saçı,
ve en güzel kimliğini yadsıması kadar güzel kendisi.

3. Neden bizim suçumuz?

Dikensiz kalkan filizleri dilinin altında,
üzüm çekirdekleri, şeftali lifleri.
İlman bir ülke var gölgesinde
kirpiklerinin. Yatıp dinlenebilirim, diyor, sorgusuz.

Peki, ne anlama geliyor bu "daha ilerde" sözü?
Neden senin suçun olsun, kuşkusuz, yaprakların arasında
kalman –
güzel, yalın, sıcaklığının altın çizgilerinde?
Ve neden benim suçum gecede ilerlemek,
kendi özgürlüğümde tutsak, diyor, cezalandırılanın ceza
vermesi?

AYNI YILDIZ

Islanmış parlıyor damlar ay ışığında. Kadınlar
şallarına sarınıyorlar Evlerine koşuyorlar saklanmak
için.

Biraz daha oyalansalar eşikte, onları ağırlarken yakalayacak
ay

O adam her aynada, çıplaklığı içine kapatılmış
bir başka saydam kadın olmasından şüpheleniyor
sen ne kadar uyandırmak istesen de onu, o uyanmayacak.
Bir yıldızı koklavarak uyuya kalmış o kadın.

Adamsa uyanık vatıyor koklavarak aynı yıldızı.

SONUÇ

Bu pencere yalnız.
Bu yıldız yalnız,
masada unutulmuş bir cıgara gibi –
tüten, mavi mavi tüten, tek başına.

Ben de yalnızım, diyor adam.
Cıgaramı yakıyorum, içiyorum.
Cıgara içip düşünüyorum. Yalnız değilim.

BEKLİYORUZ

Yavaş yavaş gece iniyor mahalleye. Uyuyamıyoruz.
Şafağı bekliyoruz. Bekliyoruz ki güneş
bir çekiç gibi çarpsın saç damlara,
çarpsın alınlarımıza, yüreklerimize,
bir ses olsun, o ses duyulsun – başka bir ses,
çünkü sessizlik silâh sesleriyle dolu, başka yerlerden gelen.

TEŞEKKÜR

Bana teşekkür etmeyeceksin
tıpkı hayatının yüzünü oyan
nabzına teşekkür etmediğin gibi.

Ama ben sana teşekkür edeceğim,
çünkü biliyorum sana neyi borçlu olduğumu.

İşte bu şarkı sana teşekkürüm.

Desen. Yannis Ritsos

AYRAÇLAR'DAN, 1950-61

SÜREDURUM

Tek başına oturmuş odanın karanlığında cıgara
içiyordu.

Hiçbir şey görünmüyordu. Yalnızca cıgarasının
ateşi

yavaşça kımıldıyordu arada bir, özenle
hasta bir kıza gümüş bir kaşıkla yemek
yediriormuş, ya da küçük bir neşterle
bir yıldızın yarasını temizliyormuşçasına.

TUTUMLULUK

Hiçbir şey istemiyorum, dedi adam. Burası sessiz böyle.
Bütün güz boyunca görünen
kapalı pencereleri huzur evinin.

Atı bağladıkları o ip yerde, ağacın gövdesinin
çevresinde bırakılmış duruyor öyle.

YALNIZCA

Bir süredir bekledikleri şey gerçekleşmedi.
Balkonlardaki bayrakları indirdiler
Fena halde yabancılık kokuyor duvarlar.
Hiçbir özür olmayışı şimdi tek dayanak.

AYNI DİKEN

Gece karşımızda, pencereleri kapalı
iki katlı yetimhanenin cephesi gibi duruyordu.

Ertesi gün, ağaçların altında bir kadın
bir diken çıkardı ayağının tabanından –

bizim her gece üstüne bastığımız o aynı diken.

SESSİZLİĞİN SESİ

Gece. Hiç ses yok. Yalnız kükremesi boşluğun
ve saydam belirsiz ayın ışığı
hâlâ bir biçim almadan duran ve o kadını inciten.

KERTERİZ

Bazan yapayalnız bir ağaç vardır koca ormanda,
esinti olmasa bile, bütün yaprakları kımıldayan.
Ve hemen yanmayan bir avize gibi mermer kesilir
gecenin orta yerinde, çobanların,
atların, yıldızların solumasını hızlandırarak.

ÖZGÜRLÜK

Çam pürleri ve kozalaklarla kaplıydı dağın
yamacı.

Tepede durup aşağılardan gelen sesleri dinledik.
Uzaktan çınarlı koyanın uğultusu geliyordu
ırmakların ve vahşi kuşların sesleriyle. Arada,
bir karatavuğun yalvaran civıltısı serpiliyordu
donmuş akşamın üstüne o büyük uğultu içinde.

Burada çiftleştii o mağrur atlar,
sevgi ve babalığa bağlanmaksızın. Sınırsız
bir kışnemedir ufuk. Diz çökmek
bağışlanma getirmez bu tepede

Yalvarışlara aldırmadan ölümü bilmek
ve bilmemek neyse, onun bekçisiydi dağın ruhu,
amaçsız ve sınırsız şimdiki zamanın
gururuyla dimdik.

Boş kantinimizin damında
zafer davullarını döver gibi
o korkunç soğuşun çarpan parmaklarını duyduk.

BİR ÇELENK

Yapraklarla gizlenmişti yüzün.
Birer birer kopardım yaprakları sana yaklaşmak için.
Son yaprağı kopardığımda, sen gitmiştin. Sonra
bir çelenk ördüm kopan yapraklardan. Kimsem yoktu
verebileceğim. Ben de çelengi alnıma yerleştirdim.

GÜZ GÖRÜNÜMÜ

O yoğun nem her şeye sindi. Yazlıkçılar gitti.
İki bulutun altına asılı mavi yazılı
sarı otel tabelaları soldu artık.
Temizlikçi kadın her sabah,
uzun perdeli ve yataklarının altındaki
terlikleri soğumamış yeni evlilerin odalarına
giderken
ağır ağır geçecektir oradan.

ÜÇLÜK

Denize bakmadan yazdıkça,
kaleminin ucunun titrediğini duyuyor –
deniz fenerlerinin yakıldığı andır bu.

KAVAFİS İÇİN ON İKİ ŞİİR, 1963

OZANIN ODASI

Siyah, oymalı yazı masası, iki gümüş şamdan,
kırmızı piposu. Koltuğuna oturmuş, nerdeyse görünmüyor,
sırtı hep pencereye dönük. Kocaman, kuşku
gözlüğünün ardından aydınlık içindeki
konuşunu gözlüyor; sözcüklerin gerisine gizlenmiş,
tarih boyunca, kendi bulduğu maskeler arkasında,
uzak, güvenli, parmağındaki yakut yüzüğün
belirsiz yansımasıyla insanların dikkatini avlıyor,
ve her zaman büyük bir hevesle, toy oğlanların
şaşkınlık içinde,
dilleriyle kuruyan dudaklarını ıslattıkları anda
yüzlerinde beliren anlatımın tadını çıkarıyor
Başının gerisinden, pencereden vuran ışık
ona bir bağışlama ve kutsallık tacı giydirenken
o kurnaz, aç, şehvetli, en suçsuz insan,
Evet'le Hayır, istekle pişmanlık arasında,
Tanrı'nın elinde bir kantar gibi kılı kılına dengede.
"Eğer şiir bağışlanma değilse, diyor kendi kendine
"o zaman başka hiçbir yerden medet ummamalı.

LAMBASI

Göz almayan, kullanışlı bir lamba; öbür ışıklara
yeğ tutuyor onu. Alevi, anın gereğine göre,
ozanın sonsuz ve açıklanmaz isteğinin
gereğine göre ayarlanıyor. En çok da,
geceleri iyice belirli bir varlığa

dönüşen yağ kokusu

geceleri, tek başına, iliklerine işlemiş bir yorgunluk,
ceketinin dokusuna, cebinin dikişine işlemiş
bir yıkımla dönüp her hareketin gereksiz

ve dayanılmaz geldiği anda –

gene de bir uğraş bu lamba – fitili,
kibrit (yatağın, masanın, duvarların
üzerine vuran gölgeleriyle) o tehlikeli alev,
ve hele, kırıldı kırılacak saydamlığı
daha başlangıçta basit, insanca bir hareketle
sizi dikkatli olmaya ve ilgi duymaya zorlayan
lamba şişesinin kendisi.

ŞAFAKTA LAMBASI

İyi akşamlar, öyleyse, gene ikisi, yüz yüze,
lambasıyla kendisi – kanıtsız ve umursamaz
göründüğünde bile seviyor bu lambayı; hem yalnız
ona hizmet ettiği için değil, ondan da öte ve özellikle
kendisinden ilgi beklediği için – usta işi bir kopyası
eski Yunan lambalarının, çevresine anıları
ve duygun gece böceklerini topluyor, yaşlıların
yüzlerindeki kırışıklıkları silip kaşlarını yükseltiyor,
gövdelerinin gölgelerini büyütüyor oğlanların, dost
bir ışıkla kaplıyor boş sayfaların beyazlığını
ya da şiirlerin morunu; ve şafakta ışığı solup
günün gün rengine, dükkân kepenklerinin, el arabalarının,
seyyar satıcıların gürültülerine karıştığında,
uykusuzluğun somut bir imgesi oluyor bu lamba
ve camdan bir köprü aynı zamanda,
gözlüklerinden lambanın şişesine, oradan
pencere camlarına, oradan da dışarı,
ötelere, daha ötelere uzanan –
camdan bir köprü, onu şhrin üstüne,
şhrinin, İskenderiye'sinin içinde, onun isteğiyle
gece ve gündüzü birleştirip yükselten.

LAMBANIN SÖNDÜRÜLMESİ

O büyük yorgunluk ânı gelir. Göz kamaştıncı,
aldatıcı sabah, gecelerinden birinin daha bittiğini bildirir,
aynanın parlak pişmanlığını gölgeler, ağzının ve gözlerinin
çevresine derin çizgiler çizer Artık
bir işe yaramaz lambanın yumuşaklığı, kapalı perdeler
Yaz gecesinin ılık soluğunu serinleten çarşaf lar üstünde
vicdanı sonuna dek kararlı – ve yalnız bir kaç lüle –
geride kalan bir gencin saçlarından – koparılmış bir
zincir–

hangi ustanın elinden çıkmış bu zincir? Hayır, hayır,
ne bellekten, ne de şüirden hayır var artık. Gene de
anlıv or kı, tam uykuya dalmadan önce, söndürmek,
bu alevi bile bir kez daha söndürmek için
lambanın şişesine eğildiğinde,
ölümsüz bir yapıt üflüyor sonsuzluğun candan kulağına,
tümüyle kendisinin soluğu, iç çekişi yaratmanın.
Ne güzel bu lamba dumanının şafakta odaya yaydığı koku.

GÖZLÜĞÜ

Gözleriyle dünyanın arasında her zaman uyanık,
unutkan, araştıran ve seçen aşılmaz gözlüğü
olurdu – camdan yüzü belirsiz bir savunma menzili,
bir su bendi ve gözlemevi – iki hisar hendeği
gizinin ve çıplak bakışının çevresine kazılmış,
ya da – ne garip – dikey değil de yatay duran
iki terazi keşesi. Üstelik, boşluğun dışında,
boşluk bilgisinin dışında da kullanılabilen yatay bir terazi:
çıplak, billûrsu, yanıp sönen,
ve parlatılmış yüzevinde, ardındaki ve önündeki imgelerin
yansıyan geçidi, boşluğun tutarlılığını vadsırcasına somut
ve yok olmayan dengeli bir bütünlük içinde.

GİZLENDİĞİ YERLER

Anlatım – diyor – "bir şey söyleyeceğin değil, sadece konuşacağın anlamına gelir, senin için konuşmaksa, bir şey açıklamak demektir – öyleyse nasıl konuşacaksın?"
Sonra pencereden dışarı bakmak için perdenin arkasına büsbütün gizlendiği zaman, iyice saydamlaşırdu sessizliği.
Ama ona yönelen bakışlarımızdan tedirgin olunca, sanki eğlenircesine, sanki zamanımıza yabancı, uzun, beyaz bir gömlek giymişcesine yüzünü perdenin aralığından çıkarıp dönerdi aramıza: belki de böylece kuşkumuzu, düşmanlığımızı, mutsuzluğumuzu başka bir yere yöneltmek, ya da gelecekte kendisine duyacağımız hayranlığa bir bahane bulmak düşüncesiyle böyle yapardı, (ya da yapmayı yeğlerdi) ve hiç yanılmamıştı bu düşüncesinde.

BİÇİM ÜSTÜNE

"Biçim ne uydurulur, ne de zorla benimsetilir, demişti,
"maddenin özündedir biçim ve ancak zaman zaman
dışa yönelen hareketiyle belirtir kendini. Boş sözler,

demiştik,

genellemeler – bakalım başka neler söyleyeceksiniz?

Başka bir şey söylememiştii; bir önsözün sözcüklerinden
biri gibi

elleri arasına almıştı çenesini. Kapalı dudakları arasında
anlamı belirsiz sigarası, beyaz, vanan bir noktalama
işaretiydi

söylemediği şeyleri, bile bile (belki de farkında olmadan?)
konuşmasız geçiştirdiği sessizliğini belirten.

Aynı tutumla, gene böyle kararsız kalmıştık bir kış gecesi,
küçük bir tren istasyonunda, bir damı altına sığınmış
iki yalnız yolcunun kısa karşılaşmalarında
yolculuğun olanaksızlığındaki aynı kömür tadı,
ömür boyunca sürmüş dostluklarının ve gizlerinin
sonsuz alış verişiyle uyanık kaldığında.

Trenin dumanı projektörlerin yatay uzantısı üzerinde
asılı duruyordu kimildamadan, somut ve vontu gibi,
iki ayrılık arasında. Sigarasını söndürmüş gitmişti.

ANLAŞMAZLIKLAR

Sözlerinin belirsizliği dayanılır gibi değil: sorulara
yöneltiyor bizleri;
kendisi de aynı şekilde yanıtıyor soruları, açıkça
ortaya çıkıyor
anlaşılmazlığı, duraksaması, bilgisizliği, çekingenliği,
ve sağlam ilkelerden yoksun oluşu. Kuşkusuz bizi de
sürüklemek niyetinde kendi karmaşalarına. Bembevaz
gömleği,
kusursuz, koyu gri elbisesi ve vakasındaki kasımpatıyla
bizden uzaklara baktı durdu, sanki cömert,
ya da (hoşgörmek zorunda olan kimseler gibi) hoşgören
biriymişcesine
Gene de, gittiği zaman, küçük, parlak, kırmızı bir
göllenme ilişti gözlerimize
az önce durduğu yerde, çizgileri belirli,
nerdeyse bir Yunanistan haritası, minyatür bir atlas gibi,
biraz soyut ve sınırlı çizgileri oldukça yanlış,
renk benzerliği yüzünden nerdeyse yok olmuş sınırları,
kapanmış beyaz bir okulda bir atlas, Temmuz ayında,
bütün öğrencilerin deniz boyunda göz kamaştırıcı bir
geziye çıktıklarında.

AKŞAM KARANLIĞI

Yaz akşamlarında o ânı bilirsiniz
kapalı odada; tavanın döşemelerinden sızan
o belirsiz pembe ışığı, ve masanın üzerinde
yarım kalmış şiiri – hepsi iki dize,
belli bir özgürlüğün, belli bir bağımsızlığın,
belli (ama elbet görece) bir ölümsüzlüğün,
tatlı bir yolculuğun yerine getirilmemiş sözü.
Dışarıda, sokakta, şimdiden gecenin çekiciliği,
tanrıların, insanların, bisikletlerin ağırlıksız gölgeleri,
yapı yerlerinde paydos saati gelip genç işçilerin
aletleri, nemli parlak saçları,
yıpranmış giysilerinde küçük kireç lekeleriyle
akşamın sisine karışıp tanrılaştıkları zaman.
Merdiven üstündeki dededen kalma saatin sekiz kesin
vuruşu,
bütün koridor boyunca – karanlık camın ardına gizlenmiş
zorba bir çekicin amansız vuruşları; ve aynı anda
bir kapıyı açtığı mı, yoksa kapadığı mı
hiçbir zaman kesinlikle anlaşılmayan o anahtarların
nicedir sürüp giden gürültüsü.

SON SAAT

Bir koku kalmıştı odasında, belki yalnız
anılardan, belki de ilkyaz akşamına
yarı açık bırakılmış pencereden. Götüreceği neyi varsa
toparladı. Büyük aynanın üzerine bir çarşaf örttü.
Parmaklarında hâlâ o biçimli gövdelerin duygusu
ve kaleminin duygusu, tek başına – karşıtlık yoktu:
şiiirin son birleşimiydi bu. Kimseyi aldatmak
istememişti. Son yakındı. Bir daha sordu:
"Acaba minnet duygusu mu, yoksa minnet duyulması isteği
mi?"

Karyolanın altına itilmişti eskimiş terlikleri,
onları örtmeve kalkmadı (Nasıl olsa başka bir gün).
Yalnız, anahtarı veleğinin cebine yerleştirdiğinde,
yapayalnız, odanın tam ortasında duran sandığın
üstüne oturdu ve suçsuzluğunun bilincine
ilk kez böylesine kesinlikle vararak ağlamaya başladı.

ÖLÜMDEN SONRA

Birçokları sahip çıktı ona, onun için gürültü kopardı, elbisesini bile isteyenler oldu belki – o garip elbiseyi – resmî, saygı uyandıran, gene de belli bir sevinliliği, belli bir havası olan, hani tanrıların insanlarla alış-verişlerinde kendilerini gizlemek için kullandıkları o garip kılıkları andıran, hani gündelik şeylerden gündelik bir dille konuşurken sonsuzluğun ya da ötelerin soluğu dedikleri esintiyle bir kıvrımı birden kabarıveren giysilere benzeyen. Evet, gürültü koparanlar oldu! Ya o, o ne yapabiliirdi? Çekip aldılar giysilerini, iç çamaşırlarını, paraladılar kemerini.

Kala kala sıradan, çıplak, ölümlü biri kaldı ortada. Hepsi bırakıp gitti onu. İşte tam o anda, o mermere dönüştü.

Yıllarca sonra aynı yerde, parlak bir heykel buldular – çıplak, onurlu, boylu, Pentelikos mermerinden yontulmuş, Kocamayan/ Ephebos, Vicdan Acısı İçinde – ona bu adı verdiler,

üstüne keten bir kumaş örttüler
ve açılış günü için eşsiz bir tören düzenlediler

DEĞER BİÇME

Bu ölen adam, gerçekten, eşi benzeri olmayan
biriydi: bize kendimizi ve hepsinden öte
çevremizi ölçebileceğimiz şaşmaz
bir ölçü bıraktı: – bir adamın boyu şu kadar,
çok kısa; öbürü zayıf, üçüncüsü sırk gibi,
uzun: hiçbirinin gerçek bir değeri yok;
hiçbirinin, hayır, hiçbir zaman.
Ancak biz gereğince kullanırsak o ölçüyü
ama hangi ölçüden söz ediyorsun? –
Bu Öç Tanrıçası, Başmeleğin Kılıcı,
sen şimdiden bilet ki onu,
sıraya dizip herkesi başlarını keselim.

TANIKLIKLAR'DAN, 1963

ÖRÜMCEK

Bazan bir rastlantı ya da önemsiz bir sözcük
umulmadık bir anlam kazandırır şiire,
nasıl ki, nicedir kimsenin uğramadığı
terkedilmiş bir bodrumda, büyük, boş bir küpün
karanlık kasnağında bir örümcek amaçsızca dolaşırsa
(size göre amaçsızca, ama ona göre)

AYNI SERİNLİK

Bunca gün, bunca gece, bunca yıl – yorulmuştu.
Nedendi bunca yorgunluk? Her yaz, gece yarısından sonra,
penceresi altından gülerek, türküler çağırıp
şakalaşarak geçen gençleri duyardı. Ya o?
Yeniden çalışmak için lambasını yaktığında,
usulca mürekkep hokkasına tırmanan salyangozu gördü.
Tıpkı dışarda, kuyulara yakın çiçek yataklarında,
yaz akşamları sulanan bahçelerde
çiçekler arasında dolaşan salyangoz sürüsü gibi, diye
düşündü

KÜLRENGİ VE BEYAZ

Kahvede kimseler yoktu o ikindi. Tek başına su bardağının tam arkasına oturmuş, boş iskemleleri, kararan pencereleri, kapının eşiğine değin gelip içeri giremeyen küçük gürültüleri duyarak bekliyordu – bekleyişi, bu kımiltısız, bu anlamsız bekleyişi öyle belirsizdi ki. Karşısında, bahçedeki ağaçların üzerinde kocaman bir ay yükseldi – derin, karanlık bir ay – camın gerisinden, candan, sessizce gelip yanındaki iskemleye oturan kadının alınına sıçradı. Adam bardağını kaldırdı. Su ılıktı. Ay ılıktı. İkisini de boşaltmak zorunda kaldı. Kadının eli bembeyazdı.

İŞİYLE BAŞ BAŞA

Bütün gece, çılgın gibi, acımadan mahmuzlayarak sağrısını
dörtnala sürdü atını. Bekliyorlar, diyordu; kuşkusuz
iş aceleydi. Gün doğarken vardığında,
kimseler beklemiyordu, bekleyen kimse yoktu. Dört bir
yanına baktı –
kapılar sürgülü, evler ıpıssız, herkes uykudaydı.
Yanıbaşında atının solumasını duydu –
ağı köpük içinde, kaburgaları ezik, sağrısı soyulmuş.
Atının boynuna sarılıp ağlamaya başladı.
Hayvanın ırı, karanlık, ölüme yakın gözleri
uzak, yağmur vağan bir ülkede, vapavahnız iki kuleydi.

YEDİLER

Miğferin içinden kuralarını çektiler; nerdeyse kaderin belirttiği yerlerini aldılar. Gün kavuştuğunda, yedisinden biri bile yoktu orada. Sadece gelip bir su testisiyle bir yağ çanağının arasındaki taşların üzerine oturan peçeli bir kadın vardı.

AKŞAM

Tepede zeytin ağaçları, ak badanalı bahçe duvarı,
kapılar, pencereler, hamam ve taraçalar,
daha aşağıda, arı kovanı mezarlar – hepsi
bir süreklilik ya da bir tekrar gibi sessiz. Ağır ağır
korucu geçti. Omuzunda aylak tüfeği.
Daha kocamamış yüzünde batan gün,
sevinli, dingin, kan kırmızı. Gölgesi
Agamemnon'un ölüsü gibi uzanıyor ovaya, kocaman.

ÇIPLAK

Burada, karmakarışık odamda,
toz tutmuş kitaplarla
ölü ve dalgın bakışlar,
bu duraksayan gölgeler arasında,
bir ışık sızıntısı;
o gece durup
çırılçıplak soyunduğun yerde.

BENZERLİKLER

Su deposunda donuk yıldızlar,
mühürlü bir odadaki avna gibi
eski avlunun ortasında duran depoda.
Güvercin konuyor çevresine
Boş beyaz saksılar
sınırını çiziyor avışığının.
Sessizce bir türkü söylüyoruz
içimizde bir varaya bakarak.

TANAGRA KADINLARI'NDAN. 1967

KURTULUŞ YOLU

Geceler, büyük fırtınalar Dalgaların merdivenleri
tırmandığını duyuyor evdeki yalnız kadın. Dalgalar
ikinci kata çıkacak, lambayı söndürecek,
kibritleri ıslatıp yatağa kadar uzanacak diye korkuyor
O zaman, denizdeki lamba yalnız sarı bir düşüncesi olan
boğulmuş bir insan başına benzeyecek. Bu düşünce
kurtarıyor onu. Dalgaların çekildiğini duyuyor Masada,
şişesi tuzdan biraz bulutlanmış lambayı görüyor

AYNADAKİ DUVAR'DAN, 1967-68, 1971

SÜREKLİ BEKLEYİŞ

Aylarca bekledik, gözlerimiz yolda. Hiç gelen
yok,
Hiçbir haberci görünmedi. Yol taşlarla, dikenlerle
dolmuş.
Ekim, Kasım, Aralık. Ve o uzun masa unutulmuş
ağaçların altında. Taa ki sonunda
denetçi geldi, masanın üstüne
on iki bardak dizdi. Bardaklardan biri yere düşüp
tuzla buz oldu. Böylece yeniden başlamasını
bekleyecektik her şeyin.

HİÇ NEDENİ YOKKEN

Tepede zeytin ağaçları. Biraz daha yukarda
zeytin ağaçlarıyla bir başka tepe. Koyakta akan
ırmak – sesini duyamazsın. Yoksul kadınlar,
mezarlık duvarının dışında, kır çiçekleri satıyorlar
unutulmuş askerin iç çamaşırından sökülmüş
soluk iplikle birbirine bağlı demetler

Güneş batıyor sonra. Zeytin ağaçları kararıyor,
koyu, kopkoyu bir karanlığa gömülüyorlar hiç
nedeni yokken,
tıpkı o taşan melek ve tunçtan süvari gibi.

UFUK

Adaların ve mermer arslanların bir sabahı,
seni kanatan ve inciten bu toprak,
sarı dikenlerle taa gümrükçülerin kulübesine
uzanan,
yamaçtan aşağı koşarak gelirken koç,
dişleri arasında bir çiçek, burnundan soluyarak
ve ardından taşlar yuvarlanırken denize, orada,
o güzel kaçakların anadan doğma yüzdükleri yerde,
uzaklara, önlerindeki beyaz sulara bakarak,
bakarak yaralı yunusun ardında bıraktığı kızıl
çizgiye.

GEÇENİN KÖŞELERİ

Bulut geçip gitti. Ay belirdi, donuk.
Mermer merdivenle sandalye, sonra da
yarasalarla dolu çıplak ağaç görünebiliyordu.
Yönetmen asmıştı oraya yaraları.
Kapının önünde duruyordu deli. Yağlı
gazete kağıdına sarılı bir paket bıraktı yere
"Kemik," dedi. "Köpeğe getirdim.
Köpek yıllarca önce ölmüştü. Ötekiler
yüzlerini duvara çevirip çalınmış beylik
battanivelikle
tepeden tınaga örtündüler

GÜZ AYRINTILARI

Güzün gelişiyle bacalar daha da belirginleşiyor
akşam güneşinde.

Topal terzi kadın dikkatle iniyor merdivenden.
Üst kattan, "Düşeceksin!" diye bağılıyor ona ahçı.
Helâ bir çocuk mezarı kadar dar
Gece olunca, dünyanın en uyuz köpekleri toplanıp
kilisenin önündeki basamaklara oturuyorlar. Sonra
rüzgârın söylediklerini anlamak için bekliyor
herkes.
Ölüler yeniden doğmayı bekliyorlar

YİNELEMELER'DEN, 1968-69

YENİLGİDEN SONRA

Atinalıların Aegos Irmaklarındaki bozgunundan sonra, ve
kesin yenilgimizden
biraz sonra – ne tartışma özgürlüğü kaldı, ne Perikles'in
şanı, ne sanatları geliştirme,
ne beden eğitimi yapma, ne de bilgilerimizin toplanma
olanağı. Şimdi, yoğun bir sessizlik
ve sınırsız bir hüznün sarmış pazar yerini, ve daha cezalarını
çekmemiş Otuz Zorba.
Her şey (en özel işlerimiz bile) bizim yokluğumuzda
yapılıyor, en küçük bir başvurma,
bir savunma, bir özür, – gösteriş için olsun –
bir direniş olanağı tanınmadan. Kâğıtlarımız ve kitaplarımız
yakıldı
ve çöp tenekelerine atıldı yurdumuzun onuru. Eğer
tanıklığa çağrılabilseydi
eski bir dostumuz, korkarak aynı belânın kendi başına
geleceğinden, kabul etmezdi
böyle bir görevi – ne yapsın fukara? İşte bu yüzden
burada olmak daha iyi – belki de
bakarak parmaklıklar arasından görünen denize,
kayalara ve otlara ya da bir buluta,
hüznün ve menekşe yüklü bir buluta, yeni bir ilişki
kuracağız doğayla.
Belki bir gün yeni bir Kimon çıkıp gelecek gizlice,
aynı kartalın kılavuzluğunda, kazıp çıkarmak için
kargımızın demirden temrenini paslandığı yerden,
ve o paslı, çürümüş kargıyı taşımak için
bir zafer ya da bir cenaze alayında çalgılar çelenklerle
Atina'ya girerken.

UMARSIZ PENELOPE

Onu tanımamış değildi ocaktaki ateşin belirsiz
aydınlığında;

adamın dilenci gibi paçavralar giymesi kendini gizlemek
için değildi.

Hayır. Onun özellikleriydi bunlar:

dizkapağındaki yara izi, kuvveti, kurnaz bakışı.

Kadın korku içinde, duvara yaslanarak bir özür aradı,
zaman kazanmalıydı hemen konuşup kendini ele
vermemek için.

Bu adam için mi harcamıştı yirmi yılını bekleyip düşler
kurarak?

Ak sakalı kana bulanmış bu voksul vabancı için mi?

Ne diyeceğini bilemeden bir iskemleye çöktü.

Kendi ölü isteklerine bakıyormuş gibi

dikkatle baktı yerde öldürülmüş yatan taliplerine
ve "Hoş geldin!" dedi.

Sanki çok uzaktan geliyordu sesi, sanki bir başkasınındı bu
ses.

Köşedeki gergefinin tavana vuran gölgesi bir kafes gibiydi,
yeşil yapraklar arasına parlak kırmızı ibrişimle işlediği
kuşlar

külrengi ve kapkara kesildi birden bu dönüş gecesinde
son direncinin basık göğünde alçaktan uçan.

BİR SABAN, TEK BAŞINA

Her şey düzenli, sağlama bağlanmış, mantığa uygun,
nerdeyse insancaydı. Üstlerine düşeni yapıyordu

kentin tapınakları;

Athena da adaleti koruyordu; görünmese bile, hep o
yönetiyordu

Yargıtayın oturumlarını; ve yargıçlar kurulu
ikiye bölündüğü zaman, hep sanıklardan yana çıkıyordu
adaletin tartısı.

İyi günlermiş onlar –

Şimdi inanmak bile güç; – gerçekten var mıydı böyle
günler? –

yoksa

sadece bir düş müydü bu? Belki de bunları sık sık
hatırlamak yağmurlu güz akşamlarında
değiştiriyordur anıları.

Tarlaların sürülmesini kutladığımız zaman,

Akropolun eteklerinde, topraktaki ilk saban izine
eğilen rahip şöyle dua ederdi: "Sakin geri çevirme ateş ve
su isteyen.

Sakin yanıltayım deme, senden yolunu soranı. Sakin
mezarsız koma, can verip
ölmüş kişiyi. Ve kesmeye kalkma sabana
koştuğun boğayı.

Doğrusu, güzel sözler; – ama sadece söz, o gün de,
bugün de,
komşunun tarlasını yakmak içindi ateş, o tarlayı
sele vermek içindi su,
boğa ise, boynunda kırmızı kurdeleler, hırsızın
kazanında kaynıyor
Sadece o saban, tek başına, (belki de itilerek görünmeyen
bir elle)
hâlâ sürüyor ebegümeci ve yabanî zambakların sardığı
o çorak tarlaları.

PARMAKLIKLAR'DAN, 1968-69

YENİ UYKUSUZLUK

Birden sığıyor uykusunda. Daha çok kalmak istemiyor
yumuşak karanlıkta. Yardıma çağırıyor kendi sesini;
"Burada, diyor; bir işaret yapıyor; eski gaz lambasını
kaldırıyor; yukarı; daha yukarı kaldırıyor;
uyuyanların yüzlerine, ranzalara, kaba battaniyelere,
bir aynaya, genç bir tabana vuruyor ışık onlardan
yanaymışçasına.

"Ben gardiyanım, diyor Kimse vermemiş ona bu görevi,
Yeni uykusuzluğun bu kendi kendini görevlendirmiş
bekçisi,

suçsuzların uykusunu bekliyor Kocamış zayıf adam
bir gözünü aralıyor

"Söndür şu ışığı, Allahaşkına, diye bağırıyor Yüzünü
duvara çeviriyor,
gövdesiyle, sanki çalmış gibi, ışığı gizliyor

SON İSTEK

Şiire, aşka ve ölüme inanıyorum, diyor,
işte bu yüzden ölümsüzlüğe de inanıyorum.

Bir dize yazıyorum, dünyayı yazıyorum; ben varım; dünya
var

Bir ırmak akıyor serçe parmağının ucundan.

Yedi kere bu ırmak gökyüzünün mavisi. Yeniden
ilk gerçek oluyor bu arılık, bu benim son dileğim.

PHARES'TE GEÇEN HAYATIMIZ

Başımıza gelen bunca belâ kuruntulu yaptı bizi –
kuşların ve yaprakların gölgelerini inceliyoruz
şimdi,
duyulmaz seslere kulak veriyor, kendi ayak izlerimize
bakarak geri gidiyoruz,
parmaklarımızın ucuna basarak giriyoruz tapınağa
gece olunca,
günlük yakıyoruz sunakta, kandillere yağ koyuyoruz,
sunağın üzerine bırakıyoruz adağımızı,
sorularımızı Tanrı'nın kulağına yaklaşıp fısıldıyoruz:
"Ne zaman?", "Nereden?", "Ne ile?" Sonra çıkıyoruz
hemen açıyoruz kulaklarımızı –
Tanrı'nın cevabıdır duyacağımız ilk söz. Hiçbir zaman
umduğumuz gibi çıkmıyor duyduğumuz şey acaba
yanlış mı duyduk?

Ve yeniden başlıyor bu sıkıcı yürütüş
tapınak, kandiller, adak, çarşı, ta dükkânlar
kapanıncaya, ışıklar söndüncüye dek,
ve biz, sokakta, yalnız, duvar diplerinden yürütüp
harf harf hecelerin yerlerini değiştirerek
tekrarlayıp duruyoruz duyduğumuz sözü,
beklediğimiz karşılığı hiç elde edemeden.
İşte böyle geçiriyoruz Phares'teki günlerimizi,
kimsesiz pazar yeriyle şom ağızlı bilici arasında.

YENİDEN DOĞUŞ

Yıllardır kimse bakmamış bu bahçeye. Ama işte
bu yıl – Mayıs'ta mı, Haziran'da mı? – kendiliğinden
açmaya başlamış çiçekler,
parmaklıklara kadar coşmuş, – binlerce gül,
karanfil, binlerce sardunya, kokulu burçak –
mor, turuncu, yeşil, kırmızı, sarı
renk renk, dal dal; öyle çok, öyle güzel ki,
süzgeçli kovaıyla
veniden geliyor kadın – güzelleşmiş, dıngın
anlatılmaz bir güvenlik içinde – Ve bahçe örtüyor
kadını
omuzlarına kadar, sarıp içine alıyor büsbütün,
havaya kaldırıyor kollarında – Sonra biz geliyoruz,
tam öğle üzeri,
bahçeyle kovalı kadın göğçe yükseliyor
ve başımızı kaldırdığımızda, birkaç damla su damlıyor
kovanın süzgecinden usulca yanaklarımıza, çenelerimize
ve dudaklarımıza.

GÖRÜLMEMİŞ BİR ÇİÇEK AÇMA

Haykırmak istiyordu – daha fazla dayanamayacaktı. Sesini
duyabilecek kimse yoktu orada;
kimse duymak istemiyordu. Kendisi de korkuyordu
sesinden,
içinde boğuyordu sesini. Patlamak üzereydi susuşu.
Birden,
havaya uçu gövdesinin parçaları. Özenle, sessizce,
toplayacaktı bu parçaları,
hepsini bir bir yerlerine yerleştirecekti delikleri kapamak
için.
Ve rastgele bir gelincik, bir sarı zambak bulursa, onları da
toplayacak,
kendisinin bir parçasıymış gibi gövdesine yapıştırıracaktı –
böyleydi, delik deşik, görülmemiş bir şekilde çiçek
açıyordu işte

KAPICININ MASASI'NDAN, 1971

ESKİ MAHALLEDE ÖĞLEDEN SONRA

Kahve masalarını kaldırıma çıkarıyorlar
Yaşlılar gelip oturuyorlar orda öğleden sonra.
Gazetelerine vuran güneş silip götürüyor
haberleri.

Ve artık okuyamıyorlar Belki de kızıyorlar buna,
belki de unutuyorlar, çünkü her zaman
ele geçirir ölüm gazetelerin arka sayfalarını
kör kuyulu avluları ele geçirdiği gibi.
Ve işte sessiz bir saati ikindi vaktinin eski mahallede
sanki bütün gebe kadınlar kalkıp başka bir yere
gitmişler

ŞAFAĞA DOĞRU

Gecenin geç saatlerinde, trafik azalınca sokaklarda ve görevlerinden ayrılırken trafik polisleri, bilmiyor artık ne yapacağını. Uykusuzluğun soluğuyla buğulanan ön camına bakıyor karşıdaki kahvenin; kasanın arkasında – ışıpta çarpık, hayalet gibi – üstlerindeki giysileri değiştiren garsonlara

bakıyor;

geniş beyaz boşluklarından son otobüsün tekerleklerini görebileceğin göğe bakıyor. Sonra "hepsi bu, hepsi bu. İçeri, çıplak odaya giriyor, alnını (kendinden iri) hevkelinin omuzuna dayıyor sabahın serinliğini hissediyor mermerde, aşağıda, kırık kaldırım taşı döşeli ön avluda

nöbetçiler

sürgünlerin bohçalarından kesik ipleri topluyorlar

YAN SOKAK'DAN, 1971-72

YAĞMURDA

Yağmurda yürüyor Hiç acelesi yok.
Islak parmaklıklar parlıyor Gizli bir
kızılıkla kararmış ağaçlar Ağılın
bir köşesinde eski bir otobüs tekerleği.
Mavi ev alabildiğine daha mavi.
Hiçlik böyle aydınlanıyor demek. Taşlar
düşüyor
Eller kapanıyor Boş bir dosya
vüzerek yaklaşıyor nehirde. Ama senin adın
belki de dosyanın öbür yüzündedir

DÖNÜŞ

Geceleyin eve döndüğün zaman, neden dışarı
çıktığını bilmeden, ön kapının ıslak tokmağı parlar
ağaçların ya da yıldızların o eski doğaötesi
neminden. Cesaret edemezsin dokunmaya.
Sakinleştiremez hiçbir şeyi anahtarın çıkardığı ses.
Sonra, holün ışığını yaktığında, her şey toplanmış
duruyordur, üstlerinde "DİKKAT! KIRILACAK EŞYA!"
damgası, iplerle bağlı. "Vangeli" diye bağırırsın,
"Vangeli, Vangeli " Beklersin. Sesin
bacadan çıkar, geri gelir, basamakları tırmanır
Kimse uyumuyordur o bozulmamış ikinci yatakta,

KAPININ ÖNÜNDE

Kapıyı çalmak üzereydi. Vazgeçti. Orada durdu.

Acaba gitse miydi? Ama nasıl? Ya birden kapı açılırsa?

Üst katın penceresinden gören olursa?

Bir bardak su dökmeye, cigara izmaritlerini, solmuş çiçekleri ya da iki gün önceki mektubunu yırtıp atarlarsa? Hava karardı.

Ne giren çıkan vardı, ne de açılan bir pencere.

Ev terkedilmişti. Merdiveni aydınlatan bir ışık bile yoktu.

Artık seçebiliyordu yerdeki iki pash çatalı, yığılan maden suyu şişelerini, boş kartuşları ve bunların yanında duran kendi yüzünün tıpkısı bir sarı maskeyi.

ἔπιναν λάσσωπιόλερα, γόγια. Ἰβουλῶσαν λίς ἐπὶ ἐς αὐτὸς ἀπέναντι
 γόφους.
 ἡὸ χαρμυγὰ ἰδρυμέγα, ἰὸ καρπαναριό, ἰὸ γυρεμισμένενα στίλια.
 Ἰπλῶσαν νὰ μοιρίσων δὶναῖα καὶ βρέμια, λίς γέσεις. Ὁ ἔνας
 ἤραξε ἀνὸρ ἡὸ παρτί ἰὸ ἀρχαῖα παρδοσιόπου. Ὁ ἄλλος
 εἶπε ἡὸ σωφροσύνη ἰὸ θανάτη. Ἀνελαιμνῶσε καὶ θε λόσο
 γίγα χαρίμα αὐὸ πῶμα μέ λιν ἄκρη ἰὸ παρταλοῖς ἰὸ. Ὁ ἴριος
 ἡὸ δὴσσωπιμένενα, ἰὸ βαθὰ μέσ αὐὸ χρόνον, βρίσων ἰὸ ποικύσιν
 νὰ βυλῶξω αὐὸ μανῶ αἶμα, ἡὸ σωαὶ, πρηνυμαλινόμια - ἔπε -
 πειθόμια δαῖτον, ἀνεξάμια ὠαὶ αὐὸ. Ὁ ἰβουλῶς σῶπαινε. Ὁ
 πέμπτος
 ἡὸ πρὸς ἡὸ δὴσσωπείας ἡὸ δὴσσωπείας; - ἔπε. Σύντομο
 ἰὸ κέρδος
 ἡὸ ἰβουλῶς ἡὸ καρποσύνη. Σύντομιόλερο ἡὸ ἴρωα ἡὸ. Σὺ
 δὲ δάφνα
 χολύμια λίς παρτάμια ἡὸ αὐὸ χειρουργῶσε καὶ ποιον,
 ἔδωξε ἰὸ μισρὸ παρτί, ἰὸ νοῖαξε νὰ ἀνελαι μὲσ αὐὸ βρά-
 χια,
 ἔκυψε, ἀνῆμια καὶ γένεια ἡὸ αὐὸ γυμνὰ γόνατα ἡὸ,
 παμογέγας μόνος. Οἱ ἄλλοι ἔεσπερ, δαῖπαν αὐὸ πῶμα
 ἰὸ μέγιστο νόμινον πᾶρι μέ καὶ χιρσὰ ἡὸ ἐρύγια.

İSMENE, 1972

(Muhafız birliğinden genç bir subay Saraydaki prensesle görüşme isteğinde bulunmuştur. Babası, onun çocukluğundan beri, sarayın çiftliğinde çalışmış, zamanla krallık ailesinin güvenilir adamlarından biri olmuştur. Artık çok yaşlı ve hasta olduğu için oğluyla bu büyük ve soylu ailenin hayattaki son temsilcisine gönderdiği bir sepet meyve ve bir saksı feseleğenle hem saygılarını sunmak, hem de vedalaşmak ister. Genç subaya görüşme izni verilir. O da üstüne çok iyi oturan üniforması içinde gelir. Canlı, yakışıklı, içtenliği köylü kökeninden kaynaklanan tipik bir Yunan delikanlısıdır. Şebirlilerle düşüp kalkması ve kışladaki aylak yaşayışı ona belli bir duygusallık kazandırmıştır. Aşırı ölçüde makyajlı ve korsesine zor sığmakla birlikte, anlatılması güç, eskiden kalma güzelliğini hâlâ koruyan prensesin karşısında oldukça heyecanlıdır. Kendisini onurlandırılmış hisseder. Ona büyük bir hayranlıkla bakar. Elindeki sepetle saksıyı şaşkınlık içinde yere bırakır. Babasının selamlarını prensese iletir. Prensес genç subayı pencerenin önündeki bir sandalyeye oturtur. Babasının sağlığıyla ve çiftlikle ilgili sorular sorar. Genç subay da uzun uzun tarlalardaki bayattan, basattan, ırmaklardan, ağaçlardan, atlardan ve ineklerden söz eder. Prensес dalgın olmakla birlikte, delikanlının bütün söylediklerini ilgıyla dinler, onun şaşkınlık içinde dizlerine koyduğu ellerini görür. Güzel bir babar akşamıdır. Açık pencereden içeri soluk pembe bir ışık girmektedir. Daba sonra bu renk turuncuya, mora ve laciverte dönüşür. Babçeden kuş civıltıları gelmektedir. Zaman zaman prensesin değerli takılarının parıltısı eşyaya, büyük aynaya, camlara ve delikanlının yüzüne vurur. Delikanlı birden susar. Hava kararmaktadır. Anlatılmaz bir sessizlik ve bekleyiş başlar. Prensес belki de bu yüzden, boşluğu doldurmak ya da uygunsuz fakat aynı zamanda durdurulmaz bir şeyi önlemek için konuşmaya başlar:)

Uğrayın arada bir – beni sevindirirsiniz. Günler
bir türlü geçmiyor burada. Artık ne gelen var, ne giden,
eşyanın, çatıdaki kirişlerin, döşemenin, merdivenlerin,
sıvaların, kapkacağın, perdelerin, menteşelerin
o bilinen eskimesinden başka – yavaş bir çürüme,
sessiz bir paslanma, özellikle ellerde ve yüzlerde.
Büyük duvar saatleri durmuş – kimsenin kurduğu yok onları,
ben de bazan önlerinde duruyorsam, saate değil,
camlarında yansıyan yüzüme bakmak için yapıyorum bunu,
yüzümün alçı gibi, cansız ve zaman dışı o garip beyazlığına,
görüntümün hemen gerisinde, karanlık derinliklerinde
durmuş olan akreple yelkovan artık ne bir yarayı deşmek,
ne de içimden korku ya da umut, beklenti ya da kaygı diye
bir şeyi sökmek zorunda olmadan
hareketsiz birer neşter gibi görünürken.

Benden kendime, bir hareketten öbürüne, bir anıdan
bir başka anıya uzanan boşluğu çoğaltıyor
bu yavaşlama. Bütün bir ay gerekiyor bir odadan
öbürüne geçmek için. Belirsiz bir sis iniyor
her şeyin üzerine. Çoğu zaman, kış sabahlarında,
bu camların arkasında oturup uzaklara bakıyorum dostça;
çok ötelerde, biri geçiyor bazan, sisler içinde,
yüzü belirsiz, etsiz kemiksiz bir leke – kim olduğunu bile
çıkarmaya çalışmıyor insan,
nereye gittiğine de aldırıyor – ha oraya, ha buraya – hepsi
bir

Ağaçlar da öyle,
yok gibi. O saatlerde, bir oduncu
bir söğüdü, bir serviyi kesecek olsa baltasıyla,
ne ses olurdu, ne ağaç, ne de balta.

Tek gerçeklik
bu güzel belirsizlik uzak – ve nerdeyse yara almaz
bir yabancıya dönüştürüyor beni, sisteki o leke gibi.
Ve ben, ondan biraz korksam bile, seviyorum bu hafifliği.

Bu bilezikleri çıkarsam, geceleri saçlarımı açsam,
sandallarımın bağlarını çözssem, hele boynumda
birer halka gibi taşıdığım şu ağır kolyeleri çıkarsam,
belki de yükselip havaya karışırım. Bunu istemiyorum.
Belki de bu yüzden takıyorum onları. Çoğu zaman sıkılsam
bile,
olduğum yerde tutuyorlar beni; uyurken bile çıkaramıyorum
onları,
devrilmiş bir kapının önüne kendi elimle bağladığım bir
köpekmişim gibi.

Bir sessizlik siperi sarmış bu evin çevresini, dediğiniz gibi,
saygılı ya da değil, ne önemi var! Buralarda bir yerde, belki de
benim içimde,
uzun, dar bir koridor uzanıyor gün ışığı almayan,
fenersiz, kapısız – hiçbir vere çıkmıyor, çürümüş kalas,
toz, küf, hamam böceği ve aşınmış zaman kokuyor;
kırık sandalyeler, büyük sandıklar, resim çerçeveleri
ve çok eski aynalar taşıyan adamlar geçiyor hiç konuşmadan –

Bazan bir kristal kadeh düşüyor yere, bir çivi, yağlıboya
resimdeki

bir generalin soluk eli ya da bir demet menekşe
genç bir kadının portresindeki saydam, biçimli elinden.
Kimse eğilmiyor onları kaldırmak için, üstelik her şeyin
bir boşunalık, bir anlaşılmazlık, bir sessizlik
ya da sıçanların egemen olduğu bir dünyaya karıştığı
gölgelerin bu dingin sürekliliğinde.

Sıçanların tıkırtıları
duyuluyor yalnız (kemirmeleri değil
bu eşyanın kemirilecek yoğunluğu kalmamış artık)
yalnız sıçanların tıkırtıları duvarların içinde ve gövdelerimizin
üstünde,
daha doğrusu gövdelerimizin de içinde.

Hem sonra güzel bir uğraş bu
(dipsiz ve sonsuz) o derin boşluktaki bu sessiz çöküşü
izlemek,
insanda sınırsızlık duygusu varatan bir uğraş,
sözünü etmekten övünç duyduğumuz o yüce kavramlar gibi bir
şey
özgürlük, ölümsüzlük, sonrasızlık ve benzerleri gibi.

Hayır, çöküş değil belki de – bütün bunların düşecek bir yerleri
olmadığına göre;
bir çeşit havalanma, nerdeyse kanathymışcasına – kuşlar gibi,
örneğin,
yükselip alçalan, kanatlarının arasında kımıldamadan;
o saltık ve soylu boşlukta kımiltısız diyebileceğim bir uçuş,
aşırı bir denge – aşırı bir hafiflik
her türlü maddenin, bu yüzden ölümün bile ötesinde.

Bu yüzden bu kadar mutlu görüyorsunuz beni.
buna mutluluk denebilirse eğer; her türlü art düşünceden
ve hırstan arınmışlık – çok tatlı bir kış uyuşukluğu,
soğğun ne olduğunun tam bilincinde ve elbet üşüyenleri,
soğuktan yakınanları, soğuğa karşı önlem olarak
yün fanilalara, paltolara, battaniyelere sarınanları
hiç unutmadan. Ah, bu bizim gülünç önlem tutkumuz –
her zaman önlem, soğuğa, sıcağa, açlığa, susuzluğa karşı,
hastalığa, yanılmaya, ölüme karşı önlem; hiç düşünmeyiz ki,
soğuk içimizde başlar bizim, ne de kurtulmanın bir yolu vardır
ondan.

Kışın, ocakta küçük bir ateşin yanması güzel bir şey elbet;
ben her zaman hoşlanmışımdır dans eden alevleri
seyretmekten.

Öyle yumuşaktır ki devinimleri! Renk renk cisimsiz melekler
Tavana ve duvarlara vuran gölgeleri. Büyük dokuma tezgâhının
ya da çıkırğın gölgesi,
bir sütuna asılı duran gitarın gölgesi, – en çok da,
çıplak vücutlar varsa, onların kol ve bacaklarının
kendi vücutları üzerinde bir başka vücut gibi daha koyu, daha
kızıl
büyüyen gölgeleri, göğün bir başka göğüs üzerindeki gölgesi,
meme uçları daha belirgin, ağzın ağız içindeki gölgesi,
o korkunç fiziksel gerçeklik, o benzersiz tiksinti,
kollarla bacaklar doğrulmak için bükülürken
alçalma değil de saygılı bir eğilmeyle

Eğilmeyi

büyükülüğün ölçüsü sayarım ben. Korkaklar (örneğin
kızkardeşim
eğilmek gücünden yoksundurlar, onların büyüklüğü
soğuk bir kasılmadır sadece.

Öyleyse nedir o gururları? Erdemleri nedir?

Oysa her şeyi *yapmalı* ya da *yapmamalı* kurallarıyla
düzenlemeye inanırdı kızkardeşim,
dünyayı (burası ve ötesi diye) ikiye bölen,
insan vücudunun belden aşağısını atarak ikiye bölen
gelecekteki o dinin habercisiymiş gibi.

Doğrusu çok acırdım ona. Nerdeyse beni de sakatlayacaktı.
Onu bu kadar yüceltmelerinin nedeni, onların da aynı suçu
işlemelerini engellemesiydi.

Artık ölmüş olan karşı çıkışlarını onurlandırırlandı onun
yüzünde;

kendi kendilerini bağışlayan, kendi kendilerini aklayan ve
rahatlayan kimselerdi bunlar

Yaşasaydı, hiç kuşkusuz,
nefret edeceklerdi ondan. Tek düşüncesi ölmektir. Artık
açıklayabilirim: ölümden kurtuluş olmadığını bildiği için,
nankör ve kısır bir yaşlılığa her gün biraz daha yaklaşıp
onu bekleyecek yerde,
onun üstüne gitmeyi, kurnaz ve küstah bir yücelikle
onu kışkırtmayı yeğledi; böylece hayatı boyunca duyduğu
korkuyu, kahramanlık özlemini,
kendi kaçınılmaz ölümünü aşağılık bir ölümsüzlüğe çevirdi.
Evet, evet, bütün o göz kamaştırıcı parlaklığına karşın aşağılık.
Tanrım, nasıl katlanabildi buna, korktuğu zaman kızmaktan
başka bir şey yapamayan,
yiyeceklerden, ışıktan, renklerden, soğuk duru sudan bile
korkan bu insan?

Hiçbir zaman izin vermemişti
Haimon'un eline dokunmasına. Her zaman bir köşeye
çömelirdi hiçbir şeyini yitirmemek için, kendi içine çekilir,
ellerini yenlerinin içine sokar, sırtını duvara yapıştırırdı, kaşları
çatık;
ilk koşan o olurdu bir yıkımla karşılaşılınca,
belki de gurur duyarak kendi mutsuzluğundan hangi
mutsuzluktan?

Hiç mücevher takmazdı, nişan yüzüğünü bile bir kutuda
saklardı, o karanlık kendini beğenmişliğiyle dolaşırdı
genç arkadaşlarımızın arasında, kullanışsız bir kılıç gibi
kuşandığı öfkeli bakışlarıyla sorumsuz kahkahalarımızı
cezalandırırdı.

Bazan da, yardım etmeye kalkardı
sofranın kurulmasına, bir tabak ya da su getirerek,
testilerin yanına yerleştirmek için kuru bir kafatası
taşıdığını sanırdınız avuçlarında, kimse sarhoş olmazdı ondan
sonra.

Bir gece kendi aramızda eğlenirken kızlı erkekli,
içimizden biri parlak bir fikir attı ortaya – giysilerimizi
değiştirecektik,
kızlar erkek, erkekler de kız kılığına gireceklerdi;
garip bir coşku, sakar bir özgürlük vardı bu değiş tokuşta:
hem kendimiz olmaktan çıkmış, hem de gerçek kimliğimize
bürünmüştük böylece.
Yalnız kızkardeşim bir köşede duruyordu, taş kesmiş, siyah
giysileri içinde,
yaptuklarımızı kınayan ve saldırgan bakışlarıyla.
Merdivenleri koşarak indik, bahçeye çıkıp dağıldık.
Erkek kılığına giren kızlar delikanlılardan daha ataktı.
Gökte ay vardı, bakır bir sini gibi parlayan koca bir ay
Açık pencerelerden müzik sesi geliyordu yapraklar arasından
süzülüp. Haimon
benim giysilerimi giymişti ve o kadar benimdi ki o akşam,
havuzun fiskiyesi altında, sular saçlarımdan, omuzlarımdan,
yanaklarımdan gözlerimden yaşlar boşanırcasına akarken
o kadar dans etmişim ki, tepeden tırnağa buz kestiğimi
hissettim,
kendi kendimin yaldızlı bir heykeline dönmüştüm sanki,
ayın aydınlattığı ve babamın görmeyen gözlerine bakan.
Bugün bile ürperiyorum bunu düşündükçe.

İşte o sırada üç gün ortadan kaybolduysun kardeşim.
Sanırım babanının yanına sığınmıştı. O da bir katıra bindirip
geri getirmişti eve. Eğere baş aşağı asılı iki beyaz tavuk ve çok
renkli bir horozla;
o baş aşağı duruşlarındaki rahatlık çok şaşırtmıştı beni – belki
de yorgunluktandı bu,
ya da yazgılarına boyun eğmekten? Kaçınılmazlığın dingin
bilgeliliği!
Kardeşim onları görmemişti bile

Kardeşim sanki utanç duyuyordu kadın olmaktan. Belki de
buydu onun mutsuzluğu. Belki de bu yüzden öldü. Hepimiz
olduğumuzdan başka bir insan olmak isteriz, kuşkusuz
Kimi az çok katlanır buna, kimi hiç katlanmaz. Alınyazısı,
denildiği gibi,
bir kısır döngüye hapseder bizi. Biz de döner dururuz
dibinin karanlığına, anlaşılmazlığına yüzümüzün kapatıldığı o
kuyunun çevresinde.
Kızkardeşim kulak asmadı hiçbir öğüde, ödün vermedi –
boyun eğmezliği, umursamazlığı içinde.

Oysa, bir yaz günü, herkesin uyuduğu bir öğle saatinde,
valınavak inerken merdivenden, yemek odasındaki kilerin
önünde gördüm onu,
kucagındaki pekmez kâsesine doğradığı ekmek lokmalarını
kaşıklıyordu.
Hemen dönüp uzaklaştım. Birden ağustosböceklerinin sesi
duyuldu bahçede. Beni görmemişti.

Bundan hiç söz etmedim ona. Hiç haberi olmadı bu olaydan
Ona çok acıyordum.
O da acıyordu demek (bunu da biliyordu). Belki o da âşıktı.
Kendi girişimi, kendi seçimiyle ilgisi olmayan isteklerine boyun
eğmeyi yediremiyordu kendine.
Ancak ölümünü, hayır, ölümünün saatini ve biçimini seçebilirdi
ancak.
Bunu gerçekten seçti de. Ve onun "arkadaşsız, arkamdan
ağlayanım olmadan"
özellikle de "dügün türkümü duymadan" sözleri onun tek içini
açışı,
tek güzel boyun eğişi, kadınca tek cömertliği, o katı gururunu
az çok haklı çıkaran son ve tek içtenliğıydi. Buydu onu
bağışlamamı sağlayan.

Bir keresinde de, pekmez kâsesini açıp yarılanmış olduğunu
gördüğümüz zaman

(herkes şaşırmişti), nasıl kızarmıştı yanakları. Yüzümü başka
yöne çevirmiştim.

Pencerelerde göz kamaştıran bir parlaklıktaydı gün, öyle ki,
herkesin her şeye kör olmasını

diledim içimden. Bir iki şaşkın gül görünüyordu pencerenin
pervazında bahçeden vükselen

Ve ilk kez anladım ölümün sıyah değil, bevez olduğunu -ondan
gizlenilemeyeceğini

İki hizmetçi cezalandırıldı bu hırsızlık yüzünden -Sanırım
bunun üzerine

ölmeye karar verdi kardeşim. Pusuya yatıp uygun anı beklemeve
başladı.

Günaha girmekten korkuyordu zavallı kızcağz - hangi
günahtan?

Neden günah sayılıyordu insanın isteklerine uyarak yaşaması?

Kızkardeşim hiçbir zaman öldüğü andaki kadar güzel
olmamıştı

Ben kendi elimle boyadım yüzünü (belki de nasıl kızardığını
hatırladığım için
vemek odasında, kavanozun önünde), dudaklarını koyu
kırmızı boyadım,
iri gözlerini kapkara yaptım yanık bir mantarla, (kendisi hiç
boyanmazdı).
Boğazındaki o korkunç izleri örtmek için
beş dizi bir gerdanlık taktım boynuna; kulaklarına küçük çıplak
Eroslu küpeler,
parmaklarına yüzükler, bileklerine bilezikler ve kemerine
büyük, altından bir toka taktım. Bu boyalı, süslü görünüşüyle
garip bir biçimde bana benzemişti. "Nasıl da İsmene'ye
benziyor, demişti
küçük bir kız, fısıldar gibi. O korkunç kararlarından,
ahlak kurallarından, o budalaca erkeksi hırs ve tutkularından
vazgeçmişti artık.
Ölerek kadın olmuştu sonunda.

Ve yanında, nişanlısı,
cırılçıplak (nasıl oluyor da, bedenin güzelliğini
böyle yanılmadan değerlendirebiliyorduk ölümde? – belki de
onları örten portakal çiçeklerinin kokusundandı bu),
belki de bu düğünle noktalanmış, savunmasız gençliklerinin
ellerinden alınamayacağındandı –

Nerdeyse kimsenin gözü ilişmedi Euridike'nin ölüsüne.

Kadınlar

Haimon'un kefeni başında oyalanıyorlar, ayak parmaklarını, ellerini, koltukaltlarını, göğsünü, bacaklarını özenle birer birer yeniden yıkıyorlar, (ve onu usulca döndürürlerken) bedeninin yumuşaklığı, daha doğrusu, kendini koyverişi, bana bahçedeki o geceyi, gökteki o koca ayı, ve beni sırsıklam ıslatan

suyu hatırlatıyordu. Yeniden gıvsilerimi ona gıvdirebilme isteği geçti içimden.

Ama göze alamadım bunu. Sonra kara benekli turuncu bir kelebek girdi pencereden

ve kamışının üzerine kondu. Bunun üzerine kadınlar hemen ağıtlarına başladılar

ve onu hızla kefenine sardılar İşte o anda Haimon gerçekten öldü.

Dışarda, avludaki sütunların altında, Kreon'un vahşi iniltisi duyuluyor,

kılıcının şakırtısı nöbetçilerinin sessizliğini vurguluyordu.

Bazan düşünüyorum da, acaba doğmamızın tek nedeni
bir gün öleceğimizi anlamak mı diye soruyorum kendime
Çene de, bu haksız ikilem arasında sürüp gidiyor hayatımız.

Haimon herkesten uzaklaşmıştı. Artık
ne kızkardeşime bağlıydı, ne de arkadaşlarına.
Büyük bir dinginliğe, nerdeyse bir doygunluğa –
o onulmaz bedensel yitikliğe, o sessiz kesinliğe kavuşmuştu.
Hiç kimse alamaz bizden artık bizde olmayanı;
ancak bellek derinliklerinde saklar onu eksiksiz bir biçimde
ve zaman zaman onu başkalarına uygular Sizde de

Haimon'dan bir şeyler vardır,
güçlü ve tutarlı insanlara özgü o çekingenlik,
özellikle de ortası çukur o çene.

Akşamları,
burada oturduğum zaman, bahçedeki kuşların
neden cıvıladığını sorarım kendime, belki de bu yüzden,
sabamın tarlada bıraktığı iz yüzündendir bu

Bilirsiniz, ölümler,
her zaman büyük bir yer kaplarlar ne kadar küçük
ve önemsiz de olsalar, birden büyütürler ve bütün evi
doldururlar;
ayakta duracak bir köşe bile bulamazsınız. O kadar
kendi halinde, o kadar sessiz bir insan olan annem bile,
birden karşı konulmaz bir yetki sahibi olmuştu
çiçek vazolarının, mutfaktaki kap kacağın, çarşafların,
gerili perdelerin üzerinde; akşam saatlerinde,
yağmur başlayıp da vün sepetindeki şışının ucu parladığı
zaman
burası onun yeri, onun gülümseyişi, onun duruşu,
onun düşüncelere dalışı bütün bunlar ölümlere ait şimdi.

Bazan bir avnanın önünde dururum
saçlarımı taramak için. Bütün ayna
onların gövdeleriyle dolar Ancak beni engellemek için
kollarını iki yana açtıklarında, yüzümün küçük bir parçasını
görürüm koltukaltlarından
va da gözlerimden birini, sanki tek gözlüymüşüm gibi. Her
sabah,
iri çıplak ayaklarının tozlu izlerine rastlardım
merdivenin basamaklarında. Onlara basamamak için
güçlkle inip çıkardım merdivenden.

Ta ki bir gün,

yeni bahçivanımızın basamakları ikişer ikişer atlayarak çıktığını
gördüm,
"Ham' fendi, ham 'fendi, karanfiller açtı, diye bağırıyordu
soluk
soluğa.

Nerdeyse ağlayacaktı Sular damlıyordu ıslak saçlarından.
Aylardan Mayıs'tı. Hemen indim merdivenden.

Karanfiller gerçekten açmıştı. Havuz biraz ötedeydi.
Kanaryaları kafesleriyle bahçeye çıkartıp taş sıranın üzerine
koyduk,
küçük su kaplarını yıkadık, sularını, yemlerini tazeledik,
ağaçların altında kahvaltı ettik. Hava ısınmıştı.
Bir karanfil taktım saçlarıma. Ekmek mis gibi kokuyordu.

Belki de babanız yollamıştı o karanfilleri. Çiçekleri
ne kadar sevdiğimi biliyordu. Ne zaman şehre gelse,
mendiline sardığı nemli toprakla buhurumeryemler getirirdi
bana,
onları dikmeme yardım ederdi. Sanırım,
o çiçekler hâlâ açıyordur üst bahçede.

İsterseniz,

bir ara gidip bakarız açıp açmadıklarına

Babanıza

söyleyin kendisini hiç unutmadığımı, hiç değişmedim ben,
evet, değişmedim – kötü olan da bu ya, dışımızda,
çevremizde her şey değişirken – evler, arabalar,
yüzler, eller, silahlar, saç biçimleri, giydiğimiz
giysilerle şapkalar

Ogleden sonraları çıktığımız o araba gezintileri geliyor aklıma
o çiçekli, mumdan kırazlar ve başaklarla süslü o şapkalar,
sonra o uçuşan kurdeleler rüzgâra kapılıp
yumuşak bir dizgin gibi kulaklarımızı okşayan,
(belki de biz istemeden arabanın atlarına öykünürcesine)
büyük bir gülümsemeyle başlarımızı dik tutmaya
zorlayan o mavi, pembe ve sarı kurdeleler,
renk renk kökler sanki bizler ağaçmışız,
gökte başıboş dolaşan ağaçlarmışız gibi.

Ve leylak renkli,

kocaman saydam bir kuş gibi daha da uzaklara doğru
kanat çırpın bir kuşu andıran eşarbi annemizin.
Akşam yıldızı gökte belirlediği zaman, nasıl olurdu bilmiyorum,
eşarbin çıkardığı ses birden değişirdi;
ben bir uğursuzluk sezerdim bunda, sanki boynuna dolayıp,
onu boğacak, çok eskiden ölümlerin sarıldığı gibi,
onu sarıp sarmalayacak diye korkardım.

Eve döndüğümüzde,

hemen lambaları vakar, bir işe koyulurduk.
Girişteki iki sokak lambası kapıyı koruyan iki bekçi gibiydi.

Daha sonra,
ay doğduğunda, tıpkı görünmeyen bir kemerin tokasına
benzerdi
ve üzerinde bir kuğunun gölgesi ya da annemin eşarbi titrerdi.

Küçük kardeşim korkunç meraklıydı tokalara. Zengin bir koleksiyonu vardı, değişik dönemlerden topladığı: kadın, erkek, geniş asker kemerleri ya da çok zarif kemerler, bilmediğim insanların, tanrıların, kuşların, canavarların garip biçimleri, garip desenleri, garip simgeleriyle süslü. Bir kere, bir güz akşamıydı, bana göstermişti onları. Değişen renklerle parlamışlardı akşam güneşinde.

Ben bir şey anlamamıştım. O ise durmadan, sanki bir şeyi gizlemek

istivormuş gibi, anlatıyordu bana, ben gene de bir şey anlamıyordum,

bu da hoşuma gidiyordu. Belki o da bunu, diyeceğim, her şeyin anlatılamayacağını kanıtlamayı istiyordu.

En göze çarpan kan gibi koyu kırmızı ya da insan barsağı gibi bakır çalığı bir parıltıydı. Ama en çok aklımda kalan da kemerlerini sabırsızca çözen o dipdiri, çıplak gövdelerin bende yarattığı duyguydu. Kızmıştı bunu ona söylediğim zaman

Ama bunca elle tutulur – belki de bu yüzden – bunca değişken olan

insan gövdesinden daha anlaşılmaz, daha şaşırtıcı bir şey olabilir mi dünyada?

Argoslulara giden oydu. Özel bir düşkünlüğü vardı
kızkardeşimin ona.

Ödün vermeyen, alıngan, haksızlık eden kişilerdi ikisi de.
Diyeceğim, kendilerine özgü bir hak anlayışları vardı. Ne
başkalarının

haklarını görürlerdi, ne de genel haksızlığı, Bu yüzden yitip
gittiler,

başkalarını da birlikte sürüklediler Ama ben hâlâ
saklıyorum o tokaları; başka bir şey de kalmadı ondan.
Sonradan öğrendim ki, ölümlerin bellerinden toplamış bu
tokaları.

Bu bilgi hiç değıştirmedi, tersine güçlendirdi ilk duygularımı.

Ne garip – bütün bu değışmeler, bu kararsızlıklar, bu
düzenleme dedikleri şeylerin arasında,

ölen her şeyin üstünde yalnızca o savunmasız, tasasız,
inatçı ve eşsiz insan gövdesinin kalması.

Bence tek güzellik bilgisizlik, tek erdem gençlik. Ama gençlik
ne kadar sürer?

Bizim ömrümüz ne kadar? Gelen kuşaklarla gençlik kendini
yeniler, diyeceksiniz –

Ama bizim için değil bu, bizim için değil öyleyse nedir bu
yenilenme?

Bir gün, masadan yemek artıklarını, kemikleri, ekmekleri,
çekirdekleri kaldırırlarken,
gözümün ucuyla o altın renkli, esnek ve mıknatıslı portakal
kabuklarını gördüğümü hatırlıyorum –
sanki eski biçimlerini almak istiyorlardı.
Çok eski bir çığlık yükseldi içimde – "Hayır, hayır!"
Hiçbir şey söylemedim. Baktım yalnızca. Avlu duvarının
arkasına atıldılar kabukları
Sizin de arada bir boğduğunuz olmaz mı içimizde yükselen bir
çığlığı?

Ve geceler portakal kabuğu kokmuştu
Teşekkürlerimi iletin babanıza bu güzel armağanlar için.
Dilerim tez iyileşsin. Bize güzel günler geçirtmişti çiflikte
en güzel yazlarımızı. Orada tanımiştık atları, çınarları,
kaynakları – hatta yıldızları.
Orada öğrenmiştik bitkilerin ve kuşların adlarını –
arıkuşlarını, sakaları, karatavukları
Bir gün, bir keklik getirmişlerdi bana bir sepetin içinde,
birkaç gün sonra, bir insan nasıl anlaşılmaz bir nedenle ölürse,
o da öyle öldü.
İki elma ağacının arasına gömdüm onu. Ağlayamadım. Biraz
ötede, nehirde yüzen çocuklar
bağırıyorlardı. Sonra, giyinmeden, ıslak ıslak eğersiz atlara
binerek
dörtlü korunun içinde kayboldular

Belki siz de onların arasındaydınız Bana izin vakti.

Bu vuzden özel olarak öğrendim ata binmeyi; çitle çevrili,
ısrıganlar, kuru otlar ve ebeğümeci dolu bir tarlada. Güzel
günlerdi

En çok da bağbozumlarını severdim. Her şey taze şarap
kokardı

ev, hava, su, giysiler, pencereler Üzümleri çiğneyenlerin
kırmızı, kıpkırmızı ayaklarına bakardım;

sanki yalancı, ama kendine göre çekici bir vahşeti olan bir
savaşta kana bulanmıştı bu ayaklar

"Karıları bu adamların ayaklarını yalamalı, yoksa yazık olacak
bunca şaraba, demiştim anneme.

Annem de gülmüştü.

Çok uzun sürerdi bu akşamlar Bütün dünya şıra peltesi
kokardı.

Binlerce yıldızdan tarçın serpilirdi sarnıçların üstüne.

Bir at kışnerdi uykumuzda.

Biliyor musunuz, Haimon

öldüğünde,

atı hiç ayrılmadı mezarının başından.

Yem götürdüm, su taşıdım, elimle şeker verdim;

hiçbirine dokunmadı. Bir hafta içinde o da öldü. Sonra her yeri
sessizlik kapladı.

Başkalarına verdik onların giysilerini. Odalarını kilitledik.

Kimse bir daha anmadı adlarını. Aynaları da örttük.

Belki babamız anlatmıştır size geçirdiğimiz o güç yılları.
Bundan ne umdular, Tanrım? Ellerine ne geçti? Üzüntü, kaygı,
sorumluluk,
anlamsız kahramanlık, büyük kapılar açıldı, sonra aynı
karanlıkta kapandı,
alçıdan, bakırdan, altından, kadıleden maskeler
Kurnazlıklar, dalkavukluklar, kılık değiştirmeler kından
gizlenmek için?
Kendilerinden mi? Başkalarından mı? Yazgıdan mı? Üne
duydukları o oburluktan mı
bence her ünün temelinde sayısız yanılgı, kesinlikle de
bir çeşit hayatı yadsıma yatar ün neye yarayabilir ki?

Aşağıdaki kayalardan belki de bizim içimizden – bir adam
bağırıyordu,
durmadan bağırıyordu, ama hiç kimse duymuyordu onu
Herkes bir yere gitme telaşındaydı
Nereye? Ne yapmaya? Kendilerine ayıracak zamanları yoktu,
soyunup vatacak,
kendi bedenleri içinde düş görececek, avnada kendilerine, ya da
birbirlerine bakacak zamanları.
Yalnız başkalarının gözlerinde görüyorlardı kendilerini
orada ne görebilirlerdi ki?
Belki de akıllarından geçenleri, ama herhalde gerçekten ne
olduklarını değil.

Bir gün,
bir kuş gırdı yemek odasına. Şaşırıp kaldı herkes.
Kimse ne diyeceğini bilemiyordu, onlara bir şey soran yoktu
ovsa,
herkes ölke içindeydi. "Kovun şunu, kovun şunu, diye
bağırdılar
Sandalvelerinden kalkıp ellerini kollarını salladılar,
iki de kadeh kırdılar Kuş uçup gitti pencereden.
Hizmetçiler eğilip yerdeki cam kırıklarını toplarken onlara
baktım da,
valnız onlardı gülümseyen. Kuşu tanıyorlardı; göz kırıp ben de
gülümsedim onlarla.
Hep suçsuzlardır suçluymuş gibi görünen (siz de öyle
düşünmüyor musunuz?)
Siz de bilirsiniz bunu – eminim.

Bir gün beni de tahta çıkaracakları korkusundan hiç
kurtulamamışım
İnsanın gözünün yükseklerde olması için kendisinin korkması,
ya da hayattan ve insanlardan ürkmesi gerekir Ben hiç
istemedin
bütün gözlerin üstümde olmasını, gölgemin, kendimin
diyebileceğim
gizli bir köşenin bulunmamasını; sandallarımı vavaşça
çıkarması,
yataktan sarkan elimle çekmecelerimin anahtarlarını
aldırışsızca sallayabilme olanagından yoksun kalmayı
Zavallı babamın onu hiç unutmuverum
kasılmış el gibi bir yüzü vardı, siyah bir perdevi
aşağı çekmek isteyen bir el gibi; öyle ki, bazan
kendini kör etmesi belki de iyi oldu diyorum kendi kendime,
belki de böylece,
kendi içine bakabildi, daha önce göremediği şeyleri birer
birer hatırlayabildi,
ve belki de böylece onları gerçekten görebildi; çünkü o güne
kadar,
korkulu uyruklarının gözünde (tabii pohpohlanan) kendi zorba
kişiliğini
görebilmişti ancak. Ona da, uyruklarına da acımışım
çocukluğumdan beri.

Sınırım taşınmayacak kadar
ağır bir yükür insanları yönetmek ve komut vermek.
Sonunda da, herkes yönettiği neyse onunla yönetilir
herkese ve her şeye duyduğu o sınırsız kuşku dışında;
sessiz madenden bir hançerdir bir kuşun gölgesinin rastgele bir
odaya girişi
bir akşam saatinde. Bu yüzden günbegün daha da zorbalasır
zorbalılar
İnsanlar sizden korkmaya, size gereksinme duymaya
başladıklarında,
hiç bilemezsiniz size neler hazırlarlar
Onun için ne yönetmeli insan, ne de yönetilmeli (bilmem bu
nasıl gerçekleşebilir?) –
biz doğmadan yönetimin bize damgasını vurmuş olması yeter,
ölümün bizi pusuda bekliyor olması yeter; nasılsa ölümle insan
alışırlar birbirlerine;
ve keskinliğini yitirir ikisi arasında geçenler. Beden gevşer,
saçların, pencerelerin, gözlerin rengi solar,
açılır içine sert kocaman altın bir sikke konulan avuç ve bütün
hayatımız
bir kasılmaya döner bu sikkeyi tutmak için, onu düşürüp
yitirmemek için bir korkuya döner;
ellerimizden biri işe yaramaz olmuştur artık,
hayatımızın yarısı, hayatımızın tümü işe yaramaz olmuştur

Artık kendiliğinden açılmıştır avuç, direnci tükenmiştir;
sikke düşmüş, elimizden alınmıştır Ama sonu gelmez çabanın
derin izleri kalmıştır avuçta. Kaslar gevşemiş, rahatlamıştır
Artık serbestçe kimlatabilirsin iki elini.

Boşalan ellerini korkusuzca sallayarak yürüyebilirsin boşlukta
o eşsiz anlamsızlık içinde yavaşça gezinebilirsin,
dişlerinin arasına bir başka bakır sikke sıkıştırılıncaya dek.

Ama kandırmayalım kendimizi – babanızın da söylediği gibi
bu yumuşak bedende,

istek olduğu gibi kahr, tüm matçılığıyla, o haklı görülmeven
gecikmişlik duygusu sürer

Çoğu zaman, böyle durumlarda, hevkellere sarılır kadınlar
onların taştan ağızlarını öper, onlarla yatıklarını düşlerler
Eğer heykellerin dudaklarındaki ıslaklığı gördüyseniz,
terk edilmiş kadınların ağızlarının ıslaklığıdır bu.

Kuşkusuz, bir çeşit sığınaktır bellek. Ama o da tükenir,
onun da, rastgele ve yabancı bile olsa, yeni görüntülere
gereksinmesi vardır

Ben bu pencerevi seçtim. Buradan, yarı içerde yarı dışarda,
sarkıp bakarken,
görüyor ve hatırlıyorum. Hiçbir şey benim değil. Her şey
sessiz

Yeniden bakmaya başlıyorum kuşlara, ağaçlara, renklere,
akşamüstü avdan dönen avcıların ayalarına; öyle özgür
hissedivorum ki kendimi!

Bana söyleyecek bir şeyleri, açacak bir gizleri oluyor. Bazan
utanıyorum bu yeni yumuşaklığımdan, yıkık bir çatıya yerleşen
bir kırlangıç gibi
gelip dudaklarıma konan bu nerdeyse yeni çocukluğumdan.

Gerçekten garip –

nasıl da kesildi gürültü – hiçbir şey duyanıyor insan –
nasıl da her şey sustu uzakta. Acaba ben ben miyim? Ben
kendim miydim?

Bir zamanlar inip çıkan insanlar vardı, birbirlerinin kulaklarına
bir şeyler fısıldarlardı –

kesik hareketler, siyasiler, askerler, diplomatlar;
ne korkunç insanlardı, Tanrım,

sanki ezberlenmiş, numaralanmış, yinelenmiş gibiydiler
Hangi ayda, hangi saatte, hangi yılda olduğunu bilemezdi
insan.

Savaşlar, devrimler, karşı devrimler (kaç kez yeniden yinelenirdi
bütün bunlar?),

alanlarda büyük şenlikler ya da ölümler için yakılan ateşlerden
kalan kül yığınları – aynı küller

bazan, az önce kahraman diye alkışladıkları kimseleri de
vakarlardı

Hiçbir anlamı kalmazdı defin vapraklarının.

İnsan bir başkasının evindeki kapıyı kapıyormuş gibi kapar
gözlerini,
görmemek, düşünmemek için. Dolaplar, rüşvetler, ihanetler;
belkemiği olmayanlar ayakta kalırlardı hep;
Thebaililer, Argoslular, Korinthoslular, Spartalılar, Atinalılar –
efendi olan hangileriydiler?
Sanki uzaktaki gizli bir gücün elindeydi ipler:
Maskeli yüzler belirirdi geceyarısı ellerinde fenerler,
tanıdık bir yüz beyaz bir şimşeğe, bir düşüşün sesine
dönüşürdü birden.
Hepsi de korku içinde, yeniden bir araya geliyor gibiydiler
Bir gün, öğleden sonra,
yukardan, yoksul bir öğrencinin çatı katından bir flüt sesi
duyuldu.
Kadınlar sokakta toplandılar: diz çöküp ağladılar. Mahallenin
delisi
göğsünü açıp bir taşla dövdü. "Anacığım, anacığım!" diye
bağırdı.
"Anacığım, ölmek istiyorum, ölmek.
Örtülü bir kamyon geçti yoldan; herkes dağıldı; flüt sustu.
Sokağın ortasına işedi deli. İnsanlar uzaklaştılar –
yeniden birbirlerini tanımayan sıkılgan yabancılara
dönüştüler
Ama ben gençtim o zamanlar,
bunu bilmeyecek kadar genç. Çabuk unuttuyordum her şeyi. Şu
pencerede,
bir ipin ucuna bağlanmış küçük bir gül duruyordu sallanarak.
O kadar O da solmuştu.

Çanlar çalıyor, sonra duruyordu. İnsanlar gelip gidiyor,
koşuşuyordu.

Arada yegün yağmurlar yağdı; evlerin sarnıçları taşıtı;
sular her şeyi önüne katıp denize sürükleyecek, yıkayacak
sanırdınız.

Sonra yeniden güneş açtı; her şey kurudu; değişen hiçbir şey
yoktu. Bahçe

masumluluğuna büründü, karanfiller parladı. Bahçenin üstünde,
basımevlerinin yazı makinelerinin gürültüsü başladı. Aynı
adamlar,

yüzlerinde başka maskeler, heyecanlanıp sakinleşerek büyük
odalara girdiler,

büyük, kara kara yargıç masalarının başına oturdular;
elleri hantal, doymak bilmeyen koca örümceklerdi;
tomar tomar kâğıtları açıp okudular, yazdılar, mühürlediler,
başka kâğıtlar gönderdiler; ellerini kollarını salladılar, ağızlarını
iyice açtılar,

ne bir ses duyuldu, ne bir bağırma – karanlık bir delikti
boşlukta ağızları;

belki de "yaşasın" ya da "kahrolsun" diye bağırıyorlardı.
Anlayamadım.

Yalnız korkuydu anlaşılan; ama neyin korkusuydu bu; masalar, makineler, sandalyeler, bacanın ağzı, yarı dolu şarap kadehi, tabaktaki kızarmış tavuk, yemeğe uzanan ve donup kalan çatal nasıl korkardı.

Sonra yakışıklı haberciler geldi;
onlar da ağızlarını açtılar; ama sesleri duyulmadı;
hem sonra onlar başkaydı; soluk soluğaydılar Hoşumuza
gitmişti solumaları
Dilleri kırmızı, kıpkırmızı, nehirleri ve ağaçları olan güzel bir
yaz gibiydi.

Sonra haber salıp gözleri görmeyen o yaşlı biliciyi çağırdılar
Küçük sevimli bir çocuk tutuyordu elinden. Dizlerine kadar
inen sakalı,
büyük ve boş gözleriyle görkemli, kurnaz, yakışıklı bir
görünüşü vardı
(Gözleri gerçekten kör değilmiş, sakalı takmamış gibi gelmişti
bana),
elindeki değneğiyle dinginlik ve mutluluk saçıyordu çevresine:
kuşların, ateşin, sessizliğin, rüzgârların dilinden anlıyordu
söylediklerine göre.

Bir güvercin tünemişti omzuna.

Kızkardeşim korkardı ondan.

Ya arkasına gizlenir ya da öteki odaya giderdi,
onu oradan gizlice dinlediğine emindim. Ben severdim onu.

Bir gün,
 enemden tutup yüzümü kaldırmış, "Erkek olsaydın, daha
güzel olurdun, demişti bana.
Ben de, "Ya erkeksem," demiştim. İki suç ortağı gibi
g l şm şt k.
Herkes çok kıızıyordu ona, sanki başlarına gelecek her şeyden o
sorumluymuş gibi.
O ise değneğini yere vurup gidiyordu arkasında siyah, beyaz
ya da pembe yaldızlı tüyler bırakıp.
Bir an sanki her şey anlamını ve ağırlığını yitirmiş gibi büyük
bir sessizliğe gömüldü.
Herkesin dizlerinin bağı     lm şt  sanki. Kimse kovmuyordu
masaya çıkıp
bir balığı vemeye başlayan kediyi. Pencereden bol, beyaz bir ışık
doluyordu odaya
Birden trampet sesleri kapladı ortalığı. Kaleden ve
zeytinliklerden borazan sesleri yükseldi.
Gecelevin tepelerde ateşler yakıldı. Elleri meşaleli insanlar geçti
sokaklardan.
Korkunç bir delik açıldı karanlıкта. Olanca karışıklık ortaya
 ıktı. Ve gece
yeniden gecenin içine gizlendi. Herkes saklanıyordu. Hiçbir şey
anlayamadım olup bitenlerden.

Bazan şiirler okuturlardı bize yabancıların önünde.
Biz, çocuklar, hoşlanmazdık bundan. Ağlardık. Bazan,
çirkin, takma dişli, zayıf ve yaşlı bir adama bir demet çiçek
vermemiz istenirdi.
Bazan da kalabalığı selamlamamız için balkona çıkarırlardı.
Ya da alt katta,
büyük küplerin olduğu mahzene indirirlerdi. Orada
örümcekleri görürdük;
eriyen mumdan tavşanlar, sabanlar, kavıklar, küçük çıplak
adamlar yapardık.
Bazan, yanımıza bir adam katıp bizi çiftliğe, babanızın yanına
yollarlardı.

Hiç vaktimiz olmazdı sandallarımızı çıkarıp otların üzerinde
dolaşmak,
ağaçlardan elma koparmak için. Yeniden götürürlerdi bizi.
Kaledeki, resmi binalardaki bayraklar değişirdi. Yenen kimdi?
Yenilen kim, bilmezdim.

Athılar atlarından iner, eyer alıp koridora götürür,
taburelere oturur, kemerlerini çözüp çizmelerini çıkarırlardı.
Kocaman ayakları çam ve teke kokardı. Kadınlar üşütmüş gibi
davranırlardı;

pencerenin önünde oturur, ay çıkıncaya kadar el
değirmeninde kahve öğütürlerdi.

Sanırım, tilkilerle kurtlar o sıralarda inmişti ormandan.

Gece badana edilmiş gibi ısıllı ısıllı olmuştu

Nehir akamaz olmuş, taşlar bevazlaşmıştı

Athıların koca çizmeleri esniyordu yataklarının yanında.

En gençleri sıcaktan bunalmış, çirliçiplak soyunarak
perdenin arkasına geçmişti, perde ışıltı içindeydi.

Altın vapraklar dökülüyordu damlara; horozlar ötüyordu.

Babam o sırada kendini kör etti. Birden her şey kırmızı, kıpkırmızı kesildi yeşil lekelerle.

Tabaklar da kırmızıydı, bir delik açılmıştı ortalarında.

Az sonra veniden boru sesleri duyuldu. Adamlar yataklarından fırlayıp

kılıçlarını kuşandılar, atlarına atladılar. Büyük bir gölge kaldı ön avluda. Belki de sabahın erken saatlerindeki avdandı bu. Belki de eski kuledeki mermer kanatlı aslandı.

Terk edilen yatakların sıcaklığı bir süre sürdü. Sonra sogudu. Kadınlar o yataklarda büzülüp ağladılar. Kızkardeşimi her gün biraz daha zayıflıyor, biraz daha sertleşiyor, rengi biraz daha soluyordu.

Belki Thebai kapısına gidiyor, belki de o aslan gövdeli kadınla konuşuyordu.

Gözleri iki donuk soru saptıyordu içimize bize bakmasa bile. Belli ki, olağanüstü bir şey bekliyordu. Uyuyamaz olmuştuk geceleri.

Çarşaf lar yere düşerdi bazan. Ben de uyur gibi yapardım. Biraz ötede, hiç kimildamadan yatarken bakardım ona.

Bir gece,
odaya ay ışığı vurmuş, onu beline kadar aydınlatmıştı.
Işıyan parmaklarını bir rakkase, bir rahibe gibi kımıldattığını
gördüm,
sanki görünmeyen bir ip örüyor, havaya sayılar yazıyordu.
Bir şey sayıyor gibiydi; belki de yaşadığı yılları (ya da onların
yaşanmamışlığını?)
derken ellerini boynuna götürdü ve saydam elleri orada kaldı;
sonra da ürkmüş gibi yerinden sıçradı. Kalktı,
annemin dantel şemsiyesini alıp açtı
ve yatağının üzerinde büzülerek aydan ya da gecenin
gölgelerinden
kendini korumak istercesine şemsiyenin altına oturdu.
Her yanı mavili gümüşlü kıvrımlarla delinmiş gibiydi.

O sırada uyuyakalmış olmalıyım ki, gözlerimi açtığımda,
karyolanın güçlü, tüylü, hayvansı – demir ayaklarını gördüm.
İşine giden çömlekçiye duydum sokakta. Pencereden baktım.
Boş sigara paketleri, küçük bayraklar, peçeteler, fişek kovanları
vardı yolda.
Servilerin arkasında, girişinde büyük tunçtan bir atlı heykeli
olan
mermer avlunun duvarı görünüyordu. Bir gün, korkunç,
alışılmamış bir gürültü duyuldu.
Yemek odasındaki büyük avize, masanın ortasına,
kahvaltı yiyeceklerinin üstüne düşmüştü.
Bundan sonra her şey olabilirdi.

Kristal parçalardan yalnız birkaç tanesi kalmıştı. Kapıda koltuk değnekli, uzun boylu iki sakat duruyordu. Hizmetçiler onları kovalayınca, adamlar koyboldular Kimseler kalmamıştı ortalıkta. Kadınların yüzleri boyasızdı. Terliklerini sürüyerek yürüyorlardı. Lambaları yakmayı unutmuşlardı. Istavroz çıkarıp saçlarını dzeltiyorlardı. Isırganlar sarmıştı bahçeyi. Anahtarları sarmaşıkların arkasına saklamışlardı. Babamın yaşlı atı bir akşam kaybordu. Geri gelmedi. Eski nallarından birini bulup kilerin kapısına astılar. İki ağacın arasına gerip bağladıkları yularını çamaşır ipi olarak kullandılar

Zaman zaman, o genel kargaşanın içinde, korkunç,
belirgin bir sessizlik olurdu. Her şey başka türlü görülür, başka
tүrlü duyulur,
bir başka ilgi ya da ilgisizlikle izlenirdi.
Herkesin gözlerinin içine bakar, her şeyi duyardınız.
Tavuklar mezarlığa girer, bütün gün orada eşinirlerdi;
papatvaların arasına, biberiyelerin altına, yolun kıyısına,
ya da sandalyelerin üstüne koca koca yumurtalar
yumurtlardı.
Görünmeyen bir el birer birer sökerdi kapılardaki paslı çivileri.
Sinekler erkenden uyanır, hızla çarparlardı camlara.

Surların dışında hızla artıyordu ölümlerin sayısı. Ben her zaman
merakliydim ölümlere
kendimi onlara alıştırmak için, onlarla uzlaşmak için değildi bu.
Bazen kaçardım annemin ve dadılarının gözetiminden.
Kaleye kadar tırmanır, dışarıyı gözetlerdim mazgal
deliklerinden,
el arabalarıyla, teskerelerle, merdivenlerle taşıyorlardı ölümleri;
bazıları da uzanmış yatıyordu aşağıda, ovada –
sessiz, yakışıklı, ölü atlarının yanında yatan delikanlılar
İçimde hiç acıma duymadan bakmıştım bu sevdaya adanmış
genç, güzel ölümlere.
Bizim ölümlerimiz getirilinceye dek; sonra birden anlamıştık
bүvüdüğümüzü.

Kızkardeşimi gördüm bir gün şafakta – yazgısıyla damgalı –
beti benzi atmış; elleri, giysileri, saçları toprak içinde.
İçimize işlemiştii sabahın çiğii. Tii tir titremiştii.
Sonra gün birdenbire ışıdı bembeyaz ve kara kargalarla kalbura
döndü.

Ama bütün bunların ne vararı vardı, Tanrım, ellerine ne
geçmişti?
Gerisini biliyorsunuz. Geriye hiçbir şey kalmadı
Yalnızca Thebai'nin girişinde, kayanın üstündeki Sfinks
kayıtsız, aldırışsız
artık hiçbir şey sormuyor O kuru gürültü bitti. Zaman boşaldı.
Pencereleri kapalı, bitmek bilmeyen bir Pazar
İnanılır şey değil, yaz akşamlarında bahçelerin hâlâ sulanıyor
olması.

Bir sessizlik siperi, dediğiniz gibi. Bakın, işte ay da çıktı.
Havuzun fiskiyesi de duyuluyor dışarda. İştivor musunuz?
Toprağı işlemiş olmanın güzelliği var ellerinizde.
Umarım temelli kalmazsınız orduda. Askerliğiniz bitince,
çiftliğe, babanızın vanına dönersiniz. Bu kapıdan
doğru benim daireme gidilir Hiç nöbetçi yoktur
güneye bakan koridorda. Kapıyı yedi kere çalın. Geceyarısı.
Kapıyı açarım size Bir dakika, bir şeyler göndermek istiyorum
babanıza.

Haimon'un bazı giysilerini – dolapta duruyorlar – sanırım, size çok yakışacak. Bir de yeni kılıcı, bakın, altın, fildişi ve yakut kakmalı – kuşanacak vakti olmadı. Haydi, güle güle. Gece çok güzel. Dikkat edin merdivenden inerken.

(Hava kararmıştır. Uzaklaşan genç subayın ayak sesleri duyulurken İsmene dairesine girer. El yordamıyla gece masasının üzerinde duran kibrit kutusunu arar. Şamdandaki iç mumu yakar, gonga vurur. Dadısı gelir. "Bu akşam yemek yemeyeceğim, der. "Sana ihtiyacım olmayacak. Yatabilirsin. Ha, bir dakika. Bana bir bardak su getir. Salondaki saati de kur. Unutmuşuz kurmayı. Şu meyve sepetini al. Saksıyı da pencereye koyarsın. Biraz sonra, dadı suyu getirir ve gider. Sessizlik. İsmene iki kapıyı da kilitler Bitişik odadaki saatin vuruşu duyulmaktadır. Saat dokuzdur Dokuzu çeyrek geçer. On. On buçuk. Aynanın önünde makyajını siler Soyunur Göğsü sarkıktır. Karnında korsesinin çizgileri, bacaklarında zamanın parmak izleri vardır On bir. Boynundaki گردانلیقى çıkarır Çenesinin altındaki derisi buruşmuş, sarkmıştır On biri çeyrek geçer. Sol eliyle şamdanı alır. Aynaya yaklaşır. Sağ elinin yüzük parmağıyla gözlerinin altındaki deriyi çeker. Feri kaçmış gözlerinde ince, kızarmış bir ağ tabakası vardır Parmaklarını boyalı saçlarına götürür. Saçlarının dibi ağarmıştır Kimiltisiz yüzünde bir bulantı duygusu belirir Ağzını gerer. On bir buçuk. Boyanmaya başlar. Kırmızı bir elbise giyer Yeniden mücevherlerini takar Aynanın karşısındaki kırmızı kadife koltuğa uzanır Gözlerini kapar Gece yarısı. Kapıya vedit kere vavaşa vurulur Sessizlik. Yeniden daha bızlı vedit vuruş. Sessizlik Kapı yeniden çalınır Sonra hiçbir şey duyulmaz. Uzayan bir sessizlik. Bardak parlamaktadır İsmene kalkar Aynaya yaklaşır. Yeniden boyanır. Yüzü kireç gibi beyaz, gözleri iri ve siyahtır. Alçıdan bir maske. Üstündekileri değiştir Kızkardeşinin dik yakalı, bol, pileli, kahverengi bir elbisesini giyer Büyük tokalı bir kemer takar. Çekmeceyi açıp içinden bir şey alır. Sırtı şamdana ve aynaya dönük, duraklayarak suyu yudumlar. Aspirin içiyormuş gibidir Sandallarını çıkarmadan, giyinik olarak yatağına uzanır. Hareketsiz ve dingindir. Gözlerini kapar. Gülümser. Uyumuş mudur? Bitişik odadan saatin sesi duyulur.)

KAĞIT ŞİİRLER'DEN, 1973-74

"İKİNCİ DİZİ"DEN

Çiğnenmiş otun
koparılmış kanadın
ve gururun tadı var
yadsımada.
Prensın altın kemeri
kurdun dişleri arasında.
Bu açlık ne kadar sürecek?
Eşegin derisi
ne kadar dayanabilecek?

"ÜÇÜNCÜ DİZİ"DEN

Zeus'un
o koca heykelinin arkasına gizlenmiş
ışıkların sönmesini
nöbetçilerin gitmesini bekliyor
Bahçe ışıklarından yansıyan ışık
ona yetiyor
Ayrıntıların hepsi aklında.
Mermer şimdiden ısınmış,
El nereye uzanacağını biliyor

Geceleri
korkunç gürültüler geliyor koridordan
Nöbetçiler dönüp sovunuyorlar
Postallarındaki çivileri çıkarıp
duvara çıplak kadınları çiviliyorlar
Küçük ırmaklar akıyor betonun üzerinde.

Gecenin
nemine dokundun
kadının teninde.
Bir yaprak düşüyor
Rengi değişiyor
Kızılda boğulan kara.
Ondan sonra
kara daha da kara.

UZAKLAR'DAN. 1975

YAVAŞÇA

Çukuru ölçtük, kirecin içine attık ölüleri;
sonra en ince ayın altında kayığa bindik,
dördüncü arkadaş demir kutuyu kucığına almış,
sanki içindeki gizli bir ateşten ısınyormuş gibi
üstüne eğilmişti. Duman yükselmedi,
öylece kaldı suların üzerinde.

ÇÜNKÜ

Otobüsler parmaklığın önünde durdurulduğu için
ışıklı vitrinlerdeki bebekler ellerini kollarını

oynatıkları için

bisikletli kız eczanenin önünde oyalandığı için
marangoz birahanenin camlı kapısını kırdığı için
asansördeki çocuk çaldığı kalemle yalnız kaldığı
için

köpekler deniz kıyısındaki köşklere kaçtığı için
paslı rende ağlarla örtüldüğü için

gökyüzü kırmızı bir balıkla külrengi kesildiği için
dağdaki at yıldızdan daha yalnız olduğu için

hem bunlar, hem onlar avlandığı için

bunun için, yalnız bunun için sana vatan söyledim.

NERDEYSE EKSİKSİZ

Biliyorsun, ölüm diye bir şey yok, diyor adam kadına.
Biliyorum, evet, artık öldüğüme göre, diyor kadın.
İki gömleğin de ütülendi, çekmecede,
sadece küçücük bir gül benim özlediğim.

EK

BİR AD MÜZİK VE EVRENE DÖNÜŞÜNCE

Nâzım Hikmet'e

Nâzım kardeşim
mavi gözlü Nâzım
mavi yüreğin
ve daha da mavi düşlerinle
sen ki karanlığa derin derin
baktığın zaman
en ufak bir kin duymadan
karanlığı bile mavileştirirsin

Nâzım
sen ki bir kadeh şarap
ve güzel bir kadının diziyle
üzerinde sevdanın halk bayrağı
dalgalanan bir deniz köşesiyle
ufukları ağartır
bir pencere açarsın
her şeyin yok olduğu yerde
ve tepelerden taşlar yuvarlanır keyifle
kayıklara kadar
ve sokak fenerinin altında
bir köpek düşlere dalar

Nâzım
senin küçük sokak çalgıcılarını gördüm
Galata Köprüsü üstünde
senden birkaç dize saklıydı
keman kutularının içinde
söylemeye izinli olduklarından başka birkaç dize
bulutlara bakarak bekliyorlardı

onları söyleyebilecekleri günü
(bazan bir keman Nâzım
sıkılmış bir yumruk gibidir
ve sıkılmış yumruğun içinde
bir kanat gizlidir)

Nâzım
grevci dok işçilerini gördüm
vinçler direkler şiirler arasında
çuvallar sandıklar güller arasında
ve büyük geminin yanında
bekleyen iki mavi ışık
demir almak üzereydi gemi
(Kimbilir hangi yolculuğa?)
kavgaydı bu
sevdaydı bu
ve sen Nâzım kaptanıydın
sınırlardan öteye yönelen bu yolculuğun

Nâzım
biri çıkıyordu geminin merdiveninden
kafeste kanaryalarıyla
pabuçlarının bağları çözüktü
"günaydın" demesi gerekirken
"kırmızı" diyen biri
bir kadın ağlıyordu kapıda
balıkçı geçti kimsenin gözüne ilişmeden
saatinin içinde
tozlu camın altında
küçük bir balık bağırmıyordu
sen duydun onu ben duydum
ve istedim ki
en karanlık sözcüğü vereyim de

apak olsun yeniden
direttim
bugünkü gibi
her zamanki gibi
hepimiz gibi
işte böyle, Nâzım

Ama sen Nâzım
hangi zindandan
gecenin hangi köşesinden
hangi ölümden olursa olsun
gülümsüyorsun
dünyanın gülümseyişini koruyan
o masmavi gülümseyişinle
Nâzım kardeşim
yoldaşımız bizim
Merhaba Nâzım

Nâzım
sen bizi öyle çok sevdin
biz seni öyle çok sevdik ki
küçük adınla çağırır herkes seni
herkes sen der sana
Fransa da Rusya da Yunanistan da
Aragon da Nâzım
Neruda da Nâzım
ben de Nâzım
özgürlük ki adlarından biridir senin
o senin en güzel adın

Merhaba Nâzım

YANNİS RİTSOS'UN KISA YAŞAMÖYKÜSÜ

1909 I Mayıs'ta Monemvasia'da doğdu. Varlıklı bir toprak sahibinin oğluydu.

1921 Gythion'daki ortaokula yazıldı.

1925 İş aramak üzere Atina'ya gitti. Kısa bir süre bir hukuk bürosunda çalıştı.

1926 Vereme yakalanınca Monemvasia'ya geri döndü.

1927-30 Atina'ya giderek bir sanatoryumda üç yıl tedavi gördü. Şiirleri ilk kez bu yıllarda yayımlandı. Yine bu yıllarda Marksizme bağlandı.

1930-31 Girit'te iki ayrı sanatoryumda yattı.

1931-37 Atina'daki çeşitli tiyatro topluluklarında oyuncu ve dansçı olarak çalıştı. 1934'de ilk şiir kitabı *Traktör*, 1935'de ise *Piramitler* yayımlandı. 1936'da yazdığı uzun şiiri *Epitaphios Metaksas*'ın diktatörlük döneminde Atina'daki Zeus tapınağında törenle yakıldı.

1937- 38 Parnitha sanatoryumunda altı ay tedavi gördü.

1939-44 II.Dünya Savaşı sırasında Atina'da kaldı.

1945-48 Ocak ayında EAM'a (Ulusal Kurtuluş Cephesi) girdi. Makedonya Halk Tiyatrosu'nun çalışmalarına katıldı. Varkiza anlaşmasının imzalanmasından sonra, Şubat ayında Atina'ya döndü. Üç yıl bu kentte kalarak, yayımcı Govostis'in yanında düzeltmen olarak çalıştı.

1948-52 Tutuklanarak Lemnos adasına sürgüne, oradan Makronissos (1949) ve Ayios Efstratios adalarındaki kamplara gönderildi. Bu dönemde yapıtlarının yayımlanması ve dağıtılması yasaklandı.

1952 Serbest bırakıldıktan sonra Atina'ya döndü. EDA'ya girdi (Birleşik Demokratik Sol). *Avgi* adlı gazetede çalışmaya başladı.

1954 Samos adasında doktorluk yapan Falitsa Georgiadis'le evlendi. 1955'te kızları Eri doğdu.

1955-67 Yapıtları birbiri peşi sıra yayımlandı. 1956'da *Ayışığı Sonatı* adlı yapıtı Ulusal Şiir Ödülü'nü kazandı. 1961-64 yıllarında toplu yapıtları üç cilt olarak yayımlandı. Yine bu dönemde denemeleri ve çevirileri kitap olarak basıldı. Rusya'yı ve çeşitli Doğu Avrupa ülkelerini gezdi. Yapıtları Avrupa'nın belli başlı ülkelerinde yayımlandı, özellikle Fransa'da büyük ilgi gördü.

1967 Papadopoulos döneminde tutuklanarak, önce Yaros, sonra da Leros'daki toplama kamplarına gönderildi. Yapıtları Yunanistan'da tekrar yasaklandı.

1968 Atina'da bir ay hastanede kaldıktan sonra, Samos'a, sürgüne gönderildi. Burada karısının evinde gözetim altında yaşadı.

1970 Yıl sonunda ameliyat olmak üzere Atina'ya döndü.

1971 Yapıtları üstündeki yasak kalkmamasına rağmen, *Ta Nea Keimana* dergisinde şiirleri yayımlandı.

1972 Sansür yumuşayınca, çoğunluğunu kamplarda ve sürgünde yazdığı şiirlerden oluşan yedi kitabı yayımlandı. Knokk-le-Zout Bienali'nde (Belçika) Uluslararası Büyük Şiir Ödülü'nü kazandı.

1974 Bulgaristan'da verilen Uluslararası Dimitrov Ödülü'nü aldı.

1975 Selanik Üniversitesi tarafından fahri doktor ünvanı verildi. Fransa'da verilen Alfred de Vigny Ödülü'ne layık görüldü. Toplu şiirleri dört cilt olarak yayımlandı.

1976 Sicilya'da verilen Uluslararası Etna-Taormina Ödülü'nü ve Seregno-Brianca Uluslararası Şiir Ödülü'nü kazandı.

1977 Lenin Ödülü. Mallarme Akademisi üyeliğine seçildi.

1978 Birmingham Üniversitesi tarafından fahri doktorluk ünvanı verildi. Premio Letterario Internazionale 'Mondello' ödülünü aldı. Bu tarihte toplu yapıtları yetmiş yedi şiir, iki oyun, bir deneme ve on çeviri yapıttan oluşuyordu.

1979 Dünya Barış Konseyi tarafından verilen Uluslararası Kültür Barış Ödülü'nü aldı.

1990 Atina'da ölünceye değin şiir yazmayı, resim yapmayı sürdürdü.

ŞİİR ADLARI DİZİNİ

Akşam	122
Akşam Karanlığı	111
Anlamak	81
Anlaşmazlıklar	110
Aynı Diken	96
Aynı Serinlik	118
Aynı Yıldız	86
Bekliyoruz	88
Belki Bir Gün	77
Benzerlikler	124
Biçim Üstüne	109
Bir Ad Müzik ve Evrene Dönüşünce	219
Bir Çelenk	99
Bir Saban, Tek Başına	141
Birden	80
Çıplak	123
Çünkü	214
Değer Biçme	114
Dönüş	158
Eski Mahallede Öğleden Sonra	153

Gecenin Köşeleri **134**
Gizlendiği Yerler **108**
Gözlüğü **107**
Görülmemiş Bir Çiçek Açma **149**
Güz Ayrıntıları **135**
Güz Görünümü **100**

Hiç Nedeni Yokken **132**

“İkinci Dizi”den **209**
İsmene **161**
İşiyle Baş Başa **120**

Kadınlar **83**
Kapının Önünde **159**
Kendine Yeterlik **79**
Kerteriz **97**
Kızkardeşimin Türküsü **49**
Kurtuluş Yolu **127**
Külrengi ve Beyaz **119**

Lambası **104**
Lambanın Söndürülmesi **106**

Minyatür **82**

Nerdeyse Eksiksiz **215**

Ozanın Odası **103**

Ölümden Sonra **113**
Örümcek **117**
Özgürlük **98**

Phares'te Geçen Hayatımız **147**

Sessizliğin Sesi **97**
Son Anlaşma **78**
Son İstek **146**
Son Saat **112**
Sonuç **87**
Süredurum **93**
Sürekli Bekleyiş **131**

Şafağa Doğru **154**
Şafakta Lambası **105**

Teşekkür **89**
Tutumluluk **94**

Ufuk **133**
Umarsız Penelope **140**

Üçleme **84**
Üçlük **100**
“Üçüncü Dizi”den **210**

Yağmurda **157**
Yalınlığın Anlamı **75**
Yalnızca **95**
Yavaşça **213**
Yaz **76**
Yediler **121**
Yeni Uykusuzluk **145**
Yeniden Doğuş **148**
Yenilgiden Sonra **139**
Yunanlıların Öyküsü **51**

İLK DİZE DİZİNİ

- Açlığı bilen insanların gururuyla **61**
- Adaların ve mermer aslanların bir sabahı **133**
- “Anlatım” – diyor – “bir şey söyleyeceğin değil **108**
- Atinalıların Aegos Irmaklarındaki bozgunundan sonra ve
kesin yenilgimizden **139**
- Aylarca bekledik, gözlerimiz yolda. Hiç gelen yok **131**
- Bana teşekkür etmeyeceksin **89**
- Başımıza gelen bunca bela kuruntulu yaptı bizi **147**
- Bazan bir rastlantı ya da önemsiz bir sözcük **117**
- Bazan yapayalnız bir ağaç vardır koca ormanda **97**
- “Biçim ne uydurulur, ne de zorla benimsetilir, demişti **109**
- Biliyorsun ölüm diye bir şey yok, diyor adam kadına **215**
- Birçokları sahip çıktı ona, onun için gürültü kopardı **113**
- Bir koku kalmıştı odasında, belki yalnız **112**
- Bir süredir bekledikleri şey gerçekleşmedi **95**
- Birden sığıyor uykusunda. Daha çok kalmak istemiyor **145**
- Bu ağaçlar katlanamaz daha basık bir göğe **53**
- Bu pencere yalnız **87**
- Bu ölen adam, gerçekten, eşi benzeri olmayan **114**
- Bunca gün, bunca gece, bunca yıl – yorulmuştu **118**
- Bulut geçip gitti. Ay belirdi, donuk **134**
- Burada gözümüzün yağını azaltmaz hiç gökyüzü **59**
- Burada, karmakarışık odamda **123**

Bütün gece çılgın gibi, acımadan mahmuzlayarak sağırsını **120**
Çam pürleri ve kozalaklarla kaplıydı dağın yamacı **98**
Çiğnenmiş otun **209**
Çukuru ölçtük, kirecin içine attık ölüleri **213**
Denize bakmadan yazdıkça **100**
Dikensiz kalkan filizleri dilinin altında **85**
Dört pencere, göğün ve denizin **76**

Eline almıştı kadının elini. Konuşmuyordu **84**
Ev, yol, atlasçiçeği, avluda güneşin kabuklarını
gagalayan tavuklar **70**

Gece. Hiç ses yok. Yalnız kükremesi boşluğun **97**
Gece karşımızda, pencereleri kapalı **96**
Geceler, büyük fırtınalar. Dalgaların merdivenleri **127**
Geceleyin eve döndüğün zaman, neden dışarı **158**
Gecenin geç saatlerinde, trafik azalınca sokaklarda **154**
Göklere inanırdım eskiden **49**
Göz almayan, kullanışlı bir lamba; öbür ışıklara **104**
Gözleriyle dünyanın arasında her zaman uyanık **107**
Güneş denize vurduğu zaman günün karşı kıyısını
beyaza boyayıp **67**
Güzün gelişiyse bacalar daha da belirginleşiyor
akşam güneşinde **135**

Haykırmak istiyordu – daha fazla dayanamayacaktı-Sesini **149**
Her gün bitiminde kayanın bağrından tüten kekikle **56**
Her şey düzenli, sağlama bağlanmış, mantığa uygun **141**
Hiçbir şey istemiyorum, dedi adam. Burası sessiz böyle **94**

Islanmış parlıyor damlar ay ışığında. Kadınlar **86**

İyi akşamlar, öyleyse, gene ikisi, yüz yüze **105**

Kadın masanın önünde durdu. Üzgün elleri **82**
Kadınlar çok uzakta. “İyi geceler” kocar çarşafı **83**
Kahve masalarını kaldırıma çıkarıyorlar **153**

Kahvede kimseler yoktu o ikindi. Tek başına **119**
Kıyıda çalmak üzereydi. Vazgeçti. Orada **159**

Miğferin içinden kuralarını çektiler; nerdeyse kaderin **121**
Nâzım kardeşim **219**

O büyük yorgunluk ânı gelir Göz kamaştırıcı **106**
O gece: yanına varılmaz o kadın öpmüyor kimseyi **84**
O yoğun nem her şeye sindi. Yazlıkçılar gitti **100**
Onu tanımamış değildi ocaktaki ateşin belirsiz
aydınlığında **140**
Otobüsler parmaklığın önünde durdurulduğu için **214**
Oturup zeytinlerin altına ikindi saatlerinde **63**

Pazar Çevreye serpilmiş gülüşler gibi parlıyor **81**

Sana bu pembe bulutları göstermek istiyorum gecede **77**
Sessiz gece. Sessiz. Ve sen vazgeçtin **80**
Sırtına aldı güneşi bu sabah **79**
Siyah, oymalı yazı masası, iki gümüş şamdan **103**
Sözlerinin belirsizliği dayanılır gibi değil; sorulara
yöneltiyor bizleri **110**
Su deposunda donuk yıldızlar **124**

Şiire. aşka ve ölüme inanıyorum, diyor **146**

Tek başına oturmuş odanın karanlığında cıgara
içiyordu **93**
Tepede zeytin ağaçları, ak badanalı bahçe duvarı **122**
Tepede zeytin ağaçları. Biraz daha yukarda **132**

Uğrayın arada bir–beni sevindirirsiniz. Günler **164**

Yağmur parmaklarından biriyle çarpınca pencerenin camına **78**
Yağmurda yürüyor Hiç acelesi yok **157**
Yalın şeylerin arkasına gizleniyorum beni bulasın diye **75**

Yapraklarla gizlenmişti yüzün **99**

Yavaş yavaş gece iniyor mahalleye. Uyuyamıyoruz **88**

Yaz akşamlarında o ânı bilirsiniz **111**

Yıllardır kimse bakmamış bu bahçeye. Ama işte **148**

Zeus'un **210**

Prof. Cevat Çapan 1933'de Darıca'da doğdu. Cambridge Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünde uzun yıllar öğretim üyeliği yaptı. Çeşitli yayınevlerinde danışman olarak çalıştı. Mimar Sinan Üniversitesi Tiyatro Bölümünde öğretim üyeliği yapmaktadır. Şiirlerini *Dön Güzürcün Dön*, *Doğa*, *Tarih ve Sevgi*, *Yaratılan* adlı kitaplarında toplamıştır. Sappho, Yorgo Seferis, Odysseus Ems, W.B. Yeats ve diğer yeryüzü şairlerinden yaptığı çevirilerle tanınmıştır. Çağdaş Yunan, İngiliz ve Amerikan şiirleri antolojilerini hazırlamıştır.

KAVRAM YERYÜZÜ ŞAİRLERİ

çağımızın en seçkin şairlerini, yapıtları ve yaşamlarıyla kapsamlı biçimde tanıtmayı ve dizi tamamlandığında vazgeçilmez bir kaynak olmayı amaçlıyor.

En seçkin çevirmenler tarafından hazırlanan her kitapta, şairlerin bütün şiirlerinden yapılmış bir seçme, incelemeler, notlar, yaşamöyküsü ve şiir adları/ ilk dize dizini yer alıyor.

KAVRAM YERYÜZÜ ŞAİRLERİ'nin yayımlanmış diğer kitapları:

RILKE/Ahmet Cemal

LORCA/Erdal Alovera

NEZVAL/ Turgay Fişekçi

DESNOS/Eray Canberk

BACHMANN/Ahmet Cemal

